

tv-15 naš TOVARIS

Št. 11
20. marca 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

VOLITVE '86

Po najširšem in demokratičnem evidentiranju možnih kandidatov v vseh samoupravnih celicah naše družbe in po opravljenih postopkih smo v četrtek, 13. marca, na svojih delovnih mestih in v nedeljo, 16. marca, v svojih krajevnih skupnostih odšli na volišča in izvolili delegacije za skupščine družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti ter delegate družbenopolitičnih zborov skupščin občin.

Zadnje, nedeljske volitve so potrdile zaupanje delovnih ljudi, občanov in krajanov do novoizvoljenih delegatov. Do 19. ure je prišlo na 4516 volišč v krajevnih skupnostih 1.281.943 od 1.418.166 volivcev oziroma 90,39 odstotka volilnih upravičencev. Najboljšo udeležbo so imeli v pomurski regiji 96,04-odstotno, potem v notranjski 94,73, Maribor-okolica 93,9, v dolenski regiji 93,39-odstotno. Najslab-

ša volilna udeležba je bila v Ljubljani 82,9-odstotna.

Tudi z volišč iz drugih republik in SAP poročajo o zadovoljivi udeležbi: V Srbiji je volilo 88,1 odstotka, v Vojvodini 93,6, na Kosovu 90,2 in v Črni gori 85 odstotkov vpisa-

nih upravičencev. Veliko udeležbo so imeli tudi na voliščih v Črni gori, kjer je volilo 350 tisoč prebivalcev te republike, kar pomeni, da se je volitev udeležilo 85 odstotkov od skupno 405 tisoč vpisanih volilcev.

Jože Čurin

Snežniške strmine so spet oživele

V spomin na boje in padle borce Istrskega odreda in tudi drugih enot NOVJ v snežniškem gorju je bil minulo soboto in nedeljo (15. in 16. marca) že dvanajsti vzpon na Snežnik. V dokaj slabem vremenu, megli in vetru se je v obeh dneh povzpelo na 1.796 metrov visoko goro 3.500 ljubiteljev gora z vseh koncev Slovenije, pobratnih planinskih društev iz Jugoslavije z ilirskobistriškim planinskim društvom (številna je bila delegacija PD Prej iz Mostarja, v kateri so bili tudi udeleženci NOB), prišli pa so tudi številni planinci s Tržaškega. Več o pohodu objavljamo na 16. strani.

Foto: Jože Čurin

V aprilu ali maju – višje pokojnine

Medletno zviševanje (valoriziranje) pokojnin je postalo navada in prešlo v sistem.

Tudi v tem tromesečju se bodo pokojninski prejemki zvišali, in sicer za 15 odstotkov. Zvišanje bo veljalo za čas od 1. januarja 1986 naprej, izplačano pa bo, predvidoma, konec aprila.

Več o tem lahko preberete na 6. strani današnje izdaje.

Reprogramiranje refinansiranja...

»Četrtekovo zasedanje zbora republik in pokrajin zvezne skupščine, ko so po hitrem postopku in nekoliko »retroaktivno« sprejeli zakon o zadolževanju Narodne banke Jugoslavije v tujini, poznavalce domačih »ekonomskih zakonitosti« ni presenetilo. Delegati zbora so soglasno, brez posebne razprave (to pa so le opravili v pristojnih odborih zbora) odobrili Narodni banki Jugoslavije, da v letošnjem in dveh naslednjih letih najame v tujini posojila za refinanciranje naših dolgov do višine 3,9 milijarde dolarjev. Rok vračila naj bi bil daljši od enega leta. V drugem členu tega izjemno kratkega zakona, ki ima štiri zelo kratke

V četrtek, 13. marca, prav tisti dan torej, ko so se začele volitve, je jugoslovansko javnost pretresla lakonična Tanjugova vest, da se bo naša država spet močno zadolžila: to pot za 3,9 milijarde dolarjev! V poročilu je bilo še rečeno, da ta denar potrebujemo za »refinansiranje« starih dolgov (ki kot zakleto v obliki glavnice še vedno znašajo 19 do 20 milijard dolarjev), po čemer naj bi državljani uvideli, da pravzaprav ne gre za novo zadolžitve, temveč samo za prelaganje bremen. Sposodili si bomo v teh in teh bankah, da bi plačali dolgove starim upnikom ter se tako spet vsaj za nekaj časa obdržali nad vodo. Sila kola lomi!

Ob tem poročilu vemo vsaj dve stvari: prvič, da bo ob takšni transakciji – četudi se bo dolg v načelu res samo preložil od enega upnika na drugega – v aranžmajih in oduševskih obrestih izpuhtela morda kar debela dolarska milijarda, z njo pa kos svobode in standarda naših delovnih ljudi. In drugič, da tako kljub neštetim dobrim sklepom, zasedanjem, resolucijam itd. nadaljujemo staro prakso, po kateri ostaja »naslonitev na lastne sile« samo želja.

Spričo tega obljubljenega strateškega bremena se nam zdijo najnovejše podražitve – tudi te so nam poslali za okras volišč ali za popotnico izvoljenim delegatom – zgolj drobna nevščutenost.

Za pojasnilo in komentar k trdemu ukrepu, o katerem je beseda, smo se obrnili na beograjskega dopisnika in komentatorja Dela Iva Vidica. Mislimo, da bo njegov izčrpn prispevek dodobra osvetlil, kako in zakaj se še bolj zapleta naš dolžniški položaj.

Z. K.

člene, je zapisano, da bo NBJ v pogovorih z mednarodnimi komercialnimi bankami, vladami držav in njihovimi agencijami zagotovila najboljše pogoje glede obresti, rokov in stroškov teh posojil, skratka, kar najugodnejše pogoje. Devize za odplačilo posojila naj bi NBJ zagotovila z nakupom na enotnem jugoslovanskem deviznem trgu.

Sprejem tega zakona je omogočil narodni banki, da uporabi že sklenjeni sporazum s komercialnimi bankami o refinansiranju 2,5 milijarde dolarjev glavnice dolga, ki bi jo morali plačati v omenjenem obdobju. Zakon je tudi osnova za nadaljevanje pogovorov z vladami dežel, ki jim dolgujemo, da bi za več let refinansirale tudi 1,4 milijarde dolarjev glavnice.

Vprašanje, ki se zastavlja, še zlasti ob optimističnih podatkih zvezne statistike ob začetku leta, je naslednje: čemu se spet in znova zadolžujemo, kljub temu da smo samo glavnice dolžni – po podatkih, ki jih je delegatom skupščine zaupal namestnik zveznega sekretarja za finance Vuk Ognjanović – 19,6 milijarde dolarjev.

Odgovor je za poznavalce razmer spet dokaj preprost. Tudi v prihodnje bo tako, da bo plačevanje obveznosti do tujine še vedno prva zahteva sprotne ekonomske politike. Na obzorju ni nobenega znamenja, da bi se proizvodnja še naprej lahko finansirala s povečanim uvozom surovin in reprodukcijskega materiala. Za zdaj se kolesa resda vrtijo nekaj hitreje, kar je posledica uvoznega skoka v lanskem drugem polletju in ob koncu lanskega leta, ko so nastale v organizacijah združenega dela dokaj velike zaloge uvoženega reprodukcijskega materiala, k čemur so nekoliko pripomogle tudi poslovne banke, ki so prav v tem času v tujini odprle nove akreditive, pričakujoč pomanjkanje ob začetku delovanja novega deviznega trga. Vendar je, kot zdaj kaže in kot nekateri že zamenj prepričujejo, le vprašanje dneva, kdaj bo ta zaloga porabljena. Dolarjev za novi in poceni izvoz, ki naj bi zagotovil devize za odplačilo dolgov in za prodajo na deviznem trgu, pa kratkoma ni. Zapadle obveznosti do tujine so v začetku leta zelo velike. Pred dnevi je zvezni sekretar za finance za Tanjug izjavil tisto, kar bančniki že dolgo in dobro vedo: v prvih treh mesecih letošnjega leta bo treba na račun plačila glavnice dolga in plačila obresti plačati več kot milijardo dolarjev! Ni natančno povedal, koliko več kot milijardo. Zvedelo pa se je, da bo samo v marcu to zneslo nekaj več kot 530 milijonov dolarjev.

Če to primerjamo z uradnimi podatki zvezne statistike o letošnjih gospodarskih gibanjih, zvemo, da smo v prvih dveh mesecih letošnjega leta izvozili za 1,42 milijarde dolarjev, kar je za 12,8 odstotka več kot lani. Toda hkrati smo uvozili za dobri dve milijardi dolarjev, kar je za 14,1 odstotka več kot lani. Primanjkljaj v blagovni menjavi s tujino je bil v dveh mesecih 581 milijonov dolarjev oziroma za 85 milijonov dolarjev večji kot v enakem obdobju lani.

Bilančna situacija se torej močno zateguje. Na deviznem trgu še zdaleč ni mogoče pokriti niti tistega, kar sicer sodi v kategorijo družbeno priznanih reprodukcijskih potreb. Zato na veliko uporabljajo člen 110 novega deviznega zakona, s katerim so določene izjemne prednosti pokrivanja potreb po devizah. To pa pravzaprav pomeni distribucijo deviz, ki jo tako dobro poznamo iz prejšnjih predpisov in ki pušča številne delovne organizacije brez najpotrebnejšega materiala in nadomestnih delov. Proizvodnja bo morala zaradi tega kljub konjunktornemu povpraševanju delati bolj počasi. »Denar plava«, to napoveduje pomanjkanje blaga. Tudi za izvoz in za odplačilo dolgov v tujini.

Zdi se, da nas položaj spet sili, da se oprijemamo starih rešitev, ki naj bi se jih v tem obdobju že povsem otresli. V bistvu gre za to, da prediha, dobljenega z reprogramiranjem in refinansiranjem dolgov pri IMF in drugih naših upnikih, nismo izrabili za korenitejšo ozdravitev našega gospodarstva. Nadaljuje se večletna stagnacija in upadanje življenjske ravni prebivalstva. Zakaj se je vse to zgodilo – zaradi ideoloških, političnih ali materialnih razlogov? – pa ni tema, ki bi sodila v okvir trenutne presoje gospodarskih razmer.

Ivo Vidic

Pri pevcih Partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič

Bazoviško srečanje

Siv, meglen zimski dan na Bazovici bi sam po sebi zlepa ne mogel biti spodbuden za globoke vtise in lep spomin.

Ko bi ne bilo ljudi in sonca v njih.

Na Bazovico me je pripeljal dogovor s pevci oziroma predstavniki Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič. Da se dobimo in pogovorimo o vsem od a do ž, smo si obljubili in obljubo kljub neprijazni sivim uram, ki so jih prinesli deževnosnežni oblaki z jugozahoda, tudi zvesto izpolnili.

Tisti a in še nekaj naslednjih začetnih črk lahko, seveda, brez vseh težav preskočimo. Da na Tržaškem že celih trinajst ali štirinajst let deluje krepak in vsega spoštovanja vreden pevski zbor, res ni potrebno posebej omenjati. Da ga že vsa leta uspešno in z veliko, ljubečo zavzetostjo vodi Oskar Kjuder, nekdanji partizan prekomorec, glasbenik ve-

Zamisel o njeni ustanovitvi so predlanskim izrekli mladi člani Partizanskega zbora. Kaj jih je gnalo k temu? Morda samo želja, da bi petju, ki je oporo na socialno tematiko, vdihnili tudi kak bolj moderen pridih. Začutili so, da bi se kot skupina ob »odraslem« zboru nemara le počutili za kanček bolje.

Sprva jih je bilo deset, zdaj jih je štirideset: dvajset fantov, dvajset deklet. Ne rečejo si še zbor, oznaka »skupina« je kar prava. Lani so že tudi nastopili, bodisi sami bodisi v družbi s »svojim« Partizanskim zborom.

Več kot o »zgodovini« svoje skupine pa so voljni pripovedovati o njenih (in svojih) načrtih. Naštudirati menijo deset do dvanaest pesmi, sodelovati na pevski reviji Primorska poje, po malem še razširiti svoje vrste – kar veseli bodo, če se jim bosta, tako kot doslej, vsak mesec v povprečju pridružila

opravičilo. Skupina, katere sedež je na Bazovici, kamor prihajajo njeni člani na vaje in se stanke z vseh strani tržaške pokrajine, ne sme odtegovati članov drugim društvom ali skupinam, pač pa se napaja iz sestava tistih mladih ljudi, ki še niso nikjer angažirani. Kajti skrb vseh sestavov bodi: angažirati v dejavnostih čim večje število ljudi – v medsebojnih prijateljskih povezavah na vse strani (pod okriljem SKGZ).

O skupnem velikem cilju – globalni zaščiti Slovencev na Tržaškem, opori na bratsko razumevanje med pripadniki obeh narodov in na medsebojno spoštovanje – pač ni potrebno izgubljati besed.

Cilj je znan, pot, na katero so se podali, jasna in nedvoumna.

Zato so optimisti.

Predsednik mladinske skupine je Pavle Cerkvenič, pevec in kitarist, doma prav v Trstu, kjer se je, sicer absolvent realne gimnazije, lotil pleskarskega poklica... Tajnik skupine je Milan Pečenik, doma iz Doline, po poklicu uradnik v Tržaški kreditni banki. Je pevec in harmonikar – in za »nameček« še tajnik Partizanskega zbora kot takega... Dirigentsko delo v skupini je prevzela nekdanja Kjudrova učenka Pia Cah-Sirca... Poleg njih je bila za »podolgovato mizo«, ki je gostila naš pogovor, tudi prejšnja predsednica skupine, študentka Rada Zergol iz Podlonjra, sicer violinistka v Partizanskem zboru.

Pogovorili smo se in si rekli – srečno.

Kaj pa odrasli?

Najprej nekaj statističnih podatkov iz »osebne izkaznice« Partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič.

Štirinajst let delovanja, 376 koncertov doslej. Približno 5 milijonov poslušalcev. Gostovanja v 4 državah. Doslej na repertoarju približno 90 pesmi, razporejenih v 5 programov (Partizanski miting, Partizanska balada, Zemlja in narodi, Padlim, Spomin na osvoboditev... slednjega študirajo zdaj in ga bodo prvič predstavili prekomorcem, ki pridejo spomladi sedemdesetega v celotnem sestavu zborov na Tržaško, kot so se domenili na nedavni seji osrednjega odbora vseh prekomorcev v Portorožu.)

In še nekaj »statistike«: naštdirali so in pojejo borbene in druge pesmi 12 narodov – v 12 različnih jezikih.

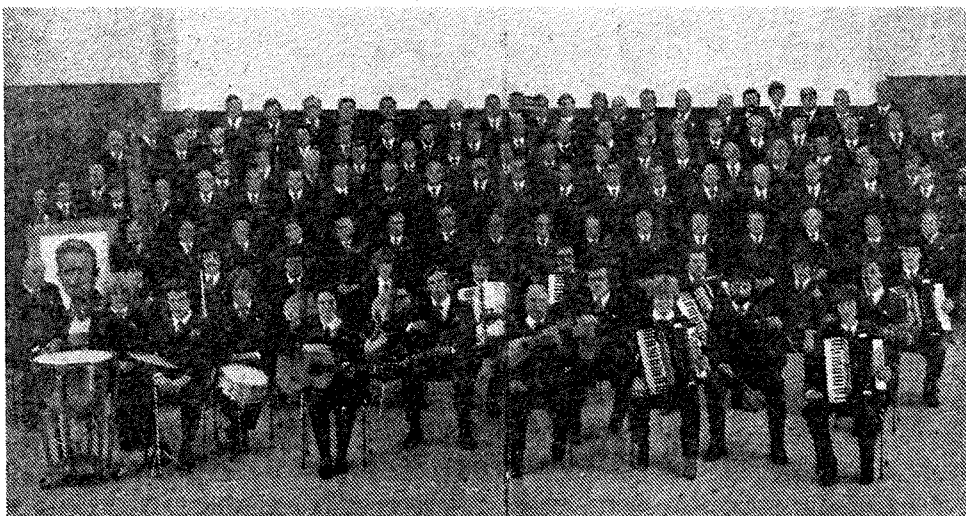
Doslej so izdali 3 plošče.

Javnosti so – poleg nastopanja v živo in prek radia ali televizije – svoje delo predstavili z izdajo 4 bogato opremljenih in slikovno dokumentiranih in po tej plati reprezentativnih brošur.

Kar je nemara poglobljeno, pa je to, da je članov zbora 120 od tega pevcev 100 in orkestrašev 20. Vsi vseh sicer ne vadijo in ne nastopajo, toda v povprečju je številka vendarle visoka: po 80 pevcev redno stopa na koncertni oder.

Edini med njimi, ki je bil na vseh dosedanjih 376 koncertih (tudi ob neki priložnosti, ko je moral dirigirati s 40°C temperature, pa tudi na dan, ko mu je umrla mati), je bil – Oskar Kjuder.

Pevci prihajajo (natančneje povedano: se vozijo, večidel z lastnimi avtomobili) na Bazovico na vaje iz 30 zaselkov v okolici Trsta in nekateri tudi iz samega mesta, torej z vseh »kotov« tržaškega območja. Nekateri morajo v ta namen – brez vsakršnega povračila –

PPZ Pinko Tomažič – skupinski portret

prevoziti tudi po 50 in več kilometrov v obe smeri. A se zlepa ne naveličajo in nihče ne odneha. Večina pevcev ima visok in konstanten pevski staž. Povprečna starost je zdaj – 48 let. Povprečne pevske starosti niso izračunali, ponosni pa so na podatek, da je bil njihov pevec Miro Prezeli s svojimi 60 leti aktivnega petja zanesljivo najstarejši slovenski zborovski pevec sploh.

Ključnega pomena pri vsem tem je, da so vsi pevci brez izjeme izredno navezani na svoj zbor, da pojejo v pravem pomenu besede s srcem in da se zborovodja lahko vsakokrat zanesa na njihovo izjemno močno pevsko koncentracijo, ki omogoča tudi doseganje najtežjih crescendov.

Morda je vse to v tesni povezanosti z zlatimi spomini, ki so se nabrali v teh 14 letih. Težko je reči, kaj je bilo najlepše in najdragocenejše. Petje pred predsednikom Titom leta 1975, ob slovesu od starega leta na Brdu – zanesljivo sodi v sam vrh. Triurno srečanje s človekom, kot je bil on, je vsem pevcem dediščina za vse življenje... Pa srečanje z italijanskim predsednikom Pertinijem leta 1983 na Piancavallu... Pa koncert v Moskvi, ko je v dvorani sedelo kar 40 sovjetskih narodnih herojev... Pa perje na rimskem Campidoglio, od koder je ponosno zavnela slovenska beseda – na kraju, kjer je bil nekoč ustoličen fašizem, zdaj pa... Nasploš so pevci partizanskega zbora v notranjosti Italije doživeli že veliko zanosnih in ponosnih trenutkov, zavedajo se, kako pomembno poslanstvo opravljajo in kako pomembna je zlasti nesporna pevska kvaliteta njihovih nastopov.

Problemi, želje, načrti...

Zakaj so si – pred zdaj že dolgimi leti za svoj »geografski center« izbrali Bazovico?

Pač zato, ker je izrazito slovenska vas z nepozabnim obelježjem zgodovinske preteklosti: na Bazovici so bili ustreljeni mladi slovenski revolucionarji.

No, v mislih so imeli ob snovanju zbora (leta 1967, ko je bil na Bazovici prvi mednarodni partizanski tabor) tržaški Kulturni dom, a so se pri prici zavedali, da v tesnih mestnih ulicah tem namenom »bogovi« niso naklonjeni. Pevci iz obmejnih vasi bi se v mesto kjer ni parkirnih mest, ne vozili – in zbora bi najbrž ne bilo.

Na Bazovici prostor za parkiranje je, za pevsko sobo pa... Je, a ga ni prav veliko. Sedem let so vadili v bazoviškem domu, kjer imajo svoj sedež vsa tamkajšnja društva... in jim je bilo, kajpak tesno. Potem so prek SKGZ odkupili za svoje potrebe nekdanjo kaščo in jo, kolikor se je dalo, preuredili. Žal pa je ta dvorana, čeprav njihova in torej njihov drugi dom, majhna, vlažna in v zimskem času mrzla.

Potrebno bo torej najti boljše rešitev.

Želje in načrti so. Otipljivega za zdaj še nič.

Med skrbmi, ki jih začenjajo pestiti, je tudi zdravstveno stanje dirigenta Oskarja Kjudra. Ta še vedno krepki in vsestransko dejavni in delavni šestdesetletnik ima težave s srcem. Misli si mora (in z njim ves zbor) na zborovodjo, ki mu bo pomagal in ga nasledil. Mlada zborovodkinja mladinske skupine Pia Cah-Sirca je videti ta hip še malce preveč »odmaknjena perspektiva«.

In še je problemov in zadreg,

večjih ali manjših, med njimi zagotovo ne najmanj pomemben očitek matični domovini Sloveniji, da vsemu navkljub, zboru in njegovi pevski vsebini ne posveča zadostne pozornosti in podpore. Reklo bi se, da ta podpora ni dovolj – diferencirana...

Sicer pa: zbor se zavzeto pripravlja na petnajstletnico. Letos so sklenili prav zavoljo tega nastopiti nekoliko manj – da bo potem v januarju sedemdesetega tolikanj bolj slovesno.

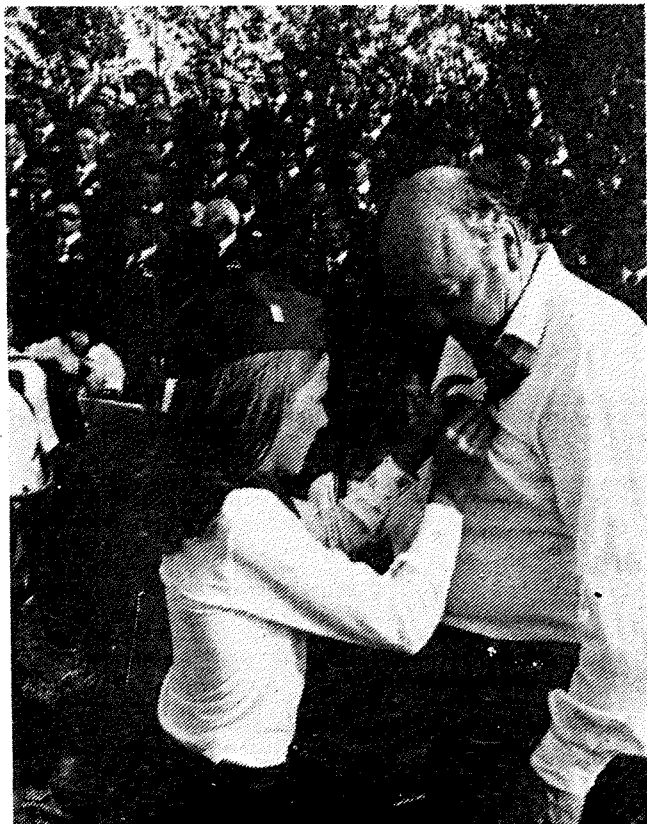
Jasno pa je, da jih bomo slišali na koncertu ob pevski reviji Primorska poje pa ob proslavi slovenskih brigad v Trnovskem gozdu pa v okviru festivala Revolucija in glasba pa v tržaškem Radiu pa sami Bazovici, na spomladanskem koncertu.

Vse to so natresli pred nas... in nato smo si v slovo (v znamenju velikega »srečno« in »na svidenje«) krepko stisnili roko. Naši bazoviški sobesednjaki so bili – pred obličjem Partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič – Stanko Vodopivec, pevec-upokojenec – prekomorec z Bazovice, Oskar Kjuder, profesor glasbe, zborovodja, upokojenec, prekomorec, Davorin Križmančič, novinar-fotograf pri Primorskem dnevniku, sicer Bazovičan, Jože Žagar, pevec-upokojenec, železničar, Stane Razstresen, upokojeni gledališki igralec, recitator v zboru ter Marjan Kralj, pevec-delavec – podpredsednik zbora, tudi on Bazovičan.

Dan je bil lep, kljub dežju in megli.

Vso srečo na nadaljni pevski poti, pevci in sodelavci Partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič.

K. V.

Oskar Kjuder – duša zbora

likega formata, znan tako na Tržaškem in širše po Italiji kot tudi po vsej širni Jugoslaviji, prav tako že dolgo vemo. Da ima zbor za seboj že sto in sto velikih koncertnih nastopov po Italiji, po Sloveniji in Jugoslaviji, pa tudi drugod po Evropi, je bilo že ničlikokrat zapisano in povedano. Izjemno pohvalnih kritik, zanosno zvenječih besed priznanja, počastitev, ki so jih bili pevci s Tržaškega deležni skoraj povsod, kjerkoli je posijalo sonce njihovega petja, ne kaže znova navedevati: vse, kar je ta zbor doživel v poldrugem desetletju svojega obstoja, se da strniti v eno samo oznako: občudovanja vredno.

Najprej o mladosti

Predstavniki Tržaškega pevskega zbora (ki se mu reče seveda tudi Coro partigiano triestino) pripovedujejo o sebi, o svojih spominih in dosežkih, o svoji sedanjosti in o svojih načrtih z radostnim ponosom. O tem ni nobenega dvoma.

Pa vendar ni bilo samo naključje, da smo se tam zadaj v gostilniški sobi za podolgovato mizo, ki je gostila naš pogovor, najprej lotili pevskega naraščanja.

V zboru deluje namreč od nedavnega tudi mladinska skupina, poimenovana prav tako po Pinku Tomažiču.

po dva nova člana, ter se še prav posebej pripraviti na veliki nastop, ki ga bo priredil Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič v januarju sedemdesetega, ob svoji petnajstletnici. Mladinska skupina bo na slavnostnem koncertu seveda sodelovala. Kako tudi ne, saj je v njenih vrstah kar trinajst pevcev, ki so hkrati člani »ta glavnega« zbora.

In kako gledate nanje vi, starejši? – vprašamo.

Odgovor Oskarja Kjudra je odločen in nedvoumen: »Mi, kar nas je starejših, štejemo mladinsko skupino za rezervar partizanskega zbora. Nanjo pazimo kot na zenico očesa.«

Posebej pomembno je, da je mladinska skupina Pinko Tomažič edina na vsem Tržaškem, ki v svoje vrste enakopravno sprejema tako Slovence kot Italijane. Vrta so in hočejo ostati odprta obojem. Gre, kajpak, za levičarsko usmerjene pripadnike mladega rodu, za fante in dekleta, ki so in si želijo biti angažirano dejavni. In teh na Tržaškem danes ni malo. Težava je namreč le v tem, da časovnih možnosti za vse, kar bi želeli delati in storiti, ni na pretek. Veliko mladih ljudi je namreč angažiranih tudi v različnih športnih in drugih sekcijah.

»Možnosti za jahanje na več konjih žal ni,« povedo – kot v

Nekaj pripomb h knjigi Pohorski partizani 1943

Knjiga Pohorski partizani 1943, katere avtor je tovariš Mirko Fajdiga, je vsekakor napisana na podlagi dokumentacije iz partizanskih in okupatorjevih virov, vendar sem v njej opazil nekaj netočnosti.

Na strani 55 je govor o sestavi skupine partizanov iz 1. koroškega bataljona, ki je bila poslana po orožje v Spodnjo Voličino pri Lenartu v Slovenskih goricah. Opisal bom, kateri koroški partizani smo bili v tej sestavi in kakšno nalogo je imela ta skupina:

Prvi koroški bataljon, katerega komandant je bil tovariš Tomaž Slapar – Tugo in politični komisar tovariš Boris Čizmek-Bor, je sredi maja 1943 taboril v Smrekovcu. Ker je bataljonu primanjkovalo orožja, se je štab bataljona odločil, da pošlje skupino štirih borcev po puškomitraljez, za katerega je vedel tovariš Srečko Rojs-Niko v Spodnjo Voličino v Slovenske gorice in je bil skrit pri tovarišu Ivanu Muršaku. V to skupino smo bili določeni tile borci: Slavc Pintar-Robin iz Trbovelj – vodja skupine, Srečko Rojs-Niko iz Sp. Voliči-

ne, Lovro Prek-Fric s Solčave, Miro (podatkov za njega ni, bil je z Gorenjske).

Torej v tej skupini ni bilo Dona, Mileta, ampak samo zgoraj navedeni. Krenili smo z nalogo, da prinesemo orožje in naboj, za katere je vedel Srečko Rojs in da se ne udarimo z Nemci, če bi našli na njem. Pot nas je vodila mimo Uršle gore, Slovenj Gradca čez reko Mislinjo na Kremžarjev vrh in naprej po celotnem Pohorju do Hoč. Hodili smo po vrhu ali pod vrhom pohorskih gozdov, ker so na Pohorju večkrat hajkali Nemci. Od Hoč smo krenili proti Dravskemu polju in naprej proti reki Dravi. Morali smo jo prečkati čez most pri Dupleku, k Barbari in naprej v Spodnjo Voličino. Tam smo dobili zvezo in že smo prišli v zidanico, kjer je bila zakopana lahka strojnica. S prsti smo grebli zemljo v zidanici toliko časa, da smo jo odkopali skupaj z naboji. Bila je čisto nova. Morali smo jo usposobiti za delovanje.

Ko smo po nekaj dneh do delo opravili, smo prek veze dobili še eno strojnico, ki jo je s

seboj prinesel Maksim Pekelj iz Zamarkove. Tudi on je hotel z nami v partizane na Koroško, čeprav je imel komaj 17 let. Tovariš Robin se je strinjal, da gre z nami. Naprtil je strojnico na ramo, torbico z okvirji na drugo ramo, in tako smo se napotili nazaj proti Koroški.

Morali smo hiteti, da bi še pri dnevu prišli v pohorske gozdove. Ob Dravi je tovariš, ki se nam je pridružil, omagal. Prosil je, če se lahko vrne domov. Vodja skupine je rekel, da lahko, samo strojnico bomo mi vzeli. Tako smo mi štirje nadaljevali pot prek Drave, Dravskega polja na Pohorje. Ko smo se bližali koči na Pesku, je zbolel tovariš Robin, tako da smo s težavo prišli na vežo pod Uršlo goro. Od tam nas je vodil kurir v koroški bataljon. Prinesli smo dve strojnici z naboji v bataljon in izpolnili smo nalogo. Pot je bila naporna in dolga. Trajala je več kot 15 dni.

Nadrobnosti tu ne opisujem, saj sem članek z naslovom Bili smo v Slovenskih goricah napisal v Vestniku koroških partizanov, št. 1/76.

Lovro Prek

Ekološke vojne med Murinimi rokavi

Zemlja v nadstropjih

Slovenec, ki smo že tako ali tako zaposleni s peharjem (ali, kot je med mojim zadnjim obiskom v Pomurju dejal eden od sogovornikov, lojtrskim vozom) problemov, stiska za vrat še energetska kriza, ki naj bi jo z verigo elektrarn na Muri pomagalo reševati Pomurje, kot že nekaj časa rešuje naše kmetijske zagate. In ker menda ekološka zavest našega človeka naglo narašča, in mu enostavno ni več mogoče vsiliti karkoli, se je njegov čut za neokrnjenost narave z vso silo prebudil tudi tokrat. Polemike, ki je, značilno za slovenske (jugoslovanske) razmere, zašla na stranske poti, preobložena s podtikanji, neargumentiranimi mišljenji pa tudi žalitvami, se je, vsaj za zdaj ustavila ob javni tribuni v Cankarjevem domu. To je bila le pika na i po vseh mogočih okroglih mizah, literarnih večerih, napadih in ugovorih v skoraj vseh sloven-

električne energije. Do leta 2000 bi to pomenilo štiri odstotke vseh elektroenergetskih moči, kar je za nekatere zelo malo. ...

Elektroenergetikom se postavljajo po robu ekologi

Slovenski elektrikiarji podarjajo, da se nikakor nimajo namena lotevati projekta brez potrebne dokumentacije o različnih vplivih. Posamezne institucije bodo izdelale »neodvisne ekspertize!« (tako je bilo rečeno v Cankarjevem domu) o ekonomiki naložbe, o vplivih na kmetijstvo in druge panoge ter na okolje. Ekologi so bili prepričljivejši. Slovenski prostor je omejen, so rekli. Lakota za energijo nas lahko spravi na kolena, zakaj raje ne bi varčevali. »Če smo rešili Taro, Sočo, rešimo še Muro!« Rekli so tudi, da porabimo približno toliko

morebitnimi potopljenimi vrelci, mikroklimo, podtalno vodo, vse preveč je bilo podarjka na »predvidevamo,« »ne more se zgoditi,« »ni nevarnosti« itd.

Zaradi vsega tega smo organizirali okrogle mize, literarne večere, skušali mobilizirati slovensko javnost, ji zbuditi občutek, da je to stvar nas vseh. ...

Smodiš meni, da se strokovnjaki niso dovolj sporazumeli, da ni nikakršne enotnosti v odnosu do javnosti.

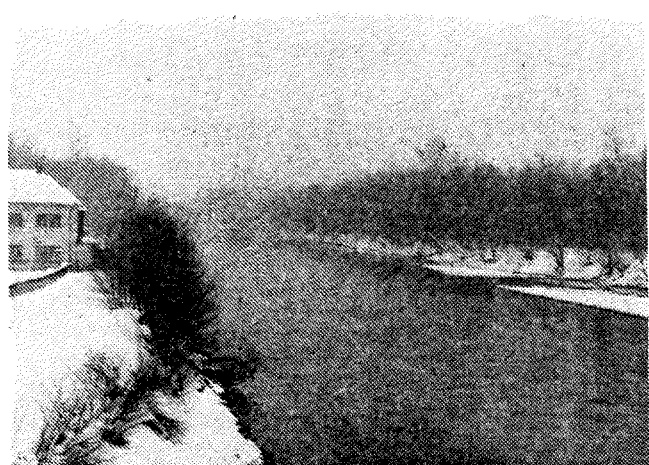
Električno energijo seveda potrebujemo, pravijo mladi v Pomurju, vendar elektrarne na Muri za Pomurje ne zagotavljajo napredka niti ne novih delovnih mest, še največ bi od tega odnesla specializirana podjetja, gradbinci in drugi – za določen čas. Sicer pa – v načelu so za elektrarne, vendar hočejo imeti črno na belem, kako bo z vplivi. Brez tega ne privo-

tem ko je elektrogospodarstvo v skladu s svojimi planskimi dokumenti prehitelo vse druge in ponudilo svojo, kolikor toliko izdelano različico. To »neobčutljivost« ostro kritiziramo. Kdo drug naj bi se prvi odzval kot kmetijski, vodno gospodarstvo, Radenci. ... Preprosto gre za pomanjkanje koordinacije, pomanjkljive informacije. Vprašujem se, kaj naj bi v naslednji fazi rešile javne tribune? Najprej morajo svoje reči strokovnjaki, brez slepomišljenja!

Učenje na napakah nas ne izuči

O Muri in elektrarnah borci, razen v dveh primerih, niso razpravljali – kot problemu časa in okolja!

»Če vprašujete mene neodvisno od moje organizacije: menim, da nam je energija nujno potrebna in da so videti vodni viri družbeno še najbolj sprejemljivi. Mislim pa, da moramo maksimalno zavarovati okolje, da smo pri posegih v kmetijske površine karseda racionalni. Zgodi se nam lahko, da nas bodo prihodnje generacije preklinjale ... že danes se

Ni miru za Muro.

ški občinski močje, saj so menili, da bo potegnil Pomurje iz zaostalosti. Kar se dogaja, je le nov plamen iz pogorišča idej, za tisti čas zelo dobroamer-nih. Elektrogospodarstvo je prišlo pred ljudi s premalo argumentov, meni. O projektu se je odločalo v ozkih krogih.

»Ni čudno, če so nastala ekstremna, kajkrat tudi neutemeljena in nestrokovna odklonilna stališča. Spet imamo opravka s pomanjkljivimi informacijami. Še vedno nas ni izučilo: učimo in učimo se na napakah, a se vendarle – ničesar ne naučimo. Nekaj drugega je, če to nočemo ...?! Škodo, storjeno zaupanju, bo težko popraviti.«

Boj za okolje je – in mora biti – stvar vseh ljudi, skuša osvetliti dogajanja v Pomurju še magister Andrej Kralj, zaposlen v sozdu ABC Pomurka, sicer pa član odbora ekološke sekcije pri pomurskem društvu za varovanje okolja.

»To ni stvar entuziastov, to je problem sveta. Mura je le čisto majhna epizoda v celotnem sklopu uničevanja okolja v svetovnem merilu. Potrebno po energiji seveda obstaja, vendar ne morejo iti v škodo nekoga drugega. Prav nič nas ne skrbi, kaj bo z našimi potomci. Govorjenje o skrbi za mladi rod je vse preveč načelno, preveč hipokrizije je v tem. Kar smo svojčas očitali kapitalizmu, ki je s svojimi velikanskimi projekti uničeval naravne dobrine zaradi prav tako velikanskih profitov, delamo sedaj tudi v socializmu, le da z

manj dobička, saj stvari niso premišljene. Dobrin je vsak dan manj. Vse to vodi človeka v propad. Govoričenje o »zele-nih« kot nekakšnih romanti-kih je strahotno kratkovidno!«

Zemlja v nadstropjih? Natančno tako: Slovenija je postavila pred Pomurje pomembno in zahtevno nalogo, ki nalaga vse večjo kmetijsko proizvodnjo, hkrati pa temu istemu Pomurju grozi, izguba dobre, plodne zemlje zaradi elektrarniškij jezov, se jezi Kralj. Kako torej razrešiti ta protislovja, se z njim vred vprašujejo tudi drugi Pomurci. Zemlja v nadstropjih, se norčujejo.

»Sam menim, da bi se morali poglobiti v varčevanje z energijo. Stikati za vsakršnimi rešitvami. Pred časom sva z magistrstrom Gobcem izdelala predlog izrabe odpadnih surovin, s čimer bi pridobili zriatne količine energije, kakšnih 2 milijona 700.000 kalorij na dan. Ta energija danes uhaja v zrak, hkrati pa je 50 metrov stran od objekta, kjer bi ta proces lahko stekel, komunalna kurilnica, iz katere bi potem lahko ogrevali celo stanovanjsko naselje. Nalagala sva na razne odklonilne razloge, na celo zelo nesramna podtikanja ... »Prizadeti« so kot argument navedli, da sva s kolegom zahtevala »neprimer-no« vsoto za najino rešitev, kar sploh ni res. Zahtevala nisva prebite pare.

Toliko o energiji, naši nevoščljivosti, Muri in zaprednosti v »bo že boljše«.

Milenko Strašek

Andrej Kralj: »Kako razrešiti protislovja?«

Štefan Šabjan: »Zgodi se nam lahko, da nas bodo prihodnje generacije preklinjale!«

Geza Farkaš: »Nekateri med nami so zaspali!«

Ivan Smodiš: »Strokovnjaki se niso dovolj sporazumeli ...!«

skih sredstvih javnega obveščanja. Sedaj vemo le to, da potrebujemo natančno in pošteno izdelane elaborate o vseh možnih vplivih, ki naj bi jih elektrarne z zaježitvami imele na krajino – kaj dosti naprej nismo prišli.

Seveda pa kalna Mura odpira še nekatere druge razsežnosti. Tudi kalne. Čeprav so projekti murskih hidroelektrarn že stara zgodba, so njihovi ustvarjalci, slovensko elektrogospodarstvo, z njimi znova prišli pred javno mnenje ne kot z nečim, kar naj bi bilo, temveč z nečim, kar bo! Takšen način seveda ni nov, srečevanje z njim pa že kar praksa, kot da človek, ki živi v tem času in prostoru, nima kaj odločati, oporekati, kajti na te stvari se ne spozna, jih ne dojamemo, kot je treba, in zatorej mora prepustiti odločitev posvečenim.

Znova se soočamo z manipuliranjem z javnostjo, hudo pa se branimo pogledati v oči nekaterim, za nas vse skupaj ne tako prijetnim dejstvom. Namreč, da pri izrabi različnih virov energije nismo kaj prida varčni, da je pri nas odstotek porabljene energije na proizvod mnogo večji kot v svetu, da nismo pripravljeni prisluhniti novim možnostim itd.

Sprenevedanje je bilo morda adut do nedavnega, morda še takrat, ko so odločevali o postavitvi jedrske elektrarne v Krškem, zdri pa se, da hočejo ljudje vse bolj zares odločati tudi o najpomembnejših javnih zadevah, od katerih so jih v preteklosti preprosto odrinili. Mahanje s polovičnimi informacijami, ki znajo biti še kako dober pripomoček zamagljevanju, ne dosega več svojega namena: ljudje hočejo čistega vina, in ne mačka v žaklju.

Enajst elektrarn na Muri je vseslovenski problem. »Odškrnile« bi 908 hektarjev zemlje, ki pa ne bi bila vsa pod vodo. Hkrati bi s svojimi napravami obvarovale pred poplavam 3560 hektarov zemlje in dale na leto 736 milijonov (pričakovanih) kilovatnih ur

energije kot drugje v Evropi, le da z njo znatno manj naredimo. In dodali, da naj se o tem ljudje odločajo z referendumom.

Do junija, ko se bosta obe strani znova zbrali za okroglo mizo, bo dovolj časa za brušenje osti, medtem pa bi kazalo premisliti tudi dejstvo, od kod sploh denar za tako velik projekt ... do takrat bo možen tudi premislek, čemu menda ekologi sploh niso za normalen, argumentiran dialog (tako elektrogospodarstvo) in zakaj odpor ljudi in v skladu z našim samoupravnim vedenjem?! Morali so biti hudo užaljeni, slovenski elektrikiarji, saj so celo zagrozili, da jih na junjsko srečanje preprosto ne bo ... Podcenjevanje večine ljudskega glasu?

Odgovor na to vprašanje in seveda tudi na zagato z energijo in okoljem so skušali dati v Pomurju samem.

Zakaj je mladina pravzaprav vso stvar začela, je razložil predsednik murskosoboških mladincev, Ivan Smodiš, ko je dejal, da je bila takšna že naravnost zadnjega mladinskega kongresa, ki je od mladih zahteval, da se vse bolj vključujejo v razreševanje problemov družbe.

»Ni nam vseeno, s čim bomo gospodarili, kje bomo živeli in kakšne napake bomo morali popravljati. Izkušnje so nam pokazale, da ni bilo malo teh napak. Morda bo Mura še ena, toda z njo bomo morali živeti mi, današnja mlada generacija.

Kar se elektrarn tiče: moti nas, da so razprave o postavitvi teke predvsem v strokovnih krogih in da smo bili mi, delovni ljudje in občani Pomurja in Slovenije, izločeni. Zaprtost v te ozke kroge je povzročila burno reakcijo. Ko so elektrikiarji znova po več letih prišli na dan z načrti, z nekakšnimi pavšalnimi zagotovili, je prekipelo. Ni bilo izdelanih natančnih elaboratov, nihče ni vedel izčrpno povedati, strokovno utemeljeno, kaj bo s kmetijskimi zemljišči, kaj z gozdovi, redkimi živalmi, rastlinjem,

lijo v nikakršne rešitve. Želijo tudi, da se začne premišljati o drugih vrstah energije, o varčevanju.

»Zakaj toliko razburjanja,« se vprašuje Smodiš. Ponujene so bile nepopolne, polovične informacije.

Soglasje vseh

»Kadar kdo hoče na vsak način nekaj doseči, a ve, da bo pri tem naletel na, četudi za mrvice neodobranja, se zateče k polovičnim informacijam ali pa je preprosto tiho. Dosegli smo kvaliteten premik: ljudje vse bolj hočejo odločati o najpomembnejših družbenih zadevah, ne prenesajo vsiljevanja. Zlasti mladi. Zdi pa se nam, da smo še vedno preveč odrinjeni od odločanja, dostikrat nas označujejo z nergaštvom, nedoraslostjo in vihravostjo.«

Geza Farkaš, predsednik OZ SZDL Murska Sobota, podarja vse večjo ekološko zavest Pomurcev in Slovencev. Če bi bila tako razvita pred leti, premišlja, se z onesnaženostjo ne bi znašli, kjer tičimo.

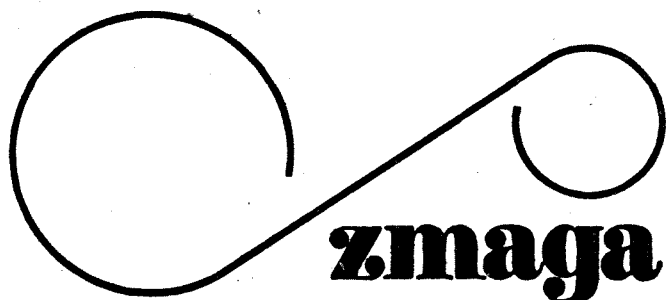
»Elektrarne na Muri? Da, če bomo dosegli soglasje z vsemi delovnimi ljudmi in občani, če nam bodo na voljo prikazi vseh negativnih in pozitivnih učinkov elektroenergetske verige na Muri, pa četudi čakamo na elaborate deset let. Narobe bi bilo, če bi bili že vnaprej proti njej, tako meni tudi večina Pomurcev. Res je, da so nekatere izjave v zadnjem času izzvenele drugače. Zahtevamo proučitev drugih virov energije, ker menimo, da vendarle energijo pri nas preveč zapravljamo. Glede končnih odločitev, elaboratov o vplivih elektroenergetske verige na pokrajino hočemo popolno odgovornost brez možnosti poznejšega sprenevedanja, z imeni in priimki ...

Elektrikiarji so nam očitali, da teh gradiv nismo pripravili. Smo to res dolžni storiti? Je to res samo naša stvar?

Res pa je, da so nekateri prizadeti pri nas »zaspali«, med-

nam dogaja nekaj podobnega,« se zelo dobro zaveda Štefan Šabjan, predsednik murskosoboške borčevske organizacije.

»Projekt je star skoraj dvajset let,« ve povedati Šabjan. Močno naklonjeni so mu bili pred časom tudi murskosobo-

zmaga

**Proizvodno in
trgovsko podjetje
61000 Ljubljana,
Mivka 25**

Telefon: 224-431, 224-452

**Žiro račun: 50101-601-
15650**

**KUPUJTE NAŠE
KVALITETNE IZDELKE**

Španski »da« za pakt NATO

Felipe Gonzales: Referendum, zmaga španskega naroda

Po uradnih podatkih, ki so jih objavili v Madridu, se je od približno 17 milijonov španskih volilcev devet milijonov ali dobrih 52 odstotkov odločilo za obstanek Španije v paktu NATO, medtem ko se je skoraj 7 milijonov volilcev ali 39 odstotkov izreklo za izstop države na Iberijskem polotoku iz Atlantske zveze. Resnici na ljubo večinski »da« ni spektakularen, vendar je vlada španskega premiera Gonsalesa dosegla, kar si je prizadevala in kar je, čeprav strahoma, tudi pričakovala. Z referendumom se je tako sklenila ena najbolj nenavadnih epizod v razvoju španske demokracije.

Priljudni odziv volilcev na referendumu je zmagal kar v 13 od 17 španskih pokrajin. Samo v štirih, na primer v Baskiji, Kataloniji, Navari in na Kanarskem otočju, je zmagal glas »ne«. Največji odziv volilcev so imeli v Valenciji, Baskiji, Kataloniji in Andaluziji, najmanjšega pa v Galiciji. Najvplivnejši španski časnik El País je ob tem zapisal, da sedanja zmaga za obstoj v paktu NATO prispeva k ohranitvi normalnega toka španske demokracije, da pa je od vlade odvisno, ali bo obdržala obljubo, zapisano v preambuli po referendumu, da država zadrži status ne-jedrskega območja in postopnega zmanjšanja ameriške vo-

jaške navzočnosti na španskih tleh.

Generalni sekretar španske komunistične partije Gerardo Iglesias je vlado premiera Gonsalesa obtožil, da je v kampanji pred referendumom uporabila elemente zastraševanja in groženj, ter da rezultati referenduma potrjujejo poraz Socialistične stranke kot levičarske sile v državi. Predstavniki nekaterih pacifističnih organizacij in združenj so z zadovoljstvom poudarili dejstvo, da so proti nadaljnjemu vztrajanju Španije v paktu NATO glasovali predstavniki španske mladine, delavskega razreda in intelektualci. Prav intelektualci so podpisali skupni manifest Za mir in demokracijo, v katerem si prizadevajo za nadaljnji razvoj, napredek in demokracijo v smislu vojaškega popuščanja, razorožitve in miroljubnih odnosov.

Ceprav je še na večer pred referendumom kazalo, da se bo španska večina izrekla za izstop iz pakta NATO, pa so rezultati pokazali povsem drugačno sliko razmerja sil v družbi, tako da je Španija ostala članica Atlantske zveze, v katero jo je z naglico leta 1982 »povlekla« vlada Leopolda Calva Sotela. Referendum je bil toliko bolj nenavaden, še bolj pa kampanja socialistov, kajti pred dobrimi tremi leti in

pol so socialisti v svojih volilnih programih pred volitvami opozarjali na nujen izstop Španije iz vrst zahodne vojaške zveze. Na sedanjih referendumskih lističih je vlada poskrbela za diplomatski »make up«. Na njih je namreč pisalo, da se Španija ne bo vključila v vojaško strukturo Atlantske zveze, da na njenem ozemlju ne bo jedrskega orožja, in da se bo v prihodnosti zmanjšala ameriška navzočnost na španskem ozemlju. Šele nato je sledilo vprašanje, ali se Španci strinjajo, da njihova država pod takšnimi pogoji ostane članica NATO pakta. Čeprav je šlo pri tem za »psihološko finese«, ki pa ni mogla skriti bistva problema, pa najverjetneje drži, da ni ostala brez odmeva med prebivalstvom.

Ni brez pomena, da je prav na dan referendumu ameriška vlada zahtevala 6,5 milijona dolarjev za »izboljšanje naprav« v treh od skupno štirih ameriških oporiščih na španskem ozemlju. Ta sredstva naj bi odobrili ameriški kongres, namenjena pa naj bi bila oporiščem v Cadizi, Madridu in Saragosi. Ali je šlo pri tem za spretno politično potezo, ki naj mobilizira španske državljane, ali ne, še ni znano. Že zdaj pa se pojavljajo govorice, da namerava ameriški kongres celo zmanjšati omenjeno vsoto. Zanimivo je, da je Gonsalesova vlada pred referendumom opozarjala, da je njegov izid življenjskega pomena, kajti izstop iz pakta NATO bi utegnil pomeniti korak nazaj, prinesel pa bi lahko »travmatične« in nepredvidljive posledice, ki bi Španiji morda utegnile pretrgati stik z Evropo, od katere se je oddaljila med štiridesetletno diktaturo generala Franca.

Španski socialisti so tako uspeli v nečem, kar do izida sami niso prav verjeli. Na spren način so tako izenačili članstvo v NATO paktu z ene in obstoj demokracije in gospodarskega razvoja na drugi strani. Ob tem so jim hočeš nočeš šli na roko zlasti pripadniki skrajne desnice, ki se referendumu niso udeležili, kar pa ni-

kakor ne zmanjšuje uspeha Gonsalesovih socialistov in tudi osebnega zmaga španskega premiera.

Felipe Gonzales in njegova država tako še nadalje ostajata v zavezništvu z drugimi petnajstimi članicami Atlantske zveze, prav gotovo pa z zmago na referendumu vlada mnogo bolj umirjeno čaka na redne parlamentarne volitve, ki bodo letošnje jesen. Seveda pa se duhovi, zlasti tisti znotraj Španije, še dolgo ne bodo pomirili, prav tako tudi ne očitki kampanje pred referendumom. Razlogi o referendumskem izidu so brez dvoma lahko različni, odvisno od zornega kota opazovanja. »Da« na referendumu je okrepil zvezo znotraj pakta NATO, prav tako pa je utrdil tudi pozicije sedanje vlade, pa čeprav se je polarizacija znotraj posamičnih segmentov španske družbe še povečala. Na nek način pa je vendarle zmagala demokracija, kajti s samim dejstvom referendumskega odločanja je bila Špancem prvič v zgodovini dana možnost, da se neposredno izrečejo o vojaški in obrambni politiki svoje države.

Miha Lamprecht

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

PARIZ:

Na francoskih parlamentarnih volitvah je združena opozicija izbojevala tesno zmago. Osrednji desničarski stranki – degolisti in UDF sicer nista zagotovili absolutne zmage, vendar pa sta si s pomočjo glasov, ki so jih dobile tako imenovane različne desničarske stranke, zagotovili 289 poslanskih mest, kar pomeni spodnjo mejo absolutne večine v prihodnjem parlamentu.

ŽENEVA:

Ministri trinajstih držav članic Organizacije izvoznice nafte OPEC v Švici nadaljujejo posvetovanje o vprašanju deleža proizvodnje in cen nafte na svetovnem trgu. Do zdaj niso dosegli konkretnega sporazuma.

MOSKVA:

Sovjetska vlada je zaprosila drugega sekretarja ameriškega veleposlaništva v SZ, naj takoj zapusti državo. Michael Sellers naj bi namreč sodeloval v vohunski aferi, v katero je bil vpleten tudi sovjetski državljani. Številni v tem že vidijo odgovor na ameriško zahtevo, da bi SZ zmanjšala število svojih uslužbencev na sedežu Združenih narodov New Yorku.

NEW DELHI:

Indijski premier Radživ Gandhi je izjavil, da je ameriški predsednik Reagan pisno odgovoril na mirovno pobudo šestih držav Indije, Švedske, Grčije, Tanzanije, Argentine in Mehike velikim silam, naj pristopijo h globalni jedrski razorožitvi. Čeprav naj bi bil Reaganov odgovor »tehnične narave«, pa po Gandhijevem mnenju predstavlja prvi ameriški odgovor na pobudo šesterice. Sovjetski voditelj je na pobudo odgovoril pred časom.

DUNAJ:

Avstrijsko zunanje ministrstvo je sporočilo, da je izginil največji del osebnega dosjeja bivšega generalnega sekretarja ZN Waldheima, čigar nacistično preteklost je razkril ameriški New York Times. Menda naj bi izginili dokumenti iz obdobja 1945 do 1970.

NAIROBI:

Ugandski predsednik Yoveri Museveni bo zahteval izročitev bivših voditeljev Ugande Idiija Amina in Miltona Oboteja, ki sta zagrešila številne zločine nad ugandskim prebivalstvom. Obtožnica ju bremeni genocida nad približno milijon Ugandci.

KAIRO:

Kitajski predsednik Li Hsienien se mudi na uradnem obisku v Egitu, kjer se bo pogovarjal s predsednikom Mubarakom. Sklenili naj bi konkretne sporazume o razširitvi gospodarskega sodelovanja med državama.

VARSAVA:

Na rednem zasedanju poljskega sejma (parlamenta) razpravljajo o problemih trgovinske menjave Poljske s tujino. Povečan izvoz utegne ublažiti odplačilo dospelih obresti za poljske dolgeve tujini, ki znašajo približno 30 milijard dolarjev. V poljsko glavno mesto je prispel tudi sovjetski zunanji minister Eduard Ševrdnadze.

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Zahodna Evropa in njen rasizem

V Tutzingu v ZR Nemčiji so organizirali posvetovanje o Rasizmu v Zahodni Evropi in povabili predstavnike sedanjih ter še nekaterih drugih držav. Pogoj je bil, da znajo kaj povedati o rasizmu v našem delu sveta in svoje izvajanje podpreti z ustrezno dokumentacijo.

Ze takoj na začetku je bilo mogoče opaziti, kako različno je stališče organizatorjev in udeležencev do obravnavanega vprašanja. Nemci so govorili pod vtisom pokola celih narodov v času tretjega rajha, zato so previdno poskušali razločevati med izrazoma »rasizem« in »sovražstvo do tujcev«, medtem ko prizadeti ne vidijo nobene bistvene razlike med tem izrazoslovjem in dejanskim stanjem.

Britanec Paul Boateng, sodelavec pri nekem protirasističnem programu v Veliki Britaniji, pravi, da je odveč razprava o tem, ali se je neka preobložena ladja potopila zaradi nenadnega sunka vetra, ali pa zato, ker je voda tudi sicer pljuskala čez rob. Njegova definicija rasizma je zelo prožna: »povezava med močjo in predsodki«, to je prevladovanje neke skupine na škodo druge skupine. Boateng je dobro vedel, o čem govori. Na skrbi ima versko občino v Brixtonu. Brezposelnost med drugopolto mladino v Brixtonu je skoraj 66-odstotkov. Še vedno je živ

spomin na »medrasne« spopade v tej mestni četrti. Vlada Margaret Thatcherjeve je po nemirih črtala prispevke vlade za pomoč drugopoltim prebivalcem. Ker je Boatengova ločina protestirala, je vlada ocenila njene argumente kot »najčistejši mark-sizem«.

Vsakdanji rasizem v Veliki Britaniji, na Nizozemskem in v Franciji je bil izhodišče za razpravo na zborovanju v Tutzingu. Veliko poudarkov je bilo na odnosu med nekdanjo kolonialno metropolo in bivšimi kolonijami. Razprava je zajela tudi ZR Nemčijo, in sicer zaradi njene ne tako davne kolonialne preteklosti in sedanjosti: napadi na domovanja tujih delavcev, uboj turškega delavca v Hamburgu, naraščajoče število brezupnih »primerov« tujih delavcev, ki so brez dela običali v ZR Nemčiji in podobno.

Udeleženka posvetovanja June Giovanni, katere mati je bila rojena v Guayani, leta 1953. pa je kot medicinska sestra prišla v kolonialno metropolo Veliko Britanijo, se spominja, da so njeno družino pozvali, naj pomaga pri obnovi domovine. Zdaj se je zkon o priseljenicah bistveno spremenil. Tudi belopoliti iz Kanade in Avstralije že čuti jo posledice novih zakonov o priseljevanju. Primerjava s položajem v ZR Nemčiji povem marsikaj zanimivega:

svojčas so z velikim truščom sprejeli milijontega tujega delavca, ki je prišel v ZR Nemčijo pomagati pri ustvarjanju državne blaginje. Mnogi med njimi, ki jih imajo za hodnonemške oblasti za »potujoče delavce«, so poskušali pognati korenine v novem domovanju. Nato pa je prišla brezposelnost in povsem nesorazmerno najprej prizadela ravno te »potujoče«. Niso tako redki primeri, ko oblasti njihove prošnje za socialno pomoč »upoštevajo« kot razlog za njihov izgon! Izjava June Giovanni najboljše ponazarja njihovo usodo: »Zdaj je naša dolžnost, da odidemo tja, odkoder smo prišli«.

Premisleka vredno je bilo tudi poročilo, ki ga je konec lanskega leta objavil preiskovalni odbor Evropskega parlamenta. Analiza o oživljanju rasizma in nacizma v Evropi je, grobo povedano, ugotovila tole: »Dejavnost desnih skrajnežev je res treba spremljati izredno pazljivo, saj je nevarnost grobih nasilnih dejanj vedno navzoča. Vzrok za veliko večjo zaskrbljenost, nadaljuje poročilo, pa je spoznanje, da se naglo množijo primeri sovražstva do tujcev. Ta fenomen še posebno ogroža skupine priseljenecv po zahodni Evropi. Vsak dan doživljajo svojevrstne bojkote in izpade odkritega sovražstva, najpogostejše takrat, ko iščejo

prebivališče ali delo in ko se z neposrednim predstojnikom na delovnem mestu dogovarjajo o poslu.«

Oblasti v ZR Nemčiji so začele omejevati priseljevanje tujcev, veliko več pa naredijo za njihovo izseljevanje. Načrti notranjega ministra, da bi otrokom tujih delavcev dovolili priselitev – pogoj je, da otrok še ni star 6 let – so naleteli na odločen odpor poslancev iz koalicijske liberalne stranke (FDP) in cerkvenih krogov! Vlada predstavnica, pooblaščenka za probleme priseljenecv Liselotte Funcke je v Tutzingu dejala, da v nobeni drugi državi ne izvajajo takšne prakse glede tujih delavcev. Zanimivo pri tem pa je, da Liselotte Funcke ni imela v Tutzingu nobenega razumevanja za tako konkreten predlog, kot je sprejem zakona proti diskriminiranju tujcev. Boji se, da zakonsko preganjanje storilcev te vrste ne bi naredilo »več škode kakor pa koristi«. Boji se predvsem reakcije najširšega zahodnonemškega prebivalstva.

Na posvetovanju so opozorili, da naraščajoča brezposelnost zelo pogosto razraščanje teorije o grešnem kozlu«. Celotno politiko se ne obotavljajo zdrkniti na nižjo raven in izrabljati primere iz socialne stiske, če so mnjenja, da si bodo s tem pridobili glasove volilcev. Na predlog berlinskega senatorja

Akcija za volilno pravico tujcev, predvsem tujih delavcev v zahodnoevropskih državah je samo primer številnih prizadevanj za omejitev in preprečenje desničarskega divjanja nad tujci, ki so bili pred leti tako zaželeni kot »potujoča delovna sila«.

Heinricha Lummerja, da bi člen o političnem zatočišču črtali iz zahodnonemške ustave, je namestnik predsednika evangeličanske akademije v Tutzingu vzkliznil: »Kako grozljivo spoznanje je to, na kako nizko raven je zdrknila neka demokratska politična stranka«.

Izkoriščane in ogrožene skupine v zahodnoevropskih državah so bile prisiljene, ko so iskale zaščito pred povampirjeno desnico, ustanovljati lastne skupine za vzajemno pomoč in obrambo. Najbolj ogroženi so priseljenici iz Afrike, Azije in Južne, ter Srednje Amerike, vendar pa tudi etnične manjšine na Norveškem, Šved-

skem ter v Srednji Evropi (Sinti in Romi). V Tutzingu so »skupine za samopomoč« iz Velike Britanije, Nizozemske iz Francije poročale o nekdanjem boju proti rasizmu in sovražstvu do tujcev. Povsod so začele akcijo za volilno pravico vsaj na občinski ravni, vendar med vsemi 12 državami Evropske skupnosti je v njihove zahteve privolila le Nizozemska.

Za zdaj so pokazali več zanimanja za težave teh skupin sindikati, kakor pa politične stranke, toda ko je bilo potrebno razpravljati o sodelovanju tujcev v sindikalnih vodstvih, je bilo tudi te podpore skoraj konec.

Svet za SLO in DS pri predsedstvu RK SZDL obravnaval akcije NNPN

Potrebna je osvežitev

V Sloveniji že od leta 1979 izvajamo obrambne, varnostne in samozaščitne akcije, ki jih bolj poznamo po kratki NNPN. V prvih dveh letih so bile te akcije usmerjene predvsem v obrambno usposabljanje delovnih ljudi in občanov ter organiziranih subjektov za vodenje oboroženega odpora proti morebitnemu napadalcu. Njihov namen je bil predvsem utrjevanje in krepitev sistema SLO in DS, večja obrambna usposobljenost delovnih ljudi in občanov ter konkretno urejanje nekaterih problemov ali pomanjkljivosti v delovnih in življenjskih okoliščinah.

Po letu 1982, ko sem dobil nov zakon o SLO in DS, in upoštevaje oceno, da predvsem družbena samozaščita zaostaja v razvoju v nekaterih okoliščinah za razvojem SLO, smo težišče akcij NNPN preselili na dejavnosti, ki krepijo samozaščitno zavest. Tako smo več pozornosti namenili večji prometni in požarni varnosti, zagotavljanju boljše učinkovitosti civilne zaštite, nadaljnjemu razvoju

narodne zaštite, izboljšanju zaštite pri delu in zmanjšanju nesreč na delu in varovanju človekovega okolja ter družbenega premoženja.

Tako je bil, kot so na nedavni seji poudarili člani sveta za SLO in DS pri predsedstvu RK SZDL, temeljni namen akcije NNPN v letih 1984 in 1985 predvsem v nadaljnjem vesbinskem in praktičnem uveljavljanju zasnov SLO in DS, dvigovanju obrambne in samozaščitne zavesti in kulture, preventivni organiziranosti in naravnosti vseh dejavnosti ter množičnemu usposabljanju prebivalstva s področja SLO in DS.

V večini primerov so v občinah v naši republiki na osnovi ocen ogroženosti dodali posamezne akcije, ki so bile povezane s posebnostmi okolja, v katerem so potekale. O vseh teh akcijah pa je bila dokaj dobro obveščena tudi javnost, tako z informativnim političnim delom družbenopolitičnih organizacij in organizacij ZRVS kot tudi prek sredstev javnega obveščanja.

Časovno akcije niso bile vezane na koledarsko leto, saj so se prepletale in dopolnjevale. Posamezne tematske celote pa so se končale tudi z ustreznimi vajami in preverjanji pripravljenosti posameznih sestavin SLO in DS, v katerih so sodelovali številni delovni ljudje in občani.

Člani sveta so tudi menili, da so akcije NNPN zagotovo prispevale k širšemu podružbljanju in boljši organiziranosti SLO in DS in boljšemu izvajanju nalog na tem področju. Ta vprašanja se vse pogostejše pojavljajo na dnevnih redih sej samoupravnih organov v delovnih organizacijah in v družbenopolitičnih organizacijah ter njihovih oblikah in metodah dela. Vse to kaže, da je področje SLO in DS približno delovnim ljudem in občanom ter postaja vse bolj sestavni del njihovega življenja in dela, s tem pa tudi odločanja na tem področju.

Kljub vsemu temu pa je opaziti, da pri nekaterih izvajalcih in tudi med delovnimi ljudmi in občani popušča za-

četna vnema. Zato si svet za SLO in DS pri predsedstvu RK SZDL že nekaj časa prizadeva, da bi akcije NNPN osvežili, saj so sedanje dejavnosti preveč stereotipne in preveč vezane na strokovne organe. Glavno vodilo pri načrtovanju in izvedbi akcij naj bi bil interes delovnih ljudi in občanov, dejanske potrebe za ravnanjem v določenem življenjskem položaju in konkretne razmere v življenjskih in delovnih okoliščinah. Nosilci akcij naj bi samo določali, kako bodo organizirali dejavnosti, izhajati pa morajo iz konkretnih nevarnosti v njihovem okolju.

Svet je obravnaval tudi usposabljanje žensk v JLA. Podprli so stališče, naj to ne bi postala obveznost, ampak bi usposabljanje vezali na eno od številnih oblik obrambnega usposabljanja v naši družbi. Še naprej pa naj bi ženske imele možnost prostovoljnega urjenja v JLA, zanje bi morali odpreti tudi vrata vojaških akademij.

Bojan Kuntarič

Smučarsko prvenstvo Ljubljanskega armadnega območja

Na Pokljuki bo od danes pa do nedelje smučarsko prvenstvo Ljubljanskega armadnega območja. Sodelovale bodo ekipe Postojne, Ljubljane, Maribora, Vrhnike, Kranja, Škofje Loke, Tol-

garnizija v Kranju, pa je za vse udeležence pripravil tudi pester program spremljevalnih prireditev. Tako si bodo ogledali delovno organizacijo Elan v Begunjah, se udeležili ure zgodovine pri spome-

Vojaki smučarji sodelujejo na večini spominskorekreativnih smučarskih prireditev. Prvenstvo LAO pa bo priložnost, da pokažejo vse smučarsko znanje, ki so si ga pridobili med urjenjem za delovanje v zimskih razmerah.

mina, Bohinjske Bele in obmejnih enot.

Vojaki in starešine smučarji se bodo pomerili v štirih tekmovalnih panogah, in sicer patrolnem teku na deset kilometrov, kolikor bodo morali preteči tudi biatlonci. Štafete bodo morale preteči štirikrt po pet kilometrov. Od alpskih panog pa bo veleslalom.

Organizator prvenstva,

niku Prešernovi brigadi v Radovljici, sprejel pa jih bo tudi predsednik skupščine občine Radovljica.

V okviru te prireditve bo potekalo tudi odprto prvenstvo aktivnih vojaških starešin in prvenstvo športnega društva Sloga, ki deluje kot ena izmed oblik interesnih dejavnosti v Domu JLA v Ljubljani.

B. K.

Privlačni poklici v kopenski vojski

Strokovnjaki, ki spremljajo odločanje mladih za poklice, vsako leto ugotavljajo, da srednješolci vse premalo premišljajo o možnostih, ki jih dajejo vojaški poklici. Vzrokov za to je veliko.

Sicer pa se mladi lahko odločijo za vojaški poklic že med usmerjenim izobraževanjem, saj so vojaške na srednji stopnji usmerjene šole, in se lahko vpisejo v drugi ali tretji letnik teh šol.

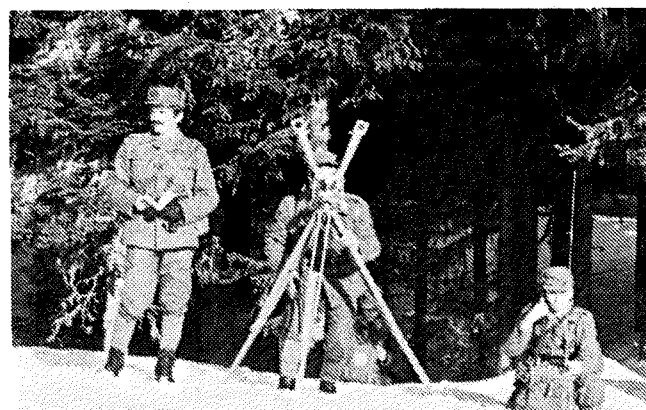
Kdor pa končuje šolanje v srednjem izobraževanju, se lahko odloči za študij na eni od vojaških akademij, kjer se bo usposobil za enega od številnih vojaških poklicev in bo postal oficir naših oboroženih sil.

Prav gotovo je največ možnosti za vojaške poklice v največjem rodu naših oboroženih sil, to je kopenski vojski. Tako oficir pehote vodi in usposablja svojo enoto, je poveljnik z možnostjo napredovanja do najvišjih vodilnih položajev v JLA in TO. Topniški oficir uri sodobne topniške enote, obvladati mora topografijo in upravljanje s temi enotami. Oficir oklepno-mehaniziranih enot poveljuje vsem vrstam teh enot, ki so opremljene z različnimi vozili in sredstvi za opazovanje, opremljenimi z elektronskimi in infrardečimi napravami. Oficir inženirstva zna uporabljati sodobno tehniko in mehanizacijo, da bi lahko vodil dela pri gradnji in vzdrževanju, po potrebi pa tudi pri rušenju poti, mostov, letališč, pristanišč in drugih objektov. Oficir za zveze vodi delo s sredstvi za komunikacije in mora poznati naj-sodobnejše dosežke elektronike. Oficir enot atomsko-biološko-kemične

obrambe mora biti usposobljen, da lahko opravlja svoje naloge pri tovrstni zaščiti življenj, materialnih dobrin in vojaške tehnike.

Za opravljanje vseh teh nalog se gojenci usposabljujejo na Vojaški akademiji kopenske vojske v Beogradu. Tam poteka študij štiri semestre, nato pa se razen za študijski smeri zveze in finančne službe, kjer je študij v našem glavnem mestu, nadaljuje šolanje v enem od specializiranih šolskih centrov JLA. Prihodnji pehotni oficirji in oficirji intendantske službe nadaljujejo študij v Sarajevu, topniški oficirji v Zadru, oficirji oklepno-mehaniziranih enot v Banjaluki, oficirji inženirstva v Karlovcu, za smer ABK obrambe pa se šolanje nadaljuje v centru ABK obrambe v Kruševcu. Študij na Vojaški akademiji kopenske vojske traja štiri leta.

Med poklici, za katere se usposabljujejo gojenci Voja-

Zveze so živčni sistem naše obrambe, zato je najpomembnejša naloga vsakega oficirja za zvezo, da vrhunsko usposobi svojo enoto za delovanje v vseh razmerah.

pa so poklici, ki jih opravljajo tehnični oficirji kopenske vojske – diplomirani vojaški inženirji.

Študij vojaške tehnike poteka na Tehniški vojaški akademiji kopenske vojske v Zagrebu, ki ima te študijske smeri: elektronika, ki se deli na telekomunikacijsko usmeritev in

ji; pri prometni in kemično tehnološki smeri pa se gojenec lahko odloči za študij pogonskih sredstev in zaštite.

Študij na Tehniški vojaški akademiji v Zagrebu traja pet let in poteka samo v hrvaškem glavnem mestu.

Kandidati, ki so sprejeti na šolanje v eno izmed vojaških akademij, takoj po končani srednji šoli odidejo na študij v vojaško akademijo, ker se jim čas študija prizna kot odslužen vojaški rok.

Po študiju dobijo gojenci čin aktivnega oficirja in službujejo v JLA toliko časa, kot to določa zakon o službi v oboroženih silah.

Učenci šol srednjega usmerjenega izobraževanja, ki letos končujejo šolanje, se lahko za študij na Vojaški akademiji kopenske vojske v Beogradu ali Tehniški vojaški akademiji kopenske vojske v Zagrebu prijavijo pri občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo. Razpis za vpis vojaške akademije velja do 1. aprila 1986.

Brane Kromar

Oficir inženirstva usposablja med drugim tudi vojaške upravljalce težke gradbene mehanizacije.

ške akademije kopenske vojske v Beogradu, so številni taki, ki jih srečamo tudi v civilstvu. Še bolj podobni civilnim poklicem

usmeritev radarsko-računalniške tehnike, strojna smer se del na klasično oborožitev, motorji, motorna vozila in inženirski stro-

Programskovolilne konference ZRVS v Mariboru

Delo se izboljšuje, čeprav so še težave

Te dni so opravili programskovolilne konference tudi v mariborskih občinskih organizacijah ZRVS Rotovž, Pesnica, Pobrežje in Ruše.

Tako so rezervni vojaški starešine iz občine Maribor Rotovž ugotovili, da so se vključevali v različne akcije s področja SLO in DS. Precej se prispevali k podružbljanju obrambnih priprav. Posebno skrb pa so namenili pripravi predavanj in drugih oblik usposabljanja. Zelo aktivni so bili v krajevnih skupnostih in delegatskem sistemu. V prihodnje pa bodo namenili več pozornosti vključevanju rezervnih starešin v zvezo komunistov. Zdaj je od skupnega števila rezervnih starešin le 39 odstotkov članov ZK, kar je odločno premalo. Tesno so sodelovali z borčevsko organizacijo pri ohranjanju izročil narodnoosvobodilne vojne.

Na konferenci v občini Maribor Pesnica so poudarili, da se načrtovanje in izvajanje pouka vsako leto izboljšuje, hkrati pa se izboljšujejo tudi materialne možnosti za to. Rezervni vojaški starešine so pomagali vodstvu krajevnih skupnosti pri pripravi obrambnih dejavnosti. Večina organizacij je oblikovala predavateljske aktivne, v katerih so poleg rezervnih starešin tudi starešine iz JLA in TO, člani komitejev za SLO in DS, predavatelji s šol in družbenopolitični delavci. Menili so še, da v nekaterih krajevnih konferencah ZRVS še vedno ni dovolj usklajeno delo v okviru SZDL, komitejev za SLO in DS in nekaterih družbenopolitičnih organizacij.

V občini Maribor Pobrežje so opozorili na prevelike organizacije. Tako ima krajevna konferenca ZRVS v KS Tone Cufar 150 članov, z vselitvijo v nova stanovanja se bo ta organizacija povečala na dvesto članov. Zato v tej krajevni konferenci premišljajo o dveh aktivih. Pohvalili pa so krajevno konferenco ZRVS Jože Lacko, ki je med redkimi razvila svoj prapor. Zelo dobro sodelujejo z mladino in jo pritegujejo v različne skupne akcije.

Na treh osnovnih šolah in na srednji tehnični kemijski šoli v občini Maribor Ruše delujejo obrambni krožki, kjer rezervni starešine pomagajo pri organizaciji orentacijskih tekmovalnih, obrambnih dnevi in pri vzgoji mladih na področju SLO in DS. Na volilni konferenci so poudarili, da so v minulem obdobju dobro sodelovali z mladino, civilno zaščito, narodno zaščito, gasilskimi društvi, strelskimi družinami in z Rdečim križem. Starejši člani ZRVS, udeleženci NOB, prenašajo izročila naše revolucije na mlade v teh šolah. Zelo dobro je bilo sodelovanje z mariborsko garnizijo, ki je pomagala pri obrambni vzgoji šolske mladine in pri pripravi strelskih vaj in predavanj.

Na vseh teh programskovolilnih konferencah pa so ugotovili, da se nekateri rezervni vojaški starešine še vedno ne udeležujejo usposabljanj in izobraževanj. Tako si je tehnični zbor, ki ga je za člane ZRVS iz občine Rotovž pripravilo poveljstvo mariborske garnizije, ogledalo le 35 odstotkov vabljenih. V prejšnjem številu pa na predavanje hodijo tudi rezervni oficirji, ki so razporejeni v enotah JLA in teritorialne obrambe. Programskovolilne konference so izbrali tudi za podelitev priznanj najbolj zaslužnim članom in tistim, ki so prispevali za uveljavljanje ZRVS v vseh življenjskih in delovnih okoliščinah.

M. K.

S seje Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide

Prva tema: priznavalnine

Priznavalnine so in morajo ostajati še naprej priznanje za udeležbo v NOB, je poudarilo več članov komiteja za borce in vojaške invalide na zadnji seji. To so poudarjali zato, ker je stanje s pokojninami v preteklosti občini med borci že kar kritično in pomenijo ta hip priznavalnine že kar socialno zboljšanje.

Ob tem, ko je komitej za borce in vojaške invalide (in odbor za spremljanje uresničevanja družbenega dogovora o občinskih priznavalnih udeležencem NOV) spremljal gibanje priznavaln v SRS, se je izoblikovalo mnenje in potreba po nekaterih dopolnitvah in spremembah družbenega dogovora o občinskih priznavalninah z namenom, da te priznavalnine udeležencev NOV in drugih vojn čimbolj poretijo, in da se pri podeljevanju priznavaln čimbolj upošteva osebni prispevek posameznika v narodnoosvobodilnem boju ter tudi njegovo sedanje socialno stanje.

V do sedaj veljavnem do-

govoru je bilo za nekatere primere zapisano, da jih kaže upoštevati predvsem izjemoma. Izkazalo pa se je, da se na terenu izpostavlja čedalje bolj zlasti socialno stanje borcev udeležencev NOV po 9. 9. 1943 (oziroma po 13. 10. 1943). V novem osnutku družbenega dogovora imajo zgoraj omenjeni borci enake pravice do predloga za pridobitev priznavalnine kot tisti pred 9. 9. 1943, kar v praksi pomeni večjo možnost – seveda pa ne tudi pravilo. Novi osnutek ponuja več možnosti tudi za kmete – borce po 9. 9. 43 in nekatere druge udeležence NOV, ki doslej v dogovoru niso bili zajeti (zlasti naj bi se tu našli tudi tisti udeleženci NOV, za katere je očitno in splošno znano, da so sodelovali v narodnoosvobodilnem boju, pa tega iz najrazličnejših vzrokov niso ob svojem času uveljavljali). Še ena novost, ki jo predvideva osnutek dogovora, je valorizacija priznavaln enkrat na leto (v drugi polovici leta), pri čemer pa bo treba upoštevati višino razpoložljivih sredstev.

Ob nekaterih nadrobnejših vprašanjih s tega področja so v razpravi opozarjali na preobremenjenost občinskih upravnih organov, ki imajo opraviti s priznavalnimi. Nekateri so predlagali, da bi kazalo premisliti, kako v prihodnje (tudi s pomočjo občinskih odborov ZZB NOV) priskočiti na pomoč in opraviti poprejšnje postopke za uveljavljanje pravice do priznavalnine. Republiški komitej za borce in vojaške invalide je nato sprejel osnutek družbenega dogovora o priznavalninah in ga poslal republiškemu izvršnemu svetu v potrditev.

Za sredstva republiških priznavaln (206 starih milijard) je komitej že opravil razrez, pri čemer so upoštevali višine in razmerja priznavaln, kakršne so bile v lanskem letu po slovenskih občinah (tako, da so tiste občine, ki so imele lani nekoliko višje priznavalnine, dobile nekaj manj sredstev od onih, kjer so bile priznavalnine nižje).

Potem ko je bilo na vrsti zdravstveno varstvo borcev

oziroma oskrba z ortopedskimi in drugimi pripomočki, (o tem smo pisali v prejšnji številki), so razpravljali predvsem ostro ocenili neodzivanje zveznih organov na številne zagate tega področja, (zlasti ob vprašanju uvoznih carin za materiale, potrebne za proizvodnjo ortopedskih pripomočkov). Ponovno so kritično in nemotno ugotavljali, da so težave s kadri v proizvodnji ortopedskih pripomočkov, pri tem pa je direktor zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani zbrane seznanil tudi s prizadevanji, da bi kar pri nas (poskus v Beogradu, na zvezni ravni, za šolanje teh kadrov se je ponesrečil) začeli takšno šolo. Računajo, da bo že jeseni začelo svoje dodatno izobraževanje 15 slušateljev, zaposlenih v ljubljanskem zavodu.

Potem ko so pregledali delo zdravniških komisij za invalide (po zakonu o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev), so jih ocenili, da dobro delajo, opozorili pa so, da bi šlo delo hitreje od rok, če bi ime-

li invalidi na komisiji pri sebi zdravstveno dokumentacijo svojih lečečih zdravnikov.

Pregledali so še podatke o usklajevanju pokojnin s 1. 1. 1986 in sprejeli program dela komiteja za leto 1986. Ob slednjem so se dogovorili, da

bo komitej pripravil tudi primerno informacijo o tem, kako se godi starostnikom, koliko jih živi in kako živijo v domovih za starejše občane ter kdo vse se v republiki povezuje za reševanje vprašanj starostnikov.

B. Ž. J.

Podatki o pokojninah borcev NOV, ki veljajo od 1. 1. 1986, in izračunano 15-odstotno povišanje (tudi od 1. 1. 1986), ki ga bodo upokojenci prejeli v aprilu, oziroma maju (glede nato kdaj so se upokojili).

	zdaj	s še 15% povečanjem
Zajamčena pokojnina NPS 1941 – (z najmanj 15 leti pokojninske dobe)	64668,67	74368,97
Pokojnina borcev pred 9. 9. 1943 – zajamčena, s 15 leti pokojninske dobe	46561,44	53545,65
– zajamčena pokojnina z 20 leti pokojninske dobe za borce	54968,36	63213,62
– zajamčena pokojnina s 15 leti pokojninske dobe za borke	49148,18	56520,41
– zajamčena pokojnina z 18 leti pokojninske dobe za borke	54968,36	63213,62
– pokojnina kmetov borcev pred 9. 9. 1943	34502,12	39677,54
Pokojnina kmetov borcev po 9. 9. 43 (ki niso združeni kmetje, po novem pokojninskem zakonu)	20295,37	23339,67
Najnižja pokojnina za celo pokojninsko dobo (35 oz. 40 let)	34502,12	39677,43
Najvišja pokojnina v SR Sloveniji:		
– po republiških predpisih	163526,82	
– po zveznih predpisih	172079,00	

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Piran – Dobro pripravljena programskovolična konferenca

Po vseh opravljenih konferencah v krajevnih borčevskih organizacijah je bila opravljena še programskovolična konferenca ZZB NOV Piran. Bila je dobro pripravljena in vodena. Delegati so že več dni prej prejeli osnutek akcijskega načrta za delo v tem letu in poročilo o opravljenem delu.

Po vseh uvodnih formalnostih se je razvila stvarna in kritična razprava, katere poudarek je bil na delovanju političnega sistema, s tem v zvezi pa tudi na razmerah v gospodarstvu. Borci so opozarjali, da bi morali biti osebni dohodki izraz dela, kar ni vedno tako. Skrbili jih tehnološko zastajanje za evropskim povprečjem. Vse to in še druga vprašanja, ki so jih obravnavali v razpravi, zanima borce, so dejali, kljub temu da so zvečine že upokojeni, saj jim ni vseeno, kam gresta naše gospodarstvo in politični razvoj.

Ugotavljali so, da zdravstveno varstvo in z njim vprašanje klimate ter zdraviliškega zdravljenja nista zadovoljiva. Zelo ostre kritike so letele na račun zdravljenja v tujini – če so vse možnosti za takšno zdravljenje doma. Nadalje niso posebno pohvalili sodelovanja z mladimi, imeli so nekatere pripombe v zvezi z oddajo. Še pomnite tovariši (češ da je v prispevkih vse preveč na temo trpljenja in premalo o boju). Za predsednika OOZZB NOV Piran je bil izvoljen Vladimir Logar (volitve so bile tajne in na volilni listi sta bila dva kandidata). Druge člane so volili z javnim glasovanjem. Ob koncu so najbolj delovnim članom organizacije v preteklem obdobju podelili knjižne nagrade.

Žarko Žbogar

Slovenska Bistrica – Po poteh partizanske patrulje

»Praznovali smo štiridesetletnico življenja v svobodni Jugoslaviji, zato je, tovariši, vaša naloga še toliko pomembnejša. Lepo pozdravite borce, toplo jim stisnite roke, prisluhnite njihovi besedi, predvsem pa jim zaželite obilo zdravja in sreče na jesen življenja. Tako je pospremil na pot po sledovih partizanske patrulje mlade Milan Ivanuševencelj, predsednik občinske organizacije ZZB NOV Slovenske Bistrice.

Patrulja mladih, članov ZRVS in JLA, ki je letos že desetič stopila po poti nekdanjih borcev, je krenila 8. januarja izpred spomenika padlim borcem v Bistrici. V vseh prejšnjih in tudi v letošnji patrulji so obiskali nad 150 borcev, samo letos – osemnajst. Obdarili so jih s knjigami in drugim, da so tako (prenekateremu osamljenemu kmetu na prostornem Pohorju) pokazali, da niso pozabili nanje.

Med tistimi, ki jih patruljniki obiskujejo, so tudi bolni, invalidi in že močno v letih... vsi pa se spominjajo vojnih dni, njihovih hudih časov pa tudi veselih trenutkov in tovarištva, tesne medsebojne povezanosti in zavesti o smislu boja za svobodo.

Tudi letos, ko smo bili pri Ivanu Ojcingerju, je bilo tako. Na sremski fronti je izgubil nogo, vendar je ponosen na svojo bojno pot. »Zadovoljen sem z življenjem,« pravi in modruje: »Kritiziramo tako že vsi vseprek, a od tega ni nič boljše. Včasih si dobil za ukradenko jabolko kroglo v glavo, danes pa... in vendar, dokler nam bo vsaj tako kot zdaj, smo lahko še zadovoljni...«

Patrulja, ki se ob opravljeni nalogi vedno vrne k proslavi, je tudi letos prispela na osrednjo občinsko proslavo osmega januarja na kraj zadnjega boja legendarnega Pohorskega bataljona. Njen vodja, predsednik občinskega odbora ZZB NOV, Rade Čupkovič je poročal predsedniku skupščine občine.

Svojo nalogo smo člani patrulje opravili dobro in ostajajo nam prijetni spomini na srečanja z borci, na njihove besede.

Naša naloga, ohranjati in prenašati izročila NOB na še druge mlade, je zahtevna, zato pa obogatena z živimi pričevanji o boju za svobodo. Jo znamo dovolj ceniti? Zagotovo pa jo znamo braniti!

Marija Bračič, udeleženka pohoda patrulje

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Iz dejavnosti RO ZZB NOV Slovenije

Seji komisije za vojaške invalide in predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

V torek (18. 3. 1986) je zasedala komisija za vprašanja vojaških invalidov pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije in obravnavala informacijo o oskrbovanju invalidov z ortopedskimi pripomočki ter predlog sprememb pravilnika o toplotno-klimatskem zdravljenju.

Danes pa zaseda predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije in obravnava: osnutek poročila o delu ZZB NOV Slovenije med šesto in sedmo volilno skupščino ZZB NOV Slovenije, osnutek stališč in sklepov sedme volilne skupščine slovenske zveze borcev, nekatera statusna vprašanja udeležencev NODEM in samoupravnih sporazumov o sofinanciranju tednika TV 15 Naš tovariš. Več o tem bomo poročali v prihodnji številki.

Ob štiridesetletnici ustanovitve zveze koroških partizanov na avstrijskem Koroškem

Vojne rane so bile še sveže

Ob jubileju partizanske organizacije na avstrijskem Koroškem objavljamo nekaj nadaljevanj, del daljšega besedila zgodovinarja Janeza Stergarja, ki spremlja delovanje slovenskih zamejskih organizacij (in tudi borčevske) od ustanovitve do današnjih dni. Čeprav je zanimanje celotnega sestavka postavilo težišče na delovanje slovenske borčevske organizacije na Koroškem (v Avstriji) v čas po letu 1955, in še zlasti na njeno delovanje v zadnjih letih, bo za marsikoga zanimivo, kako so koroški partizani na oni strani meje začeli organizirano delovati.

Ker dosedanja literatura o prvih začetkih borčevske organizacije na Koroškem ne poroča nadrobneje, marsikateri datum ali podatek v literaturi pa je netočen, bi po štirih desetletjih veljalo ponuditi rekonstrukcijo dogodkov vsaj po gradivu, ki ga hrani Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani. Uvodoma seveda lahko ugotovimo, da je že iz vojnega obdobja koroške partizane povezovala organizacija Osvobodilne fronte, v kateri so mnogi med njimi tudi po maju 1945 opravljali vodilne funkcije.

je (kar pa so splošno znana dejstva, ki nam jih ni potrebno ponavljati).

Prav ciklostirani »informacijski organ za funkcionarje in aktiviste Osvobodilne fronte za slovensko Koroško – Vestnik« je v prvi polovici leta 1946, ko časopis Slovenski vestnik še ni izhajal, objavil največ vesti o poskusih ustanovitve partizanske organizacije. Tako je omenjeni Vestnik 25. 1. 1946 med objavami najavil: »Dne 7. 2. 1946 se vrši v Celovcu ustanovni sestanek 'Društva koroških partizanov'. Zborovanje je bilo dejansko 6. 2. 1946, ko se je v Celovcu zbralo »nad 150 partizanov n partizank iz vseh krajev slovenske Koroške« in ugotovilo, da »njihova naloga še ni končana, dokler si ne bodo mogli svobodno podati roke z vsemi tovariši širom po združeni Sloveniji v Titovi Jugoslaviji. Tovariš dr. Luka Sienčnik je podal pregled političnega položaja doma in po svetu.«

Karel Prušnik-Gašper je v svojem govoru poudaril, da morajo koroški partizani ostati »tudi v miru vodnik svojega ljudstva«. Pomen ustanovitve Zveze koroških partizanov je pojasnil Andrej Plajer.

V pripravljani odbor ZKP so bili izvoljeni dr. Luka Sienčnik – za predsednika, Mirko Srienec za tajnika, Janez Gallo (Trupej) za zastopnika beljaškega okraja, Urh Olipic

za zastopnika Celovškega okraja. Janez Wutte (Butej) za zastopnika za področje Dobrle vasi in Janez Pečnik (Krištof) za zastopnika za področje Železna Kaple.

Ustanovitev Društva koroških partizanov je bila sestavni del akcije za ustanavljanje množičnih organizacij Osvobodilne fronte; v istem času so bila ustanovljena še: Društvo političnih internirancev in obsojencev za slovensko Koroško, Antifašistična fronta žena za slovensko Koroško in Zveza slovenskih izseljencev; nekaj pozneje je bila ustanovljena Kmečka zveza za slovensko Koroško in obnovljena predvojna Slovenska prosvetna zveza.

Šestega marca 1946 je bil v dvorani kina Peterhof v Celovcu (v Šentpetru pri Celovcu) ustanovni občni zbor Društva koroških partizanov. V dvorani, okrašeni z jugoslovanskimi, zavezniškimi in avstrijskimi zastavami, se je zbralo – vsaj po poročilu v Vestniku – kar 500 slovenskih in 30 avstrijskih partizanov. Po pozdravu predsednika pripravljalnega odbora dr. Sienčnika je tajnik odbora Srienec spregovoril o potrebi uničenja ostankov fašistične miselnosti kot o prvem pogoju za resnično demokratično ljudsko oblast. Za predsednika DKP je bil izvoljen major Franc Primožič, za podpredsednika dr. Franci Zwitter in Matthias Stollwitzer (avstrijski partizan), za tajnika pa ponovno Mirko Srienec. Med častne člane DKP so bili izvoljeni: podpolkovnik Bogomolov (zvezni oficir Rdeče armade pri štajerskih in koroških partizanih), polkovnik Charles (zvezni oficir 8. britanske armade pri koroških partizanih), zaslužni koroški partizani iz matične Slovenije inž. Pavle

Za ozdravitev razmer v domu na Malenškovi v Ljubljani

Z obnovo Doma invalidov in borcev v Malenškovi ulici v Ljubljani so začeli že leta 1980-81. Investitorji tega projekta so bile tudi ljubljanske organizacije združenega dela, z namenom, da bodo, ko bo dom obnovljen in moderniziran, v njem našli svoj prostor tudi delovni invalidi (in predvsem), ki jih na območju Ljubljane ni tako malo.

Z druge strani pa je Dom invalidov in borcev ali Dom Rada Pehačka (kakor objekt že imenujejo) namenjen predvsem športno-rekreativni in kulturni dejavnosti borcev in invalidov. Sedaj, ko je objekt že obnovljen in moderniziran in čaka samo še na uporabno dovoljenje, je njegova podoba povsem drugačna od prvotne zamisli. Dom invalidov in borcev Rado Pehaček se je sprevrgel v gostilno in to gostilno slabše vrste; borci in invalidi pa so preprosto odrinjeni na stranski tir.

Zakaj tako, smo nedavno slišali na seji predstavnikov MO ZZB NOV Ljubljana, socialistične zveze, telesnokulturne skupnosti, Zveze invalidov mesta Ljubljane ter Doma invalidov in borcev.

Ob vsem tem pa velja pogledati tudi drugo plat medalje: ker je finančna konstrukcija invalidskih in borčevskih organizacij prešibka, išče vodstvo doma invalidov in borcev v gostinstvu glavni vir dohodkov v gostinstvu, zlasti sredstva za pokrivanje tekočih obveznosti, ki niso majhne (samo v preteklem letu so znašale

prek 800 starih milijonov dinarjev).

Za primer navajamo finančno konstrukcijo Zveze invalidov mesta Ljubljane v preteklem letu: ta organizacija je od ZTK prejela okrog 99 starih milijonov dinarjev, ki jih delijo na šest delov med društva po občinah. Vsota je tako razdrobljena, društva invalidov po občinah pa z denarjem upravljajo po svojem pravilniku tako, da je prispevna stopnja za Dom invalidov in borcev zelo pičila.

Na tem, dokaj burnem sestanku, so se zavzeli za takojšnjo ozdravitev razmer v domu. V prihodnjih dneh bodo že pripravljeni osnutek finančne konstrukcije in viri dohodkov za pokrivanje amortizacije objekta. Prav tako so se zavzeli, naj bo odslej Dom invalidov in borcev Rado Pehaček res namenjen invalidom in borcev, ki bodo lahko uresničevali svoje želje na področju športa, rekreacije in kulture kot je bilo prvotno tudi zamišljeno (pobudnik je bil prav pokojni narodni heroj Rado Pehaček), in ne le gostinska dejavnost slabše kakovosti.

Kot sem slišali na sestanku, so se razmere v domu že močno zaostriale, predvsem zaradi tega, ker so, kot smo zapisali v uvodu borci in invalidi (katerim je dom tudi namenjen in bi morali imeti prednost) preprosto odrinjeni in nemalokrat tudi v prostorih doma nezaželeni! V kratkem bo podoben sestanek v domu in upamo, da bomo lahko poročali že o prvih premikih na boljše.

Jože Čurin

Lokomotive – spomeniki NOB

Že po prvi vojni so zbirali izrabljene stare lokomotive (poškodovanih je bilo malo) po različnih jugoslovanskih železniških postajah. Taka zbiralnica lokomotiv in voz je bila tudi v Dravljah, kjer je bilo število strojev tudi blizu dvesto. Po osvoboditvi smo bili priča velikih zbirališč v Lazah, Dobravi-Vintgarju, na Teznem in Jesenicah, v Zaprešiču, na kamniški progi, v Novi Gorici in drugod. Posebnost pa so bili hlaponi, ki jih niso mogli prepeljati po tirih, ker so ležali v globelih pod bregovi, mostovi in nasipi, ker so bili »žrtve« partizanskih sabotaž ali letalskih napadov. Kljub temu so večino teh poškodovanih

lokomotiv v nekaj letih prepeljali v delavnice in obnovili.

Dolgo je ležala v Savi pri Zidanem mostu naša velikanca, Borsig so jo imenovali železničarji, narejena leta 1930 v Berlinu. Še danes nosi kot spomenik številko JŽ 06-013. Iz mariborske kurilnice je vozila po obnovitvi do leta 1975. Tu so jo mladinci očistili in konzervirali ter postavili ob cesti na Teznem. Ko so gradili podvoz na tem kraju leta 1979, so jo pripeljali pred postajo na Studencih, kjer stoji še danes. Njej dela družbo potniška lokomotiva z bohinjske proge JŽ 24-036. Na osvobojenem ozemlju v Črnomlju so postavili par-

tizani lokomotivo JŽ 25-018, zgrajeno na Dunaju leta 1921, ki je v letih 1944-45 dajala paro električni centrali. Brž po vojni so jo obnovili in je vozila iz novomeške kurilnice do leta 1976, ko smo jo zgodovinsko zaščitili. Na vrsto je prišla leta 1983, ko so jo v Mariboru konzervirali in pripeljali pred železniško postajo v Črnomlju, kjer so odkrili ta lep spomenik 23. 4. 1983.

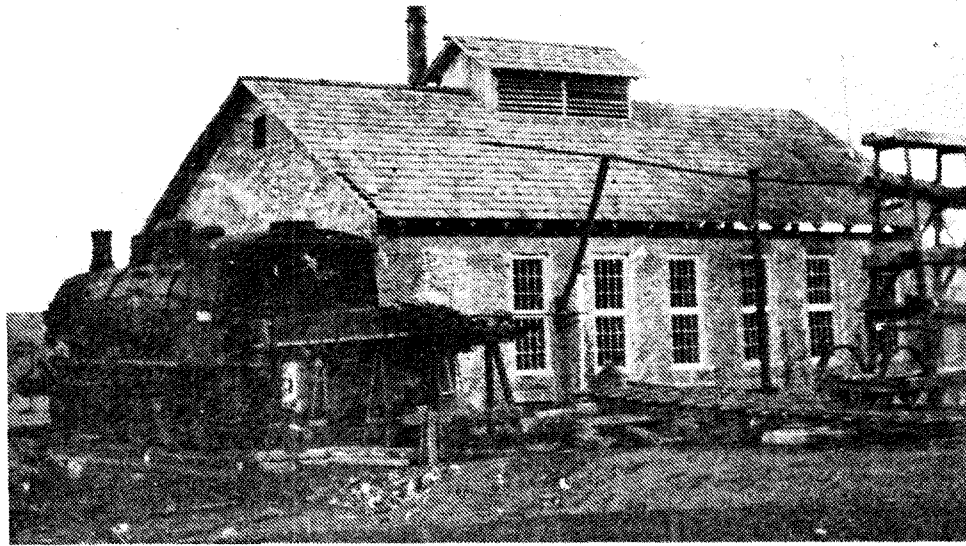
Posebno dragocen muzejski eksponat iz NOB je italijanski jetniški voz FS-K 48132 (carozza celulare), zgrajen leta 1911 v Milanu. Postajno pristojnost je imel v Trstu, odkoder so ga usmerjali v Ljubljano in na

Reko, napolnili z obsojenci in jih prevažali v ječe in taborišča po Italiji. Ta voz ima po sredi hodnik, ki ima na vsako stran po devet celic, opremljenih za priklenitev jetnikov. Odkrili smo ga leta 1978 na postaji Castelfranco Veneto, kjer je čakal na razrez. Ker je bil last notranjega ministristva, ne pa FS, smo imeli težave za prevoz v Ljubljano. V Trst so ga pripeljali leta 1979 in naslednje leto je že bil po postopku muzejske zamenjave v Šiški, kjer smo ga konzervirali in stoji na območju tega tozda.

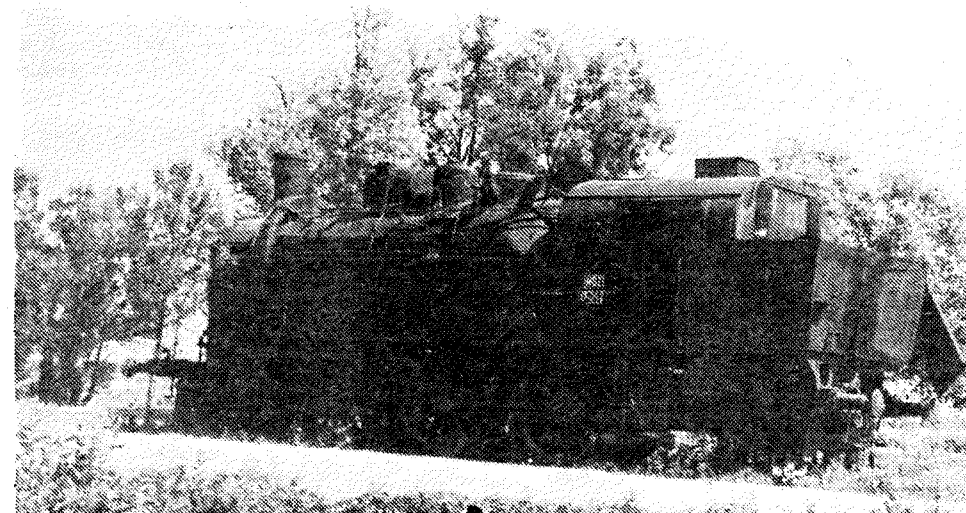
Tovorna lokomotiva JŽ 28-029, zgrajena leta 1911 na Dunaju, še nima določene lokacije kot pomnik NOB. Leta 1918 so jo iz soškega območja potegnili skozi bohinjski predor v novo državo SHS (tako rekoč izmaknili prihajajoči italijanski armadi). Med zadnjo vojno je spadala pod ljubljansko železniško direkcijo in je vozila na Gorenjsko v Laze in Postojno. Njen »življenjepis« v lokomotivski knjigi pravi, da je doživela v začetku 1942. leta trčenje z lokomotivo JŽ 128-022 (sabotaža), avgusta 1944 so ji prestrelili parni zbiralec in strojevodnjo hišico, čez tri mesece pa dimnovodno in več pregrevnih cevi. V začetku leta 1945 so jo 32-krat prestrelili. Po vojni so jo v Mariboru generalno popravili in jo razporedili v kurilnico v Divači. Od tod je odšla leta 1970 v popravilo v Novo Gorico, kjer so ugotovili, da je dotrajana. Tu smo jo restravrili v prvotno podobo in jo prepeljali v jeseniško kurilnico, kjer je še danes.

Na ljubljanskem muzejskem tiru ob Titovi cesti imamo restavrirano gorsko potniško lokomotivo JŽ 29-010, ki je vozila od 1925-1945 na liški progi. Po pregledu fototeke v zagrebškemu Muzeju revolucije smo odkrili posnetek te lokomotive v velikem iztirjenju v Liki, na fotografiji stojijo ob njej italijanski vojaki. Če bi pregledali lokomotivsko knjigo tega stroja, bi morda odkrili še kaj zanimivega. Ta hlapec je spadal v kurilnico Gračac in vozil v Split. V Gračacu pa so prav med železničarji opravili ustaši številne aretacije in likvidacije. Lokomotive vrste JŽ 10 so prišle v Ljubljano in Zidani most šele po osvoboditvi ... ampak tudi kot obeležja NOB.

Stane Kumar

Lokomotiva 25-018, ki je dajala paro električni centrali v Črnomlju – slikana 26. 5. 1944

Lokomotiva 17-052 v Jasenovcu tik po osvoboditvi 1945

Foto: S. Nikolić

Elkroj

PROIZVODNJA MODNE KONFEKCIJE MOZIRJE n. sol. o.

Najboljše hlače-Elkroj hlače

Žaucer, Dušan Pirjevec in dr. Janez Kmet, kmet Rojak iz Šentvida v Podjuni, ki je v partizanih izgubil tri sinove, in kmetica Jerlihova, partizanska podpornica iz Lobnika.

Novoizvoljeni predsednik Primožič je v svojem programskem govoru med drugim dejal: »Slovenski in avstrijski partizani so se skupaj bojevali proti fašizmu, oni so danes poklicani, da ustvarijo trden most razumevanja in prijateljstva med obema narodoma.« DKP bo nastopilo proti fašističnim preostankom v koroški družbi, posebej proti nacistom v varnostni službi (nihče od partizanov ni bil sprejet vanjo). Partizane je treba vključiti v komisije za čiščenje nacistov iz javnih služb. DKP bo skrbelo za vdove in otroke padlih partizanov.

Zbrani partizani so se posebej zavzeli za izpustitev svojega soborca Antona Wutteja (Buteja) iz Šentvida v Podjuni, ki je bil »že od 7. 10. 1945 brez razloga zaprt«. Protestirali so tudi proti sodnemu postopku »proti tovarišu Miltschnigu, ki ga preganjajo zaradi tega, ker je v boju ustrelil dva nacistična orožnika«. Zborovalci so poslali brzojavke maršalu Titu, predsedniku slovenske vlade Borisu Kidriču in guvernerju britanske vojaške vlade za Koroško polkovniku Simsonu.

Trinajstega marca šestindesetega leta, je bil eden iz vrste sestankov predstavnikov PO OF z britansko vojaško vlado. Sočasni vir poroča, da »sta bila poleg običajnih zastopnikov dr. Petka, dr. Sienčnika in Karla Prušnika povabljeni tudi predsednik Društva koroških partizanov major Primožič in podpredsednik društva dr. Franc Zwitter. Ves sestanek je imel namen razči-

stiti vprašanje »Društva koroških partizanov« in odnos med tem društvom ter OF. Polkovnik Simson je »postavil čisto ultimativno, da je OF matična organizacija in da je odgovorna za delo Društva partizanov« ter nadalje v imenu britanske vojaške uprave »zahteval, da se ponovno predložijo statuti OF za slovensko Koroško ter se ji predložijo tudi statuti »Društva koroških partizanov« ...«

Kdaj v marcu 1946. je DKP ustreglo tej zahtevi in oblastem (avstrijskim in britanskim) in predložilo svoja pravila, ne vemo. Že 29. 3. 1946 pa je britanska vojaška vlada poklicala predstavnike PO OF in DKP na ponoven sestanek, na katerem jim je sporočila **prepoved delovanja DKP**. Za laje privlečene formalne razloge za tako odločitev je pojasnil slovenski tednik britanske obveščevalne službe na Koroškem Koroška kronika. Prošnjo za priznanje DKP naj bi »britanska vojaška vlada skrbno preučevala. Ugotovila je, da so usmerjeni smotri in nameni te zveze, kakor se je to izrazilo v mnogih odgovorih in izjavah, ustvariti organizacijo, ki namerava uporabiti oboroženo silo na Koroškem.« Česa takega pa Britanci seveda niso bili pripravljeni dopustiti.

Na sestanku 29. 3. slovenski predstavniki niso imeli možnosti, da bi karkoli pripomnili ali pojasnili, zato se je 6. 4. 1946 sestal odbor DKP in sklenili britanski vojaški vladi še istega dne poslati pismeno izjavo o ciljih DKP. Iz pisma dodajmo k nalogam, ki jih je že na ustanovnem občnem zboru 6. 3. navedel predsednik Primožič, še skrb za to, »da bodo vsi vojni zločinci prejeli zaslu-

cev ter skrb za zbiranje in objavljanje podatkov o narodnoosvobodilnem boju. Glede britanskih razlogov za prepoved delovanja, ki so jih odborniki DKP poznali s sestanka (29. 3.), »iz objav v dnevnem časopisu in oddaj celovskega radia«, so v pismu zapisali, da v pravilih »ni predvidena nobena oborožitev članov DKP. Prav tako ni nikjer predvidena nošnja uniform ali kakršnihkoli drugih predmetov. O tem tudi ni bilo govora na nobenem sestanku ali zborovanju. Člani društva ... se čutijo moralno dovolj močni nadaljevati protifašistični boj, ki je z orožjem končan, na političnem polju ... Močno pa so prizadeti, ker so prepoved izrekli nekdanji zavezniki v boju proti fašizmu, ki na Koroškem še vedno obstaja v javnem življenju, saj še noben vojni zločinec ni bil postavljen pred sodišče in kaznovan. Ničesar ni bilo storjenega za partizanske sirote in vdove. Mnogo padlih partizanov še počiva v koroških gorah, grobovi padlih Hitlerjevih vojakov pa so lepo okrašeni.«

»Slovenski in avstrijski partizani na Koroškem, ki smo se borili v sklopu Jugoslovanske armade, smatramo prepoved za krivično.« Na koncu pisma je DKP naprosilo za spremenjeno britansko stališče do vloge.

Podatki kažejo, da je bilo na britansko privolitev potrebno čakati še leto in pol. Pač pa je bil ob pisanju pisma DKP verjetno že na poti odlok Zl. 345 (1) 46 z dne 4. 4. 1946, s katerim »je s sklicevanjem na britansko vojaško vlado policijski ravnatelj v Celovcu prepovedal« delovanje DKP. Pregleda nad tem, kolikokrat in kje so se predstavniki društva in PO OF za Slovensko

Koroško proti odloku pritožili, nimamo. Prepoved je PO OF izrecno navedel kot primer diskriminacije v spomenici Medzavezniškemu svetu na Dunaju februarja 1948, ko je protestiral tudi proti preganjanjem večjega števila nekdanjih koroških partizanov, posebej še proti dvema zapornima obsodbama Karla Prušnika Gašperja.

Zaradi uradne prepovedi DKP koroški partizani svoje dejavnosti niso prenehali, uradno pa se je morala odvijati predvsem v odobrenih organizacijah in društvih, posebej še v okviru same OF. Tako je npr. že 10. 4. 1946 v pozivu za zbiranje partizanskih spominov in fotografskega gradiva naveden sedež PO OF kot naslov, kamor naj bi borci posredovali zbrano dokumentacijo. Znano je, da so bili partizani zaradi svoje dejavnosti prav v tem času najbolj številne tarče napadov britanskih in avstrijskih oblasti ter Wurfkomand.

Karel Prušnik-Gašper je označil to obdobje takole: »FSS (angleška policija) je s pomočjo domačih nacistov dan za dnem pri naših najbolj aktivnih partizanih opravljala hišne preiskave. Kjer so našli partizansko literaturo ali celo orožje, so nekoga aretirali. Zaporji v Celovci, Beljaku, Borovljah, Dobri vasi, Železni Kapli, Velikovu in Pliberku so bili polni nekdanjih partizanov in mladincev. Angleži so pokroviteljsko molčali, ko se je organizirala teroristična banda pretepačev Wurfkomande. Ta je pretepal naša ljudi, razganjala prireditve, vohljala za sestanki. Posamezne tovariše so pretepli do nezvesti«.

(Se bo nadaljevalo)

Deveta na pohodu po Notranjski, septembra 1944

V teh dneh se spominjamo

20. marca

... leta 1945 se je začela velika ofenziva 4. armade jugoslovanske narodnoosvobodilne vojske, in sicer v smeri Gospić-Reka-Trst. Ta ofenziva je bila velik prispevek k dokončni osvoboditvi Jugoslavije.

21. marca

Leta 1942. je izdalo glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet povelje o pripravih na splošno pomladansko vstajo v Ljubljanski pokrajini.

22. marca

... leta 1945. je Bazoviška brigada z napadom na Nemce in četnike pri Sinjem vrhu nad Ajdovščino razbremenila glavnino napadenih enot 9. korpusa.

... leta 1945 se je Kosovelova brigada skupaj z ustanovami Gorenjskega vojnega področja premaknila s Črnega vrha čez Davčo na Porezen. V bojih je bilo zelo veliko žrtev.

23. marca

... leta 1942 se je Drugi štajerski bataljon na Pugledu nad Podlipoglavom spopadel z Italijani. To je bila do takrat največja bitka v Ljubljanski pokrajini. Vodil jo je Franc Rozman-Stane.

24. marca

... leta 1943 so se partizanske brigade Toneta Tomšiča, Ivana Cankarja in Ljuba Šercerja spopadale z okupatorskimi enotami na črti Rakitnica-Nova Štifta.

25. marca

... leta 1941. je predvojna jugoslovanska vlada na Dunaju podpisala sramotno pogodbo o pristopu Jugoslavije k fašističnemu trojnemu paktu. KPJ je to dejanje obsodila v posebnem razglasu. Še isti večer so se začele po vseh večjih jugoslovanskih mestih demonstracije proti paktu.

... leta 1944 so se začele na osvobojenem ozemlju v Beli krajini volitve v krajevne narodnoosvobodilne odbore ter okrajne narodnoosvobodilne skupščine.

26. marca

... leta 1943 sta se Gubčeva in Cankarjeva brigada v bližini Jelenovega žleba pri Ribnici na Dolenjskem spopadli z bataljonom iz sestava italijanske divizije Macerata ter ga uničili. Bil je to eden največjih porazov italijanske vojske na slovenskih tleh.

... leta 1984 si je vzel življenje pisatelj Branko Čopić

Velimir Kraševac-Igor

Skrb za ranjence

(nadaljevanje pričevanja o 9. brigadi)

Bolj ko so konec poletja 1944 zavezniki v Italiji prodirali proti severu, bolj pomembna je postajala tržaška železniška proga za Nemce. Zato je takrat 7. korpus usmeril na njo ofenzivnost svoje 18. divizije, pri kateri je bil 13. avgusta ustanovljen minerski bataljon, petnajst dni pozneje pa še poseben udarni bataljon iz samih prostovoljcev. V oba bataljona je Deveta dala veliko sposobnih borcev.

NA NOTRANJSKEM

Deveta brigada je 31. avgusta 1944 krenila izpod Kureške proti zahodu, se kratak čas zadržala na črti Sv. Vid-Rakitna in nadaljevala do Gorenjih Otav.

V Loški dolini na Notranjskem je bilo pri vasi Nadlessek partizansko letališče, kamor so od 22. julija zavezniška letala dovažala orožje in opremo za partizane, odvažala pa ranjence v južno Italijo. Letališče je bilo zavarovano z eno brigado.

Za Ljubljansko brigado je to nalogo prevzela 9. brigada, ki je 6. septembra prišla v Loško dolino in se razporedila na črti Dane-Gornje Jezero-Zirovnica, proti Rakeku. Prav te dni so bili imenovani novi člani štaba Devete, komandant Ratko Marjanović, politični komisar Janez Magister-Zan, namestnik komandanta brigade Stane Kamnikar, pomočnik političnega komisarja Jože Povšič-Gregor in načelnik štaba Drago Popović.

Tisti čas se je v Starem trgu pri Ložu zadrževal štab 7. korpusa z odseki in zaščitnim bataljonom, Notranjski odred je nadzoroval smer Jeršiči-Sv. Vid, dva bataljona VDV (Vojska državne varnosti) pa rajon Studenec.

Da bi pregnal partizane daleč stran od tržaške proge in uničil njihovo letališče, je okupator 10. septembra vdrl v Loško dolino. Od ribniške in velikolaške strani sta 3. in 4. domobranski bataljon, skupaj okrog 1300 mož, že pozno zvečer 9. septembra prišla do Nove vasi oziroma Blok in tam prenočila.

Štab korpusa je šele 10. septembra zgodaj zjutraj zvedel za bližino sovražnika.

Takoj je bil proti Knežji njivi in Račni gori poslan del 9. brigade, en brigadni in korpusov zaščitni bataljon pa sta zasedla Stari trg ter Ulako nad njim.

Okrog 8. ure sta se 3. in 4. domobranski bataljon prek Vrhovne pri Ložu in Markovca usmerila na Pudob in Stari trg. Kmalu za njima je prek Mašuna in Kozarišča vdrl v dolino še 2. domobranski bataljon z Rakeka. Prodirajoče sovražne kolone so se potem razdelile v več močnejših oddelkih, zasedle položaje in z naglico vdirale v vasi. V nastali situaciji napadeni niso mogli organizirati odpora večjega obsega še manj protinapada. Le na Ulaki, pri Pudobu in Šmarati, so borci 9. brigade imeli z nasprotnikom posamezne, a ostre spopade, ki so trajali skoraj do poldne. Največ, kar je Deveta lahko naredila, je bil organiziran umik.

Po 13. uri je nekaj domobrskih enot odšlo v smeri Cerknice, en del pa skozi Loški potok za Ribnico.

Deveta brigada je krenila z vračajočimi se proti Rakeku in že v temi, s položajem pri Goričicah, Zirovnici in Grahovem, napadla nemškodomobrsko kolono ter ji prizadejala izgube. Tega dne je imela brigada 5 mrtvih, 9 ranjenih in 15 pogrešanih, zaplenila pa je eno strojnico in več vojaške opreme.

V noči na 11. september se je Deveta takole razporedila: z enim bataljonom v Gornjem Jezeru, enega je imela na črti Markovec-Knežja njiva in z enim na Bloški polici. Potem je bila en teden brez stika s sovražnikom.

Dne 18. septembra se je 9. brigada premaknila na črto

Koščaki-Radljek-Sv. Vid. Ko je tri dni pozneje nemško-domobrski oddelek prodiral proti njenim položajem, je šla do Jeršičev, severovzhodno od Cerknice. Tam je sprejela boj, v katerem sta s sovražnikom večkrat menjala položaje, zvečer pa se je vrnila na izhodišče. V tem boju je imela 2 mrtva in 5 ranjenih.

Vsi boji narodnoosvobodilnih enot z okupatorjem in njegovimi pomagači, jugoslovansko od Ljubljane, so tisti čas veljali predvsem napadom oziroma zaščiti tržaške proge, ki so jo septembra 1944 nenehno trgale enote 18. divizije. Kar tu naj omenimo še, da je 20. septembra brigadni 4. bataljon na odseku Kozina-Rudnik uničil 18 metrov tira in lokomotivo, kar je za ves dan zadržalo promet.

Vključena v priprave za korpusovo akcijo na Štampetov most je 24. septembra šla 9. brigada na sektor Padež in Kožljeka. Poleg nje so bili za to operacijo določeni še 10. brigada, divizijski udarni bataljon in del Notranjskega odreda, priključene pa poveljstvu Devete.

V dežju in megli je v noči na 25. september šla 9. brigada na izhodiščni položaj Gorenje Otave-Župeno-Pikovnik. Naslednji dan pozno popoldne je nadaljevala pohod in se ob 18. uri pri Pikovniku spopadla s sovražno skupino 60 mož ter jo razgnala. Noč na 26. september je brigada prebila na prostoru Padež-Pikovnik-Župeno. Še vedno v zelo slabem vremenu je naslednje jutro ob šestih krenila v smer Vinji vrh-Tolsta dolina-Tisovec. Zvezo med enotami, ki so sodelovale v napadu na Štampetov most, so vzdrževale radijske postaje. Udeležbo Devete v osrednjem delu operacije je takole skiciral Metod Mikuž v svoji knjigi Pregled zgodovine NOB v Sloveniji - IV.

»Šestindvajsetega septembra ob četrti uri popoldne so naše enote zasedle položaje, tričetr ure pred akcijo je 3. bataljon 9. brigade porušil progo pri Verdu in ga tudi

demonstrativno napadel. Prvi in drugi bataljon Devete sta držala položaje Padež-Stražišče-Kožljek in imela uspešne boje z domobranskimi patrolami.

Napad se je začel ob 5. uri popoldne. Most sta napadla 2. in 3. bataljon Desete ter specialni bataljon 18. divizije... Položaj levo od mostu in pri mostu je bil trdnost v naših rokah, težak pa je bil dostop za minerce prek kratke čistine... Srednjega opornika niso mogli zaminirati in po enournem srčitem boju - sovražnik je proti mostu prodiral v strelcih - so minirani obok pogladi ob pol sedmih zvečer v zrak... Enote so se zbrale in odšle v velikem dežju proti Stražišču, a so noč od 26. na 27. september kljub 40 ranjencev prebile v gozdu. Ob deveti uri popoldne 27. septembra so odrinile dalje in v Stražišču so enote 9. brigade prevzele ranjence od Desete. Ob 5. uri popoldne je 10. brigada prišla k sv. Vidu, ranjenci pa so pod zaščito 9. brigade ostali v Otavah.

V nejasnem položaju se je kolona Devete z ranjenci ob 3. uri zjutraj 28. septembra vrnila v bližino Stražišča, nato pa šla visoko nad Borovnico, kjer je predanila. Zvečer je v Pikovniku nabrala vozove in ob 21. uri pripeljala ranjence k sv. Vidu. Tu je preuredila transport, mu dodelila 40 mož zavarovanja in močno sanitetno skupino. V prvi uri 29. septembra je transport šel proti Blokam, a so ga domobranci kmalu napadli, da se je moral vrniti. Ob 6. uri zjutraj je ponovno krenil na pot, tokrat v spremstvu treh bataljonov. Čez Gornje Sleme in Mlako je prišel na Bloško polico in kmalu po 14. uri, po treh dneh nevarnosti in trpljenja, predal ranjence bolnišnični javki.

Za nekaj nadaljnjih dni se je 9. brigada s štabom in 3. bataljonom nastanila na Bloški polici, druga dva bataljona pa sta bila pri Studenem in nadzorovala sektor Ulaka-Gornje Sleme-Mala Slivnica.

Napadu na Štampetov most je sledil ponoven vdor okupatorja v Loško dolino.

Mitja Ribičič

Iz osvobodilnega boja severne Slovenije

Dodelitev Kamniškega bataljona v sestavi 4. operativne cone je pomenila pomembno pomoč razvoju NOB tako na Štajerskem kot na Koroškem. Jug to razume tako, da je tudi kamniško partijsko okrožje priključeno PK za Severno Slovenijo, čeprav to ni bilo nikjer zapisano. Območje Kamnik-Savinjska dolina - revirji so sklenjeno operativno območje, na katerem je bilo delo na terenu in v vojski neločljivo povezano.

V pismu je jasno zahtevano usmeritev na svoje moči, na lastne mobilizirance. Glede pomoči z Dolenjske je potrebna v prvi vrsti pomoč v orožju. Jug navaja tudi, da je iz litijskega okrožja šlo ogromno orožja (težkih in lahkih puškomitraljezov, pušk in streliva, ročnih bomb) na Dolenjsko. Če bi dobili nazaj nekaj tega orožja, nam ne bi bilo potrebno pošiljati neoboroženih ljudi na Dolenjsko, kot to predlaga pismo CK v točki 12. b. Naprej pravi, da bi bila to velika napaka. Če je tam orožje zanje, ga lahko od tam dobimo. V snegu je tudi težko izvedljivo pošiljanje neoboroženih mobilizirancev. (Po dosedaj zbranih podatkih v okrožnem odboru iz ZZB Litija je napravljen pregled pretakanja borcev s Štajerske na Dolenjsko in narobe (prehodi čez Savo). Teh je bilo okrog 15.000, kar seveda velja za celotno razdobje 1941-1945. Težje bi bilo napraviti pregled pomoči štajerski v orožju. (opombe M. R.)

Zanimivo je tudi, da Jug predvideva možnost in potrebo po prihodu večje partizanske

enote - vsaj brigade - dobro oborožene, udarne. To je gotovo zaroček odločitve o prihodu 14. divizije leto dni kasneje na Štajersko. Zamišljal o vstaji in osvobajanju je torej živel naprej.

V svojem pismu Jug opravičuje razloge za oktobrsko predlogo štaba 12. grupe odredov glede možnega umika s Štajerske zaradi prizadevanj nekaterih borcev, da bi se vrnili na Dolenjsko. To je bil strah partizanov pred zimo in novimi ofenzivami okupatorja, ki so ga pa sedaj že vsi premagali, in njihove večni misli na umik s Štajerske.

Krištofovo januarsko poročilo Titu pravi o kritičnem odnosu do takšnega osvobajanja. Naj podam nekaj citatov iz tega pisma: »Mi bomo gotovo skoraj do konca ostali partizani, ker to terjajo od nas tudi razmere (terenske) in sovražnikov pritisk.« »Prve večje akcijske uspehe naših čet smo lahko dosegli šele potem, ko smo tudi na samem terenu položaj obrnili sebi v prid.« »Glavno je, da smo ohranili živo silo in da smo ostali na vsem terenu - to štejem za našo veliko zmago.« »Tudi oficirji, ki jih je pripeljal Arso, se čudijo temu, kako smo mogli po italijanski ofenzivi ostati na terenu in ohraniti naše sile.« »Naše sile, ki so absolutno v vseh delih Slovenije (razen v Prekmurju, ki so ga okupirali Madžari), so razporejene tako, da lahko vplivamo povsod in da lahko sprejemamo in vodimo ljudsko vstajo vsepovsod, kjer bodo dozoreli objektiv-

ni pogoji. Pri Arsu (Jovanović, načelnik vrhovnega štaba, poslan od Tita v Slovenijo s skupino oficirjev) je bila v začetku določena tendenca koncentrirati po bosanskem zgledu, toda kmalu je tudi on spoznal, da tega mi tukaj ne bi smeli narediti zaradi politične razdelitve Slovenije in zaradi tega ker smo mi tu vendarle - ne Bosna - marveč zaščitnica Bosne, to je sektor, ki naj bi pomagal k razvoju naših centralnih sil v Bosni in na Hrvaškem, ki pa sam ne more - za sedaj! - na isti način razbijati sovražnika. Naša naloga je, kakor jaz to razumem - da z našimi silami in z našim vplivom prodiramo v njihove slobode na sovražnikovo ozemlje, da politično vplivamo, da razbijemo sovražnikove enote na pragu njegove lastne hiše, vendar za sedaj ne smemo misliti na nekakšno trajneje in trdnjeje osvobodeno ozemlje, ker se bomo s tem samo koncentrirali in dali sovražniku možnost - zaradi naših objektivnih razmer, komunikacij, bližine osnovnih rezervnih sovražnikovih čet, politične pomembnosti ozemlja itd. - da nas razbije. Zato bomo poleg brigad še dolgo morali puščati odrede, sicer manjše, ki bodo ostajali na svojem ozemlju ne glede na gibanje brigad in bodo nadzorovali teren in delali potrebne diverzantske akcije, da bi sovražniku preprečevali koncentrične udarce na naše enote. Dobro prediskutiraj z Angelom naše razmere (Tito z Ivanom Mačkom-Matijo). Videl boš, kako goste so sovražnikove postojanke in kako majhne so naše ozemeljske možnosti manevriranja. Mi se torej lahko obdržimo le tedaj, če bomo povsod, po vsej Sloveniji.« Krištofovo stališče je tu v ostri opreki z vojaškim mnenjem načelnika vrhovnega štaba Arsa Jovanovića, ki je takrat hotel zbrati vse slovenske enote, z njimi napasti italijansko-belogardistično postojanko, ter se nato umakniti prek Kolpe v Gorskoti in Liko. »Če nas ženejo v Bosno«, piše Krištof Titu, »bodo imeli lahko delo z nami. Seveda, ko se nam boste tako približali, da

bomo lahko naredili povezano osvobodeno ozemlje od Ljubljane pa do Črne gore, tedaj se bo položaj spremenil.« In naprej: »Arso je hotel likvidirati vse odrede, vendar v to nismo privolili. Tako so ostali majhni odredi s 60 do 120 možmi.« »Nas lahko reši in nam omogoči, da se obdržimo na terenu, samo kombinacija brigad in odredov.« »Za sedaj smo še prešibki, da bi mogli pomisliti, da lahko samo s svojo vojaško močjo osvobodimo kos dežele in ga držimo. To bi bilo tudi politično zgrešeno, ker bi tedaj vse drugo ozemlje prepustili političnemu in vojaškemu vplivu sovražnika. Primerjava z Bosno tu ne more zdržati, ker je tudi naše osrednje osvobodeno območje v Bosni hkrati rezultat partizanske akcije po drugih pokrajinah Jugoslavije.«

Po Kardelju je slovenska vojska sestavni del NOV Jugoslavije s posebnimi nalogami, ne pa nekakšna posebna enota. Biti vsepovsod, biti partizansko aktiven, obenem pa ohraniti živo silo, obdržati se na celostnem narodnostnem telesu Slovenije in taktiko prilagajati temu cilju - to je v dolomitskem obdobju kardeljevske zamisli slovenskega NOB. »Če bi se pustili izrinuti iz Slovenije in priti k vam z nekaj tisoči trdnost organiziranih borcev, vendar brez ljudstva, bi to bila velika in usodna napaka. Dovolj nam je Srbije, dovolj nam je Črne gore in Hercegovine (Krištof seveda tu misli partizanske izkušnje - M. R.), ni nam treba enakega procesa doživeti še v Sloveniji. Kardelj tu že premišlja o zlomu fašizma in možnostih londonske politične emigracije, da bi ji uspelo sestaviti intervencijsko vojsko iz mihajlovičevcev, ustašev, domobrancev, verjetno tudi iz določenih formacij okupatorskih vojsk. Na koncu svojega pisma Krištof sporoča Titu, da mora poveljnik slovenske partizanske vojske brezpogojno biti Slovenec, ker ima to neverjetno veliko vlogo in je obenem velika nacionalna pridobitev našega boja.

General Poglajen-Kranjc me je spomnil, da

Nemško-domobranska kolona z okrog 1000 možmi je 8. oktobra krenila z Rakeka, se med pohodom razdelila in z enim oddelkom napadla brigadni 2. bataljon na položajih Grahovo-Bločice-Spiček, kota 745. Med boji se je napadalec preuredil v dve skupini, z eno zasedel Križno goro, z drugo pa Bloško polico. Z nočjo sta se dve četi brigadnega 2. bataljona prestavili do vrha nad Podgoro. Tja je prišel tudi 3. bataljon Devete, ki se je prej srđito upiral pri Stražišču in Devinu. Prvi

brigadni bataljon je dopoldne imel boje na Bloški polici, nato pa se je umaknil do Jazbin. Sovražnik je nastopal tudi iz Ribnice z usmeritvijo na Prezid.

V noči na 9. oktober in dopoldne tega dne so okupatorjevi oddelki zasedli Bloško planoto in Loško dolino, kamor je prek Mašuna vdrla tudi nemška motorizirana skupina.

Deveta brigada se je 9. oktobra dopoldne odpravila v Loški potok, kamor je sicer bil dogovorjen umik korpu-

sovih enot, in tega dne prenočila v Travniku. Zaradi okupatorja v coni Prezida so se 10. oktobra bataljoni 9. brigade takole prestavili: 1. bataljon z eno četo 2. bataljona in topniško baterijo v Gerovo, 2. in 3. bataljon v vas Trava, kjer sta ostala čez noč. Glede izgub ob tem sovražnikovem vdoru pravi korpusovo poročilo, da je imela Deveta od 8. do 12. oktobra 2 mrtva, 13 ranjenih in 28 pogrešanih. Isti vir naveda, da je bilo pri sovražniku 90 mrtvih in 110 ranjenih.

Dne 11. oktobra so se v Osilnici zbrali vsi trije brigadni bataljoni in šli do Borovca, zahodno od Kočevja. Po treh dneh premora je šla 9. brigada čez Kočevsko Mašo goro in prišla 15. oktobra h Koprivniku. Takrat je imela 594 ljudi.

Velja povedati, da se je brigada v septembru in začetnih dneh oktobra močno okrepila z novinci. Največ borcev je imela 18. septembra, in sicer 1036, skupaj s 4. bataljonom, ki je takrat štel 355 mož.

Partizanski znaki in medalje 127

Znak aktivistov Osvobodilne fronte

Ni potrebno, da bi ob tem znaku znova napisali, kar je bilo že velikokrat napisano o naši OF. Osvobodilna fronta slovenskega naroda je bila združena sila našega naroda, ki je Slovence povedla v boj proti okupatorjem, ob tem boju pa gradila tudi novo ljudsko oblast.

Leta 1981 je steklo podeljevanje posebnega spominskega znaka medvojnimi aktivistom OF. Odločitev za ustanovitev tega znaka je bila sprejeta na seji Koordinacijskega odbora aktivistov bivših okrožij OF leta 1981. Do odločitve je prišlo v dogovoru z vsemi koordinacijskimi odbori aktivistov OF v republiki Sloveniji.

Izdelal in koliko je bilo izdelanih. Znaki so bili medenasto rjave barve. Znak aktivistov OF iz leta 1981 je bil likovno povsem enak, le da zlate barve in namesto letnice 1945 je na njem letnica 1981. Izdelava znakov je bila zaupana Zlatarni Celje. Do konca leta 1984 je bilo podeljenih približno 47000 znakov.

Do znaka aktivistov OF je bil upravičen in seveda je še upravičen vsak aktivist OF, ki je določen čas med NOB deloval kot aktivist, neglede na to, če je bil prej ali potem v enotah NOV in je dobil druga priznanja. Enako velja, če je bil zaprt ali interniran.

Znak aktivistov Osvobodilne fronte slovenskega naroda

Kot likovna osnova je bil uporabljen znak 1. kongresa Osvobodilne fronte Slovenije. Kongres je bil 15. in 16. julija 1945 v Ljubljani. Vsi udeleženci so dobili posebne znake, žal še vedno ni znano, kdo jih je oblikoval, kdo

Seznane upravičencev so pripravili koordinacijski odbori po občinah. Podeljevanje je bilo praviloma vedno slavnostno, seveda ne samo leta 1981. Znake so dobili tudi aktivisti OF v zamejstvu. Janez J. Švajncar

Franc Avbelj-Lojko

Iz spominov

Bilo je v decembru 1941, ko smo se zbrali prostovoljci iz okolice Ljubljane, da odidemo v partizane. Naša pot ni bila lahka, vendar smo vsemu kljubovali.

Bili smo oboroženi samo z upom. Naše misli so hitele prek Barja do Krima in kočevskih gozdov. Treba je bilo prekorčiti cesto in železnico. Urnih korakov smo jo mahnilo po travnikih. Nenadoma smo zaslišali v grmovju šepet. Nisem vedel, da nas čaka skupinica tovarišev. Ze sem hotel naperiti puško. »Mi smo,« se je nekdo oglašil. V pozdrav smo si stisnili roke in pri Ljubljani nas je čakal čolnar. Začeli smo klicati na drugo stran z dogovorjenimi besedami, odgovora pa ni bilo.

Nenadoma smo zaslišali tihe korake. Bila je italijanska patrolja. Umaknili smo se v gozd. Ustavili smo se, da bi se pogovorili. Na vsak način bi morali še tisto noč čez Ljubljano. Vojteh je rekel, da bo preplaval reko in poiskal čoln, dva pa naj stražita. Stražila sva Crni in Jaz. Vojteh je bil že v vodi. Nestrpnost smo čakali, da se vrne. In čoln se nam je že približal. Veseli smo bili, da se nam je posrečilo, čeprav smo bili mokri. Hitro smo krenili naprej in prišli v majhno vas. Crni je postavil stražo, vodnik Janez pa »organiziral« kapljico. Bilo je že po polnoči. Znova smo se začeli pomikati proti Krimu. Snega je bilo vedno več. Vodnik nas je tolažil, da bomo v dveh urah že na mestu. Toda pot je trajala veliko več. Hodili smo ves dan. Šele zvečer smo prišli v vas Kočljek. V tej vasi so nas pozdravili prvi partizani.

Hitro smo se udomačili. Po kratkem počitku nas je odpeljal takratni namestnik komandirja čete v novo taborišče. Čez dva dni je prišel k nam Daki, ki ga je poznala vsa Notranjska, zlasti pa Italijani. Govoril nam je, kako naj se kje najdemo. Začeli smo zbirati orožje, strelivo in hrano. Naša četica je štela 36 mož. V četi smo imeli tudi strojnico. Začeli smo postavljati tudi nove barake. Novincev je bilo vedno več. Po novem letu smo ustanovili prvi bataljon Ljuba Serčerja. V začetku februarja pa nam je naša obveščevalna služba sporočila, da prihajajo Italijani. Ze zgodaj zjutraj nas je komandir Stjenka razvrstil po desetinah. Marsikdo si je mislil: kam v tem snegu? Vendar smo urno krenili na pot. Po dveh urah smo se ustavili pred vasio Pokojišče. Treba je bilo preiskati teren. Komandir je sklical prostovoljce. Nihče se ni oglašil. Končno so določili mene, da ugotovim, kaj je. Nalogo sem sprejel z veseljem.

Komaj sem bil 200 korakov stran, sem opazil sled italijanskih čevljev. Še več jih je bilo. Šel sem po sledi. Prišel sem na precej široko pot. Ndaleč sem zaslišal italijansko govorico. Tovariši so medtem postavili zasedo. Sporočil sem jim, da so tu Italijani. Komandir ni verjel. Šel sem se znova prepričati. Približal sem se grmovju. Slišal sem govorjenje in odpiranje zapirave. Nenadoma je stopil iz grmovja Italijan. Potem še dva. Začuden smo se gledali. Meni je postajalo vroče, ker so imeli Lahi v rokah pištole, jaz pa samo bombo, pa še to v žepu. Italijani so šli proti meni. Nisem se zmenil zanje,

obrnili sem se k svojim v zasedo. Italijani so bili trideset korakov za menoj. Mitraljezci so se pripravili na streljanje. Zaradi mraza so zamrzile vse strojnice. Tišino je pretrgal pok iz Cikove puške. Prvi Italijan je že obležal v snegu, dva pa sta jo pobrisala. Tedaj pa se je začelo. Italijani so nas obkolili. Mi smo jih postrelili še nekaj. Vendar smo se začeli umikati.

Vrnili smo se v taborišče. Bilo je prazno, naši da so napravili zasedo pri Kočljeku. Italijani so se umaknili s Pokojišča, mi pa smo spet zasedli taborišče.

Začelo se je spet partizansko življenje

Napadli smo železniško postajo Verd.

Na akcijo smo se pripravljali tako, kakor da bi bila v najkrajšem času ohcet. Po izatni večerji nas je dežurni razvrstil in raportiral novemu komandantu – Milošu Zidanšku. Ta nam je dal navodila za boj. V njem smo spoznali dobrega tovariša. Dejal je, da bo naša akcija zelo pomembna. V mraku smo odšli. Ze smo napravili polovico poti, ko nas je komandant razdelil in povedal, kako bomo napadali. Spuščali smo se v dolino. Zaslišali smo lokomotivo. Nismo še prišli vsi na mesta, ko smo se že spoprijeli. Bombaši so že napadali straže. Postojanko smo skoraj uničili. Takrat pa je pripeljal vlak s cisternami. Obsuli smo ga s točo svinčenek. Vlak jo je odkuril, vendar je spuščal precej nafte. Italijani so streljali tudi iz bunkerja. Mi smo jim odgovarjali, potem pa so oni utihnili. Čez četrto uro smo se zbrali. Pogrešali smo le enega, dva sta bila ranjena. Italijani so imeli 16 mrtvih. Nekateri so pobegnili.

Naš bataljon je odšel proti Zavrhu.

Komandant je spet razdelil bataljon na dva dela. Prva polovica je ostala v vasi, druga je

vodstva v Severni Sloveniji. To ni prav nič zaostajalo, pač pa se je v najbolj neugodnih okoliščinah bojevalo z ogromno okupatorsko silo. Če je bil slovenski narod javno in pred svetovno javnostjo takrat obsojen na smrt, je nacistični okupator to obsodbo sistematično in brez predsodkov uresničeval na svojem okupacijskem področju na Gorenjskem in Štajerskem. Od prvega dne okupacije do svojega poraza je naseljeval nemške ljudi in uničeval slovenska življenja, samobitnost, kulturo, jezik. Zato so bili pogoji partizanstva v času brežiškega pohoda Prvega štajerskega bataljona 1941. leta, v času pohoda grupe odredov 1942. leta in pohoda divizije v začetku leta 1944 enako težki, ofenzive sovražnika enako hitre in učinkovite in masševalno-uničevalni

Partizanski portret: Peter Stante-Skala

so se prizadevanja vrniti na Dolenjsko pojavile v manjšem številu po porazu Savinjskega bataljona na Dobrovljah. Takrat so tudi približno 20 ranjenih in fizično oslabilih partizanov poslali prek Save. V zasavskem in pohorskem bataljonu takih prizadevanj ni bilo. Januarja se je zasavski bataljon pred nemško hajko umaknil čez nemško-italijansko mejo, vendar se je po desetih dneh vrnil, ne da bi en sam borec ostal na Dolenjskem. Tudi v tem pogledu se skoraj povsem enako ponovijo razmere po prihodu Štirinajste na Moravsko, ko nekateri hočejo čez Savo nazaj na Dolenjsko. V zelo kratkem času je ta strah pred izjemno težkimi okoliščinami boja na Štajerskem premagan in Štirinajsta z novimi močmi in skupaj s Šlandrovo ter Zidanškovo brigado in drugimi enotami krene v novo ofenzivo.

Jugovo pismo opozarja na nekakšno zarotke bele garde, vendar meni, da verjame zaradi več tista največja priložnost, da bi se iz njega rekrutirala bela garda. Starejši verjame, da so odšli na fronto, mlajših pa ne bo več mogoče prepričati, kot so prejšnje, če jih bodo sploh še ustanavljali v prejšnji obliki. Nevarnejši so postali »ponarejeni« partizani (pozneje smo jih imenovali »raztrgance« – M. R.). To so oborožene tople v partizane preoblečenih nemčurjev, ki hodijo po vaseh in hribih in vohunijo za partizani in tistimi, ki jih podpirajo.

Politično delo v Zasavskem bataljonu je v zadnjih štirinajstih dneh močno zaživel – rezultati se kažejo v morali in disciplini.

V oktobrskem pismu Kristof nakazuje preselitev vodstva na Štajersko področje in predlaga, naj bi pripravili primerna bivališča. V decembrskem pismu tega ne omenja več. Ko Jug v pismu poroča, da bo organiziral sestanek celotnega PK in štaba cone takoj, ko dobi zvezo z Andrejem in Štefanom, obenem vabi predstavnika CK in glavnega poveljstva na pogovor z Jugom in Skalo in pravi, da je za bivališče in varnost poskrbljeno. Po vsem bi

lahko sklepali, da se je PK in štab cone odločil, da bo po slej v moravškem »zaledju« vedno en član PK in cone, da ne bi bilo več prekinjenih zvez med centrom in štajerskimi enotami. V tem smislu je dešenska konferenca pomembna tudi za nastanek izjemno solidne kurirske povezave prek Save in s Koroško, Pohorjem ter Kozjanskim.

Takšna ocena položaja in nalog partijskega vodstva, obogatena še s spoznanji političnega komisarja in komandanta 4. operativne cone, je bila tudi vsebina referatov partijske konference v Dešnu. Poročila udeležencev s terena in iz enot so to oceno potrdila, kar bi lahko dokumentirali iz njihovih poznejših poročil. Na konferenci je prevladovala zavest o moči in nepremagljivosti NOB ali kakor je napisal D. Kveder-Tomaž: »Vsak narod lahko nudi odpor agresorju, vsak ima perspektivo, da izbojuje zmago tudi nad močnejšim sovražnikom pod pogojem, da razvija v sebi voljo za boj in zmago, da pripravi vojsko za posebne namene vojskovanja.«

Dešenska konferenca je razvijala in pospeševala to voljo za zmago, štajersko politično in vojaško vodstvo pa se je v nadaljnjem razvoju potrdilo s svojo sposobnostjo organizirati najprimernejšo metodo partizanskega vojskovanja na prav gotovo najtežjem bojišču našega celotnega NOB v slovenskem in jugoslovanskem merilu. Tudi zaradi zgodovinske resnice o velični tega boja je prav, da smo izbrskali na svetlo skrivnostne misli referatov in razprave iz dveh partizanskih noči v samotni partizanski vasi Dešen nad Savo, blizu sedaj označenega geografskega središča Slovenije. Prav je, da smo pogledali v sicer redke dokumente, ki so spremljali takratna dogajanja.

Krivične in zgodovinsko netočne so trditve o zaostajanju partizanstva na Štajerskem s prizvokom nekakšne subjektivne krivde, za pečkarstva, skrivašstva, prirepišstva štajerskih partizanov ter partijskega ter frontovskega

ukrepi streljanja talcev, požiganja vasi, izganjanja ljudi in mučenja enako brezobzirni in nečloveški.

V takšnih okoliščinah se je razvijalo partijsko-frontovsko-aktivistično delo in partizanski boj na Štajerskem od prvih akcij do zadnje bitke 15. maja 1945 na Veliki Polani nad Dravo.

Dešenska konferenca pomeni pomembno epizodo v tem boju. Gre za politični dogovor na pomembnem križišču NOB na ozemlju, ki je bilo največje in najbolj naseljeno, gospodarsko in kulturno, politično in vojaško, narodnostno in prometno pa izjemno pomembno za usodo in perspektivo slovenskega naroda, njegove osvoboditve in združitve.

Ko sem ob koncu prebral svoj prispevek o dešenski partijski konferenci za Monografijo NOB v bivšem litjskem okrožju, sem si postavil vprašanja – ali sem povedal vse, ali je to, kar sem zapisal, vsebovano v ohranjenih dokumentih, in še zlasti, ali so moji osebni komentariji k temu dogajanju dovolj tehtni in objektivni. Kajti ni lahko pisati tudi kritične pripombe na naša ravnanja v današnjem času, ko je v tisku in etru tudi mnogo ponarejanja in celo blatenja našega boja in revolucije. Odločil sem se, da pošljem prispevek uredništvu TV-15 prav zaradi tega, da bi nanj še drugi udeleženci NOB pa tudi znanstveni delavci in zgodovinarji, ki preučujejo to razdobje NOB, dali svoje mnenje in pripombe. Te bi potem vključili v ta prispevek za drugi litjski zbornik, ki ga sedaj pripravljajo pridni nekdanji zasavski aktivisti OF in partizani. Mnenja sem, da noben od nas, pa naj je v tem usodnem času imel včeto ali manjšo vlogo v NOB, ne more imeti monopola nad resnico in gibanju tako ogromnih razsežnosti, vsak pa ima veliko odgovornost, da svoja spoznanja, izkušnje in pričevanja posreduje za oblikovanje popolne slike NOB, tega največjega nacionalnega in socialnega preroda slovenskega naroda. Konec

KAREL KUMŠE

Partizansko gospodarstvo na Primorskem

Razvoj in organizacija vojne oblasti 9. korpusa NOV in POJ

Poglejmo, kako je potekalo preskrbovanje s hrano in najnujnejšo opremo: Z večanjem partizanskih enot je bil problem s prehrano vedno večji. Vse številnejša partizanska vojska je potrebovala vse več hrane, obutve, obleke, opreme, sanitetnega materiala pa tudi streliva in orožja. Po razpadu fašistične Italije so se partizanske enote na Primorskem še posebej povečale. V začetku so imele to skrb odbori OF, ki se je kasneje razširila na NO odbore, gospodarske komisije oziroma odseke pa tudi na posamezne referente. Vsi ti organi so prevzeli oskrbovanje vojske z vsem potrebnim. Blago so izbirali na več načinov. Zbirali so hrano, ki so jo naši ljudje v bližini postojank dobivali s pomočjo živilskih nakaznic, iz aprovizacije, to je dostavljenega blaga v trgovino, ki ga je okupator nekaj časa dostavljal v vse kraje Primorske. Te količine pa so bile kar precejšnje.

Največja bremena za preskrbo je prevzelo prebivalstvo. Med kmeti se je organizirala prostovoljna oddaja poljskih pridelkov in živine, tako da so bila bremena sorazmerno porazdeljena med okraj, vasm in posamezniki. To breme se je povečalo po plebiscitarni odločitvi ljudstva, ki se je odreklo aprovizaciji.

Preskrba s prehrano pa je bila vse težja zaradi sovražniških napadov in ofenziv, ki je poleg že znanih ukrepov uničeval in plenil gospodarske dobrine. Da bi se to omililo in ker je manjkalo delov-

ne sile – moški so odšli v partizane, bili so v internaciji ali pa bili mobilizirani v okupatorjeve enote – so organizirali delovne vode, čete in bataljone, ki so pomagale kmetom pri obdelavi zemlje. Gospodarske komisije so takoj ugotovile, da primorski kmet ne bo zmožl preskrbovanja partizanskih enot. S pomočjo partizanov in aktivistov so organizirali sabotažne skupine, da so odvzemale aprovizacijo, ki jo je sovrážnik še vedno vozil iz skladišč v svoje postojanke.

Komisije in odseki za preskrbo in prehrano so hrano in kritične materiale preskrbovali v sovražnih postojankah in drugih mestih, v Gorici, Trstu, Vidmu in Trzinu vse do osvoboditve. Hrano so dobivali predvsem iz Furlanije, največ pšenice in koruze pa tudi olje in sladkor, živino in meso. Iz Furlanije so v letu 1944 pripeljali 9000 stotov pšenice in koruze.

Tako je bil ekonomski odsek komande goriškega vojnega področja vse od ustanovitve tesno povezan z omenjenimi organi, s specialnimi enotami in enotami za preskrbo 9. korpusa. Sodeloval je z nekaterimi trgovci in proizvajalci pri preskrbi hrane, soli, tobaka, bencina, zdravil, gum, sanitetnega in fotografskega materiala, tekstila in obutve, petroleja in drugih potrebnih materialov. Organiziral je široko mrežo sodelavcev. Med drugim je komanda goriškega vojnega področja dosegla pri štabu 9. korpusa, da so nekatere izvedence in poznavalce poti in ljudi bližnje Furlanije

in večjih mest izločili iz operativnih enot in jih vključili v preskrbovalno službo. Pri tem so pomagali predstavniki italijanskega odporniškega gibanja in drugi posamezniki, ki so bili naklonjeni NOB. Pogosto so dobavitelji iz večjih mest pripeljali blago s svojimi prevoznimi sredstvi. Veliko opreme, hrane in drugega materiala so v mestih zbrali privrženci in sodelavci OF in ob pomoči sodelujočih pripeljali na osvobojeno ozemlje.

Sabotažne skupine in večje operativne enote so ob napadih na transporte, postojanke in skladišča zasegle različno blago. Organizirana je bila tudi preskrba s sočivjem. Ranjenci in bolniki po bolnišnicah pa so dobivali sveže sadje.

Velike količine različnega

Cerkno 1944

blaga in hrane, ki so jo potrebovale enote 9. korpusa, politične organizacije in ljudska oblast ter tudi prebivalstvo, so zahtevale temu primerno prometno organizacijo. Tako so vsak dan, največ ponoči, prevažali različno blago iz vseh krajev Slovenskega primorja in Gorenjske ter večjih mest. Poti so potekale v glavnem po stranskih poteh mimo sovražnih postojank in zased, med sovrážnimi vdori in spopadi, čez mostove ob bunkerjih, pa tudi po gorskih prelazih in stezah. Prevažali so z različnimi vozili, tudi s tovornjaki, največ pa z volovsko vprego, v nujnih primerih so blago nosili v nahrbtnikih. Slo je tudi v slabih vremenskih razmerah, snegu ter dežju.

Na komandi goriškega vojnega področja je ta promet usmerjal prometni oficir, ki je bil hkrati vodja prometnega odseka. Povezan je bil z gospodarskimi komisijami in odseki pri NO odboru in z drugimi ustreznimi organi. Delal je po navodilih prometno-tehničnega oficirja iz prometno-tehničnega odseka vojne oblasti 9. korpusa. Povezan pa je bil s prometnimi oficirji s sosednih podro-

čij, s katerimi je skupno načrtoval transporte. Glavne poti so bile: iz Furlanije prek Brda oziroma kobariškega vojnega področja na 9. korpus; transport iz Furlanije čez Kras, Vipavsko dolino, Trnovski gozd oziroma 9. korpus; zveza iz Trsta čez Kras na Pivko na 9. in 7. korpus, transport blaga z Gorenjske na 9. korpus pa tudi naprej na 7. korpus oziroma na Glavni štab NOV in POS in nazaj.

Prometni oficir je bil tudi odgovoren za lokalni transport na osvobojenem ozemlju.

Prevoz iz Furlanije in iz drugih območij, ki jih je zasedal okupator, je spremljala obveščevalna in kurirska služba, ki je sproti obveščala o nevarnostih. Za to so uporabljali tudi telefonske linije, ki so tekle iz partizanskih opazovalnic pred postojankami. Pot je vodila mimo številnih italijanskih in nemških zased, konec leta 1944 in 1945 pa še mimo številnih četniških in kozaških oporišč.

Prevozniki iz Furlanije so prevažali blago s tovornjaki in so imeli večina nemške dokumente, ki so jim dovoljevali prevoz hrane. Dobili

so jih od naših zaupnikov, ki so bili zaposleni pri okupatorju. Pri transportu so pomagale tudi italijanske enote.

Po oskrbovalnih cestah, ki so jih vzdrževali borci NOV-VOGRADA in cestarji na osvobojenem ozemlju, so prevažali blago s tovornjaki, ki so bili preurejeni na pogon na drva. Konec novembra 1944 je bilo usposobljenih 8 tovornjakov in avtobusov. Za potrebe prebivalstva.

Na vseh poteh so bila organizirana tajna skladišča in bunkerji, ki so spremljala oddajala blago vse do končnega porabnika, to je do bolnišnic, delavnic in operativnih enot. Do sedaj je evidentiranih čez 40 skladišč. Skladišča so bila dobro organizirana in vodila so evidenco o prevzemu in oddaji blaga.

Tekočemu izvajanju nalog in dobro organiziranemu transportu je služila temeljita in tekoča evidenca vprežne živine, vozov, koles in motorjev, ki so jo po enotnem obrazcu izvajali NO odbori. To je zahteval takratni težak položaj. Za prevoz so uporabljali v glavnem vprežno živino, največ volovsko vprego, ker konjereja na Primorskem ni bila razvita. ... Zakol za prehrano za vojsko je bil precejšen. Okupator je z odgonom živine njen stalež še bolj zmanjšal, v nekaterih predelih kar za 70 odstotkov, kar je delalo organizatorjem velike težave. Zato so mobilizirali živino z voznikom vred, in to iz krajev, kjer je bilo dovolj živine. Pri tem so pazili, da so bila bremena enako porazdeljena med voznike. Prevozi po etapah pa so bili organizirani tudi zato, da se ne bi živina preveč izčrpala. Prevoze v skladišča so opravljali vsak dan. Med prevozniki so bile tudi žrtve, posebno ko so vozili v sovražnikovo zasedo. Velikokrat so zaradi pomanjkanja starejših moških vozili komaj trinajst – ali štirinajstletni fantje, včasih tudi mlajši. Zanje je bila organizirana zaščita. (se bo nadaljevalo)

Milan Guček

Po sledovih Šercerjeve brigade

Predsednika ni bilo težko najti. Z dvorišča je bilo stopnišče v nadstropje in od tam po ganku k stanovanju. Družina mladega slokega svetlolasega predsednika je sedela za mizo ob načeti veliki čokoladni bonbonieri in kozarcih vina. Nadvse prijazno so me sprejeli in se niso mogli načuditi, kako da sem vedel za predsednika po imenu in kje prebiva.

Ko sem povedal, čemu sem prišel, ni nihče od zbranih vedel za takšne dogodke med vojno, po kakršnih sem spraševal. Da, kalniški partizani so že bili večkrat tu, o Štirinajst pa niso še nikdar slišali. Kaj pa o Mirku Hrku? Padlem borcu?

Predsednik je brž poslal svojega desetletnega sinčka, naj steče pogledat, če je takšno ime vklesano na spomenik padlim. Medtem ko je odrzel domači sel k spomeniku, pa so zbrani pri mizi ugibali, od kod bi bil ta Marko Hrk.

Pa se je posvetilo »strini«, ki je proč od mize pestovala dojenčka. Hrki so v Sudovcu, tu v Gornji Rijeki jih ni. Da, sedaj pa se ji vrača v spomin neka pripoved o nekem Hrku. Pritekel pa je že tudi gospodarjev sinček in ves vesel naznanil – da, na spomeniku je vklesano ime Mirko Hrg. Ne – Hrk, ampak – Hrg.

Ce je pa ta Hrg iz Sudovca, je pa naš »lječnik«, ki je pri nas tu z nami na obisku, namenjen prav v to hišo, je povedal predsednik. Kar priključim naj se mu in bo to najbližja pot. Tri kilometre pa je nazaj do Sudovca.

Medtem ko je šel zdravnik na svoj dom po avto, sem jaz skočil do spomenika in se prepričal, da je zares vklesan v črn marmor Mirko Hrg. Hrk je primerek le slišati, in tako so ga v brigadne namene tudi vpisali.

V Sudovcu me je mladi zdravnik vodil od glavne ceste po razdrapani strmi vaški poti navkreber. Na dvorišču ene sicer največjih domačij in še najmanj zanemarljive, vendar pa še vedno nesnažne za naše razmere, je bil lojtrski voz, skopico naložen z nekim čudnim rastlinjem. Zdravnik mi je rekel, da je to Hrgova domačija in da so pri hiši zbirali zdravilnih zelišč.

Ko sva stopila v nizek prostor nedoločljive namembnosti, se je okoli naju nabralo nekaj ljudi vseh starosti, vsi pa prijaznih nasmejanih obrazov. Od vseh se je najbolj izluščila ženska srednjih let in zdravnik mi jo je predstavil, češ da bo največ vedela.

Mirko je bil njen »dever«, možev brat. Imeniten fant. Najboljši od treh bratov. Njen mož pa najslabši in domobran, da je varoval starše pred ustaškim preganjanjem in domačo hišo pred požigom. Tretji brat je bil partizanski komisar nekje v Bosni.

Jaz bom povedala vse, kar vem in vem pa vse – mi je zatrjevala in se otepala pikrih pripomb svojega sina, fanta ali moža med petindvajsetimi in tridesetimi leti. Vse je videla tiste dni, kaj se je godilo, ko je bila slovenska divizija tu, pa čeprav je bila v osmem mesecu nosečnosti.

Mirko je bil »brico«, izučil pa se je v Zagrebu. Od tam je šel tudi med bosanske partizane, pa se je kasneje vrnil domov na terensko delo. Ko je prišla v Gornjo Rijeko slovenska divizija, je Mirko sklenil, da se ji bo pridružil. Domov je sporočil, naj mu svakinja pošlje za na pot suho šunko in hleb kruha. In tako je tudi storila. Svaka pa ni nikdar več videla. Le nekoč je nekdo prinesel glas, češ da je padel nekje v Sloveniji. In to je bilo vse.

Medtem pa sem jaz že napisal na listič za domače, kdaj in kje je bil smrtno zadet in kje je umrl ter bil pokopan. Zraven pa še, kdo in od kod sem.

In ve kaj gospodinja o boju tu okoli Sudovca tiste dni?

Da, tu nad vasjo, na Kozlovem hribu so se bojevali partizani in nagnali ustaše proti Humu. Drugi dan pa sta sedela v sadovnjaku na koncu vasi partizan in partizanka, ki sta se tako ljubeznivo gledala in se na drobno pomenkovala. Fant je čistil puško, ta se je sprožila in kroglja je zadela dekle v usta. Bila je lepa črnolaska s kitami.

Seveda, Ginka Offenbach je bila to. O njeni nesrečni smrti na Pohodu so mi njeni vrstniki že pripovedovali, le tega niso vedeli, kje in kako se je to zgodilo. Tako imam razkrito še eno skrivnost.

8

Na Hrgovem domačem svetu nad vasjo, Pri kistanju mu rečejo, pa so našli dva dni po tistem boju padlega partizana. V ramo močno ranjen se ni mogel zavleči na varno. Dohiteli so ga ustaši in mu prerežali vrat. Od ušesa do ušesa je imel rano. Potem so pa našli v gozdu šele na pomlad enkrat tudi ostanke padlega partizana. Ta pa je imel zlate zobe in mu jih je neki vaščan izpulil in spravil v svoj žep.

Torej takšna je bila usoda brigadne izginule zasede.

Da, tako je bilo. Koliko hudega so še prestali Sudovčani. Ali pa, ko so vdrl v vas čerkezi in spraševali po pičkah. (Ob tem pa se je kakšnih deset let stara vnukinja gospodinjje tako od srca smejala!)

Medtem je odšel prikupen svetlolas sin petindvajšnik v klet po vino, vrnil pa se je domov od nekd tudi gospodar. Prosil sem ga, naj mi pokaže, kje je stala njihova stara domača hiša in ko sva brodila po prašni in blatni obenem vaški poti še više navkreber in so bile vsepovsod postavljene napol narejene nove ob napol podrtih starih hiškah, so gospodarja vaščani ogovarjali in vsem je pravil, češ prišel nas je obiskat komandant našega »brice«.

Poslovil sem se od ljubeznive Hrgove družine z obljubo, da jih bom še obiskal. Na cesti pod vasjo me je čakal moj miličnik v civilu. Bil je mrk in nisva nič spregovorila po tistem, ko sem rekel, da sem vse opravil in da se lahko vrneva v Novi Marof. Kako pa sem obžaloval, da nisem to pot vzel s seboj svojega nerazdružnega spremljevalca – fotoaparata. Kako bi lahko upodobil za objavo v knjigi to nenavadno in lepo pokrajino! Med vožnjo pa sem zračunal, da bom dal vozniku 500. dinarjev (leta 1983, ko je dinar še nekaj veljal!), če ne bo sam hotel povedati cene za to uslugo. Pa je začel kar sam – tole vas bo stalo petsto dinarjev. Tristo dinarjev za vožnjo gor in dol in dve sto, ker sem vas moral v Sudovcu čakati.

Kar takoj sva se pobotala in ker je sprostil prijaznost sem takoj vedel, od kod maloprej mrkost. Bal se je, kako se bom odzval na njegovo zahtevo. Zarne pa tehe pet sto dinarjev ni zares nič v primerjavi s tem, kar sem zvedel. Saj to je naravnost fantastično! To je čudovito! Kaj sem vse zvedel – velika bela lisa v pripovedi o moji brigadi na pohodu Štirinajste je zbrisana. Vse to

delo pa sem opravil v eni sami polovici vročega nedeljskega dneva. Se sploh že lahko zavem uspeha? In od zore do mraka prevoziti z vsemi mogočimi vozili več kot štiristo kilometrov povrh vsega!

Pred Novim Marofom pa me je voznik vprašal, kam sem še nocoj namenjen. V Varadzin, da tam prenočim. – Kako? Avtobusa ni nobenega več. Zapeljem vas jaz, če mi plačate 250 dinarjev za bencin in 150 dinarjev za uslugo.

Kaj mi je ostalo drugega. Računal sem tudi, da bom morda ujel še kakšen avtobus iz Varadzina za Maribor. Bil pa je moj voznik le toliko uslužen, da je stopil na poizvedbe prek službenega telefona na postaji Milice in mi sporočil – za Maribor je zveza ob 21.20.

Kakšna čudovita pokrajina je hrbet varadinskotopliškega gorja, prek katerega sva se peljala še pri pojemajoči sončni luči. V strme bregove se nizajo vzorno obdelani vinogradi, vrh vsakega pa lepe in domiselno grajene zidanice, veljavne za bivališča za vsakdanjo rabo.

Na avtobusni postaji sva pristala ob 20.30 in ko se mu plačeval z bankovcem za 500.– nisem vzel ostanka, kolikor mi je nameraval vrniti. Naj bo okroglih tisoč dinarjev za poltretjeurni izlet na Kalnik. Opravi sem pa v tem času le vse, lahko pa bi se pri iskanju podatkov nečloveško mučil tudi dva dni, in še ne bi morda vsega tako opravil.

Zadovoljen, zares zadovoljen in neizmereno srečen sem sedel na kamnit zidek na avtobusnem kolodvoru in dočakal v slabi uri, da se je ves ta neskončni vrvež ljudi v nedeljskem večeru porazgubljal in umirjal. Dva avtobusa so napolnili tudi potniki za vožnjo brez predaha do Münchna. Ostal je le še poln peron zvečine mestnih mladcev, in ko sta pripeljala iz zagrebske smeri prek Novega Marofa še dva avtobusa, sem šele videl, kako me je moj voznik naplahtal za vožnjo brez potrebe iz Novega Marofa v Varadzin. Najbrž se mu je zahotelo ceneje lumpati v mestu.

Enajsta večerna ura je bila v zvoniku mariborske frančiškanske cerkve, ko sem stopal po glavni mestni prometnici in nekaj kasneje pozvonil pri prijatelju Janezu. Opolnoči sem se zleknil na ležišče v njegovem prostranem podstrešnem ateljeju. Spal sem devet celih ur.

Spomini Vide Zupan iz Žirovnice

»Z otrokom sem bežala pred policisti«

Leta 1927 je iz Znojil pri Zagorju v Moste pri Žirovnici prišel 16-letni Stanko Zupan. Pri Tepkarju se je izučil za kovača; v tisti kovačiji, ki je pod kamnito steno v grabnu Završnici. Prav nad njo zgoraj na cesti pa so policisti prvega julija 1942. leta ustrelili 28 talcev, devetindvajseti Karel Perdih-Zar pa jim je pobegnil.

Nato se je Stanko zaposlil v jeseniški železarni, leto dni pred vojno pa poročil Mežnarjevo Vido, domačinko.

»Stanovala sva pri Bahniku na Bregu, kjer se nama je v drugem letu vojne rodil sin Stane«, mi je ondan na Jesenicah pripovedovala Vida Zupan. Pisno me je namreč zaprosila, naj bi kaj napisal o njenem možu, ki se je kot težak vojni invalid 27. marca 1955. leta smrtno ponesrečil v železarni, ko je popravljaval dvigalo (v železarni jim pravijo granik).

»Nikoli mi ni pripovedoval o svojih zvezah s partizani in terenci. Na Bregu je bil tedaj najbolj aktiven Anton Toman, po domače Beravsov. Bil je član prvega rajonskega odbora OF, ki ga je decembra 1942. leta postavil partizan Stanko Grčar-Stefan, po domače Kovačev iz Doslovč. Za skrivno delo Beravsovega fanta takrat nisem vedela.

Z njim je bil povezan mož Stanko, ki pa mi je to skrivnost razkril šele po vojni. Beravsovega Toneta so Nemci ustrelili junija 1943. leta v skupini desetih obsojencev talcev v Soteski v Bohinju.

Na odhod k partizanom me je mož pripravil z besedami: Ko bom nekega dne odšel, pazi na sina in nikoli ne obupaj, pa če ti je še tako hudo. Če bodo držali drugi, bom tudi jaz. In če vzdržijo žene in otroci drugih partizanov, boš tudi ti.

Dne 17. junija 1943. leta so prišli partizani in ga navidezno mobilizirali. Zjutraj sem z enoletnim otrokom v naročju odhitela na orožniško postajo in ta med jokom prijavila, da so ga ugrabili. Tarnala sem, da ga bodo verjetno ubili, ker se ni hotel nikamor opredeliti. Da bom zaradi

svojega kritja zjutraj prijavila, da so ga odpeljali neznan, sem se zmenila s partizani in možem.

Tri mesece po opisanem dogodku je policija obkolila vas. Ne spominjam se, kdo me je le kako uro prej obvestil, naj se hitro z otrokom umaknem, ker naju bodo prišli seliti. Na hitrico sem pobasala nekaj perila in potreščin ter s sinom pohitela na železniško postajo Žirovnica. Okoli vasi sem že opazila vojaške zasede, v vasi pa jih še ni bilo. Takrat so z Brega izselili le Beravsovo družino.

Štirinajst dni sva bila s sinom na moževem domu v

sploh upala skriti, mi je vlila prijateljica Marica iz Smokuča, ki se je pred selitvijo tudi skrila z otrokom, kasneje pa je niso več iskali. Tudi mene niso.

Decembra 1943. leta je Prešernova brigada prišla na Jamnik. Takrat, bilo je pred božičem, me je nekdo obvestil, naj pridem v Podnart, kjer se bom v neki hiši sestrila z možem, čeprav težko, ker sem bila že v visoki nosečnosti. Mož je vedel, da me je tako zapustil. Toda pred nemškimi enotami se je brigada morala umakniti na zasneženo Jelovico in tako je najino srečanje padlo v vodo. Prvič sva se videla in ob-

Fotografija je nastala v Bariju 1944. leta. Prvi od leve v 1. vrsti je Stanko Zupan. Kdo so borci in borka na fotografiji, ni znano, upamo pa, da nam bodo oglasili.

Znojilah, nato sva se vrnila k mojim staršem v Žirovnico. Dnevi so tekli v upanju in strahu. Iz dneva v dan sem čakala možovo sporočilo, kje je, kaj potrebuje, kje bi se lahko videla. A ga dolgo ni bilo. Nihče od domačinov ni vedel, v kateri enoti je.

Nekega dne stari Olifc opozori mojega očeta, naj se pazim, ker me bodo poslali v taborišče za izgnance. Ko so policisti s tem namenom prišli v vas, sem se umaknila k Olifcu, sin pa je ostal pri očetu. On je Nemcem rekel, da sem za nekaj dni odšla na tasto dom v Zagorje po hrano, ker jaz ne dobivam živilskih kart kot žena 'bandita', v domači hiši pa je siromaštvo. Pogum, da sem se

jela šele avgusta 1945. leta.

Že od ustanovitve Prešernove brigade je bil Stanko Zupan vodnik v prvem bataljonu in nato namestnik komandirja čete. V hudem boju 16. maja 1944. leta na Lavtarskem vrhu, ki je trajal celih dvanaest ur, je bil ranjen v kol.

Tistega jutra se je bataljon vrnil iz akcije v Virmaših pri Škofji Loki, za njim pa je krenilo 400 sovražnikov. Bila je megla, ko so lezli po potoku proti vrhu.

Boj je Tone Tratnik opisal takole:

»Še gostejša je postala megla. Nenadoma se priplazijo tik pod naše položaje. Niti opazili jih nismo. Neprizakovano v moj zaklon priletela

bomba, vendar ni eksplodirala. Naslednji dve sta padli malenkost pred zaklonom in se z velikim truščem razleteli. Ko pa sem jih takoj nato tudi jaz odgovoril, jih je takoj vse minilo. Kar hitro so jo pobrisali nazaj...

Kaj pa se dogaja tam pri mitraljezu? Prvi mitraljezec je zadet v vrat in je prenehal streljati. Ko to vidi njegov desetar, zgrabi za mitraljez in nadaljuje s podiranjem sovražnika. Tudi njemu je usoda namenila smrt. Zadeti v sence je obležal poleg mitraljeza. Zavedajoč se pomena mitraljeza, ki je bil priporjen s krvjo in trpljenjem naših starih partizanov, pograbim tretji tovariš mitraljez in strelja po napadajočih Švabih. Tudi ta pade med umikom na boljši položaj. V kritičnem trenutku poprime mitraljez četrti tovariš in z novega položaja pošilja smrtonosne strele na napadalce...

O teh mitraljezcih, ki so padali eden za drugim ob istem orožju, so mi prešernovci pripovedovali že med vojno. Med udeleženci boja je bil tudi moj sovaščan Sela pri Žirovnici Anton Mežnar, tedaj star 16 let. Nemški vojak se je v megli priplazil na sam položaj bataljona in se skril za skladovnico metrskih drv, ki jih je pripravil bližnji kmet. Šele ko je nekdo opazil strelca za drvmi, ki je iz bližine streljal mitraljezom v hrbet (nihče ni pomislil, da nanje iz bližine in od zadaj strelja sovražnikov vojak) in ko so ga ubili, na tem delu položaja ni bilo več žrtev.

V tem boju je padlo dvanaest prešernovcev, pet je bilo ranjenih, devet pa pogrešanih. Brigadno poročilo navaja, da naj bi padlo prek 70 sovražnikov, kar pa ne gre verjeti. Vsekakor so imeli veliko žrtev.

Stanko se je najprej zdravil v bolnišnici na Jelovici, poleti pa odšel s transportom ranjenec v Notranjsko in naprej v Bari v Italijo. Za usluge za NOB je bil petkrat odlikovan.

Jože Vidic

Vojko Lovše-Rak: sedemdesetletnik

Zdrav, skoraj vedno nasmejan in še vedno netrudni sredi dela kot pravi frontni aktivist je 11. marca v krogu prijateljev dočkal 70 plodnih let zaslužni organizator OF in vsestranski šolnik, upokojeni ravnatelj osnovne šole Lovrenc na Pohorju, tovariš Vojko Lovše-Rak. Iz rojstne vasi Zagorje med Kozjem in Planino pri Sevnici se je oče učitelj že 1925 preselil v Maribor, kjer je postal upravnik učiteljskega doma. Tu so Lovšetovi otroci spoznavali napredne ideje, delali pri Sokolu, zlasti pa v skavtski organizaciji, ki so ji Živko, Stane, Branko, sestra Zora in Vojko Lovše ostali zvesti vse do okupacije. Med služenjem vojaškega roka v šoli za rezervne pehotne oficirje v Sarajevu se je Vojko 1939. leta spoprijateljil z Jožetom Kerenčičem, poznejšim narodnim herojem, s katerim sta bila avgusta 1940 tudi na orožnih vajah v meljski vojašnici.

Mladi prostovoljec jugoslovanske vojske je aprila 1941 postal komandir dijaške čete prostovoljcev in v Zagrebu doživel zlom in sramoten razpad kraljeve vojske. Spomladi 1941 se je pri Kosovih v Mariboru srečal s Slavkom Šlandrom, kmalu še s Slavo Klavoro in spet z Jožetom Kerenčičem, od katerega je dobil nalogo, naj v Slovenskih goricah organizira OF. Od tod naprej je nenehno vprežen v upor. Med drugim je organiziral na jarensko-jakobskem območju številne postojanke OF, poleti 1943 uredil pri Justu Črnku tehniko za ilegalni tisk, pridobival mladino, zbiral denar in sanitetni material, oskrboval številne ilegalne aktiviste in ilegalne sodelavce OF z lažnimi osebnimi papirji in konec marca 1944 postal sekretar krajevnega odbora OF v Jarenini. Se bi lahko naštevati njegovo neutrudno, tiho delo, ko je med drugim skrbel tudi za orožje in uniforme, v katerih so šli novinci v partizane na Kozjak že opremljeni. Zaradi izdajstva takratnega okrožnega sekretarja OF Maribor Uroša so ga gestapovci 12. avgusta 1944 skupaj z drugimi aktivisti v Jakobskem dolu zaprli in odpeljali v mariborske zapore. Tu so ga 19-krat viziševali in strahotno mučili, saj so mu zlomili dve rebri in prebili lobanjo. Zdržal je vse muke in zaradi njega nihče ni prišel v zapor, čeprav je izdajalec Uroš nacistom vse povedal. Na smrt obsodeni Vojko je nato v kaznilnici še naprej pomagal sojetnikom, pri zavezniskem bombardiranju Maribora pa je 1. aprila 1945 s prijateljem Arturjem Pahorjem pobegnil prek porušenega zidovja zapora in zidane ograje.

Kmalu po osvoboditvi je Vojko zaradi pomanjkanja učiteljev prevzel vodstvo osnovne šole v Jakobskem dolu, aprila 1949 pa so ga prestavili za upravitelja osnovne šole v Lovrencu na Pohorju. Kot nekdanji skavt je bil med prvimi organizatorji slovenske taborniške organizacije in ji je zvest vse do danes. S prijateljem in soborcem Dušanom Spindlerjem delujeta v njej že od 1926. leta. Vojko pomaga mladim

pripravljati taborjenja in letos bo že devetnajstič med organizatorji srečanja nekdanjih skavtov na Pohorju. Vso ljubezen in vse znanje pa je Vojko Lovše v osvobojeni domovini podaril šolski

mladini. Marca 1982 je za to življenjsko delo dobil Žagarjevo nagrado. Z zglednim strokovnim znanjem in družbenopolitično razgledanostjo je bil dolgoletni vzor vsem učiteljem. Kot ravnatelj šole je opravil izjemno pomembno družbeno in pedagoško delo, saj je osnovna šola v Lovrencu v 33 letih njegovega delovanja dala kar 36 prosvetnih delavcev! Zlasti je lovrenška šola po njegovi zaslugi slovela po privlačnem, izvirnem tehničnem pouku in pouku kmetijstva, pri čemer je Vojko vizionarsko ocenil pomembnost proizvodnega dela in poklicnega usposabljanja učencev.

Zdaj je Vojko Lovše že vrsto let predsednik okrajnega odbora aktivistov OF okraja Maribor - levi breg. Zbira gradivo o NOB v Slovenskih goricah - zahodni del in Kozjaku - vzhodni del, ki bo namenjeno monografiji o NOB na mariborskem območju. Je tudi član okrožnega odbora aktivistov OF bivšega okrožja Maribor. S tem pa seveda še nismo našli vseh njegovih zaposlitev in neutrudne, zgledne dejavnosti, ki ga spremlja v bogati in lepi jeseni življenja.

Ob visokem delovnem in življenjskem jubileju se ga spominjajo in ga tovariško pozdravljajo številni nekdanji soborci, aktivisti in zlasti dolga vrsta nekdanjih šolarjev s Pohorja!

Tone Gošnik

Ustaško divjanje ni poznalo meja

Ko so okupatorji leta 1941 zavzeli Jugoslavijo in je bila ustanovljena NDH, so njeni oblastniki pod poveljstvom notranjega ministra Andrije Artukovića začeli z grozodejstvi nad svobodoljubnim, nedolžnim prebivalstvom - z grozodejstvi, kakršnih ni poznala zgodovina. Neštete so njihove žrtve - kaj vsakdanje jim je bilo poklati vso družino, tudi otročice. In tak strahotni dogodek, enega od neštetihih takole opisuje partizanka Stoja-Uzelac.

»Leta 1941 mi je bilo komaj 14 let. Bila sem najstarejša hči v družini. Mojega očeta Djura so ustaši ubili s 50 Srbi iz naših vasi v Bosanski krajini. Mati je neotolažljivo jokala in nas otroke stiskala k sebi v strahu, kaj se bo še zgodilo. In 10. avgusta smo doživeli strašno noč.

Ustaški krvniki so nas izgnali iz hiše, pobrali vse ženske in otroke iz našega kraja (okrog 200 jih je bilo) in našo kolono - ešalon smrti - vlekli skozi vasi, čez polja in skozi gozdove v neznano. Zagledala sem skupino ustaških krvnikov, ki so nosili

sekire, in nože; iz gozda je jeknil strel, kar je bil znak, da ustaši zaustavljajo naš ešalon. Potem so kakor zverine planili po nas, nas pometali po tleh, sekali s sekirami, klali z noži in ubijali s puškami. Bil je to pravi pokol, pokol žena in otrok... Videla sem, kako so s sekiro razkosali mojo mater, slišala njen zadnji krik. Potem je bil prizor, ko so ubili moje sestrice Sekulo, Ljubico, Savko, Nevenko in Stanko ter malega bratca Luko. Mene je zadel strel iz puške, začutila sem hudo bolečino v desni roki in obležala negibno - namenoma kot bi bila mrtva. Po tem množičnem pokolu so zapeli ustaško pesem. Nato so naša telesa pometali na vozove kakor polena in nas odpeljali do jame smrti Bezdana, to je med Mestro in Cazinom. Bila sem na vrhu voza in pod seboj sem čutila trupla ubitih žrtev. Pometali so nas v jamo, bila sem med trupli ubitih in se onesvestila. Ko sem se zavedela, je bilo okrog mene vse temno in grozljivo. Rana me je hudo bolela. Skušala sem se dvig-

ni, tedaj pa sem zaslišala jok otroka in takoj nato glas ženske, ki je še rekla otroku, naj utihne, da ne bi ustaši začeli streljati v jamo.

Nekaj se je zganilo v moji bližini, bila je moja znanca Danica, ki je imela rane na glavi od sekire. Opogumljala me je, naj se režim iz jame. V tem trenutku pa so ustaški klavci začeli metati v jamo nova trupla ubitih. Njihova kri je curljala po meni, čutila sem iznakažena trupla. Od strahu in izčrpanosti me je zajel neki čuden sen. Ko sem se zbudila, sem začutila bolečino rane. Ob steni je bila Danica in mi nekaj šepnila; začela sem plezati iz jame, za menoj je ležala Danica. Okrog poldne sva bili zunaj in zagledali sončno svetlobo. Ustašev ni bilo več tam, pač pa grozljivi prizori pokola - mlake krvi.

Počasi sva odšli z Danico proti naši vasi. Živega človeka ni bilo več tam. Naša hiša je bila izropana. Ob reki Uni sem zagledala na potopljem hlođu mojega ubitega očeta. Od prestanih grozot sem bila kakor okamnela.

Ostala sem čisto sama od svoje družine. Morala se bom potruditi do ljudi, da mi obvežejo rano in pomagajo. Takrat sem sklenila, da grem med tiste, ki se s puško bojujejo za svobodo in da bom tudi sama zgrabila za puško...

V letu 1942 je Stoja stopila v bojne partizanske vrste, v Podgrmeču. Postala je bolničarka, obvezovala je ranjence, pomagala nositi ranjene partizane pa tudi jurišala na bunkerje. Prek Neretve in Sutjeske se je v svoji bojni enoti prebila do Črne gore. Nato je stopila v slavno 1. proletarsko brigado in bila priljubljena bolničarka v brigadni bolnišnici. Na Zelenogori je bila tudi ranjena in tovariši bolničarji so ji dali vso potrebno pomoč.

Oktober 1944, ko so divjali boji za osvoboditev Beograda, je bila Stoja sprejeta v KPJ. Hrabro se je bojevala na sremski fronti v 1. proletarski brigadi do končne osvoboditve domovine. Na njenih prsih so se zableščala zaslužena odličja zvestega, hrabrega borca 1. proletarske brigade.

Po pripovedi R. Jovanovića zapisala Angela Prijatelj

Gledališki umetniki, sodelavci OF

Arnold Tovornik

Ob 70-letnici rojstva

Dramski, televizijski in filmski igralec Arnold Tovornik se je rodil pred sedemdesetimi leti 13. marca 1916 v Selnici ob Dravi, umrl je pred desetimi leti 4. junija 1976 v Mariboru, ko je praznoval šestdesetletnico življenja in tridesetletnico (z amaterskim vred) gledališkega dela.

Po osnovni šoli in realki v Mariboru je odšel v Beograd na vojaško intendantsko akademijo. Nato je služil kot časnik v Mariboru v 45. polku do napada Nemčije na Jugoslavijo. Nemci so ga zajeli pri Dobju in ga kot jugoslovanskega častnika odpeljali v vojno ujetništvo v Warburg in Nürnberg, kjer je preživel ujetništvo in družbi s poznejšim partizanskim slikarjem Doretom Klemenčičem-Majem. O tem priča več ohranjenih risb iz ujetništva. Tovornik je aktivno sodeloval pri uprizaranju odrskih prizorov in kulturnih prireditvev, ki so jih skupno prirejali vojni ujetniki različnih narodnosti.

Po vrnitvi iz ujetništva v Maribor je bil precej časa brezposeln, vendar se je takoj povezal z narodnoosvobodilnim gibanjem. Do konca vojne je bil obveščevalec centra Pohorje in postaje glavnega štaba Slovenije, med organizatorji narodne zaščite v Mariboru in Framu, in med organizatorji preskrbovanja partizanov s sanitetnim materialom. Značilna je listina, ki jo je izdal okrožni urad NSDAP Maribor leta 1944, na kateri je bila napisana karakteristika o Tovornikovi družini: »Vsi so nacionalni Slovenci, sovražijo vse nemško, da so zaradi sovraštva postali komunisti. Domači jezik je slovenski, pri vseh je potrebna največja budnost«. Člani družine so doživljali mnoge pretrse in zaslisevanja. Brata Ožbolta so odvedli v Dachau. Arnold je sodeloval tudi pri zaščiti pomembnejših gradbenih objektov. Poveljstvo mesta Maribora ga je leta 1945 pohvalilo: »Vse naloge je izvrševal točno in vestno!«

Po osvoboditvi je služboval

na poveljstvu vojnega okrožja v Slovenski Bistrici kot častnik intendant, nato je bil demobiliziran, prevzel je službo okrajnega referenta za turizem, gostinstvo in nadzor cen. Leta 1947 je postal poklicni dramski igralec v mariborskem gledališču. Za tiste, ki smo vedeli, da je že kot dijak deloval v dijaški igralski družini na mariborski realki, to ni bilo presenečenje. Z izjemo ene sezone, ko je odšel v Banja luko, je ostal zvest mariborskemu gledališču do svoje smrti.

Sprva je igral epizodne vloge, kmalu pa se je s svojim talentom in priljubljenostjo pri

občinstvu prebil med vodilne igralce in začel prevzemati glavne vloge, bodisi karakterno dramske, tragedijske ali komične. Ker je s svojimi uspehi zbuhal upravičeno pozornost kritike in občinstva, so mu začeli ponujati angažmaje v drugih gledališnih, ki pa jih je vztrajno zavračal in je ostal v Mariboru.

Njegov obseg igralskih zmogljivosti je bil za čuda širok, enako pristen je bil v kmečkih vlogah kot v salonskih, v dramskih kot v komedijskih. Kaj kmalu si je pridobil epiteton »ljudski igralec.« Bil je učinkovit naslednik Ve-

rovška, Cesarja in Severja, s svojo umetnostjo globoko zakoreninjen v slovenski zemlji in slovenskem ljudstvu, kot je zapisal o njem dr. Bratko Kreft. V njegovi spontani igri je bilo nekaj, kar je bilo po igralsko in izpovedno. Na odru je izgoreval in se razdajal do zadnjih meja. Njegova igra je bila brez trikov in površne rutine, vedno sveža in izvirna. V njem je tičal izreden smisel za humor, brez katerega igralec ne more biti nikdar velik, sproščen širok humor, ki je okužil občinstvo...

Obsežna je galerija igralskih postav, ki jim je vdihnil življenje: Matija Gubec (Velika puntarija), Herman (Celjski grofje), Kalandar (Hlapci), Vegan (Mr. tvi kurent), Jura Kreft (Krefli), Kantor (Kralj na Betjanovi), Geron (Tugomer), Ramon (Legenda o svetem Che), Bokčilo (Dundo Maroje), Balantač (Vdova rošlinka), Stric Vaso (Gospa Ministrice), Falstaff (Vesele Windsorčanke), Vitez Tobija (Kar hočete), Kaliban (Vihar), Pedro Crespo (Sodnik Zalamejski), Puntilla (gospod Puntilla in njegov hlapec Matiti), Volpone (Volpone), Barney (Poletje sedemnajste pončke), Ignacij Glembay (Gospoda Glembayevi), Orgon (Tartuffe), Podkoljosi (Zenitev), Willem Vioght (Stotnik iz Köpenicka), Luka (Na dnu), Galilei (Življenje Galileja), Šimen (Boter Andraž)...

Nepozabne so njegove televizijske kreacije Sammyja v Prihranjenem funtu, Jure Krefta v Kreflih in Henrika VII. v Šesti ženi sinjebradca. Izmed filmskih so bile za slovenski film antologijske vrednosti: Član odkupne komisije v Rdečem klasju, Franci Podlessek v Poslednji postaji in Tjaš Pakan v Letu mrtve ptice.

Arnold Tovornik je živel kratko, a polno življenje, lahko bi tudi rekli, da je bilo njegovo življenje srečno, dajali so mu vodilne vloge, kritika in občinstvo sta mu bila izredno naklonjena, bil je njun ljubljenelec in prejel je toliko priznanj in nagrad kot malokateri slovenski igralec: dve prvomajski nagradi Združenja dramskih umetnikov Slovenije (1959, 1960), nagrado mestnega sveta Maribor za zaslužno delovanje na področju kulture in prosvete (1966), nagrado Prešernovega sklada (1969), nagrado Sterijevega pozorja (1970), Borštnikovo nagrado in diplomu (1971), Borštnikov prstan za življenjsko delo (1972), nagrado in kipek Cara Konstantina na filmskem festivalu v Nišu za najboljšo moško vlogo (1974) in srebrni grb mesta Maribor za življenjsko delo (1976).

Oktobra 1977 so mu v predverju mariborskega gledališča odkrili spomenik. Priključil se je plejadi slavnih slovenskih igralcev: Borštniku, Verovšku, Danilu, Koviču, Cesarju, Mlakarju, Potokarju in Severju...

Dušan Mevlja

Izšla je 53. knjižica iz Komunistove zbirke Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem

Pomniki pod Matajurjem

Drago Košmrlj je s knjižico z naslovom Pomniki pod Matajurjem prispeval besedilo za dragocen pripomoček k poznavanju Beneške Slovenije, Beneških Slovencev in njihovega boja za obstanek.

»Beneški Slovenci sodijo – skupaj z rezijanskimi – k tisti najbolj na zahod pomaknjeni veji slovenskega narodnega telesa, ki se je v tisočletju svojega obstoja razvijala ločeno od svoje narodne matice. Izpod dolgoletne oblasti oglejskih patriarhov je ta del Slovencev prišel pod oblast Beneške republike, ki jim je jamčila široke avtonomne pravice. Te so ostale v veljavi vse dotlej, dokler se ozemlja severne Italije leta 1797 ni na temelju campoforzijskega miru polastila Avstirja. Dokončno pa se je usoda državne pripadnosti Beneških in rezijanskih Slovencev odločila leta 1866, ko so bili – pod krinko ljudske volje v obliki plebiscita – priključeni k na novo nastalemu kraljestvu združene Italije...

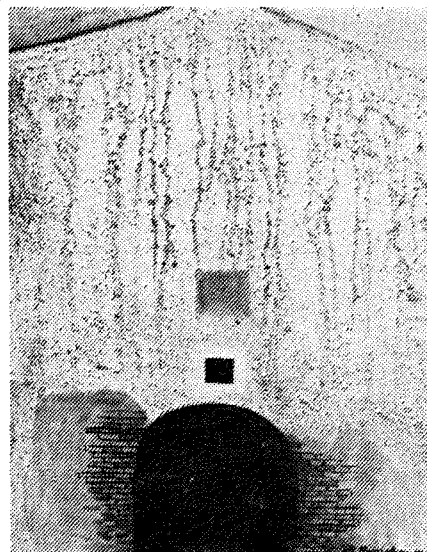
Ravanca v Reziji pred potresom

Redkokje na svetu, »pravi Drago Košmrlj, »je narodnostna skupnost, ki bi ohranjala skozi stoletja, pod različnimi gospodarji, živo iskro narodnostne zavesti in z njo tudi najpomembnejšo narodnostno pojavnost obliko – jezik.« Avtor se prek kratkega uvodnega zgodovinskega pregleda vrne k osrednji temi, h klicem osvobodilnega gibanja v Beneški

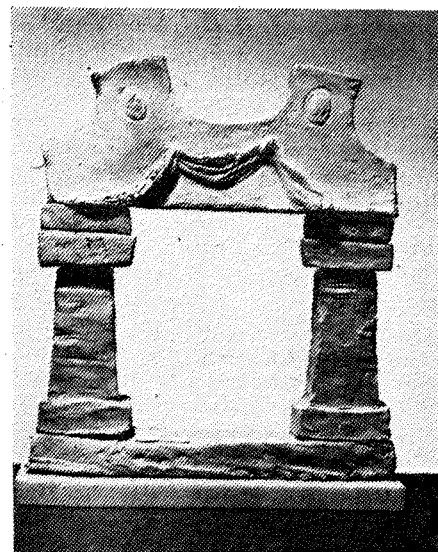
Sloveniji; v naslednjih poglavjih spregovori o prvem pohodu partizanskih brigad v Beneško Slovenijo, o kapitulaciji Italije in šestdesetih dneh Kobariške republike, o drugem pohodu v Benečijo, o bojih za končno osvoboditev in nazadnje – o vprašanih celostne zaščite Slovencev v Italiji ter Beneških Slovencev med njimi.

B. Ž. J.

V prejšnji številki našega tednika ste lahko prebrali prispevek likovnega kritika Franca Zalarja o kranjski likovni razstavi ob dnevu žena, ki jo vsako leto v čast ženskega praznika odpro v okviru stalne zbirke Ženska v revoluciji. Tokrat vam v pokušino ponujamo še dve reprodukciji.

Marjanca Kraigher: Fasada 2 (olje na platnu) 1984

Alenka Erzen – Suštaršič: Portal prijateljstva, 1977, žgana glina

Pesmi Rada Bordona

V zapisu pesnika Lojzeta Krakarja o pesmih Rada Bordona, ki smo ga objavili v naši prejšnji številki, je pomotoma izpadlo ime opremljevalca in ilustratorja Bordonove pesniške knjige SIPINE. Knjigo je zares okusno opremil in jo okrasil tudi z dvanajstimi izvirnimi celostranskimi ilustracijami nekdanji partizanski borec, akademski slikar Ivan Seljak-Čopič, ki je tudi avtor v Krakarjevem zapisu objavljene ilustracije O, ljudje.

Tovariši Seljaku se zaradi neljube pomanjkljivosti opravičujemo.

Drago Suhi-Liko

Ob častitljivi obletnici bataljona

Novomeški okrožni komite partije, ki ga je tedaj vodil Viktor Avbelj – Rudi, je takoj začel akcijo za ustanovitev bataljona. Glavnemu štabu partizanskih čet Slovenije je predlagal ustanovitev bataljona. Dne 24. februarja je glavno poveljstvo že izdalo naredbo o ustanovitvi bataljona, kar se je dejansko zgodilo 3. marca 1942 na Gornji Topli rebri.

Ne glede na vse to so se prvi partizani za 1. dolenski partizanski bataljon začeli zbirati na Frati nad Mirno pečjo takoj po novem letu. Skupina osmih borcev se je potem premaknila na Kulova sela in bivala v razmajani oglarski kolibi v hudem mrazu. Sredi januarja se je skupina premaknila v zaselek Mali vrh, kjer se jim je pridružilo še več novih prostovoljcev. Ko je do konca januarja narasla skupina že na več kot 20 borcev iz Novega mesta in okolice, Mirne peči, Sentjerneja, Kostanjevice in Straže, so se partizani premaknili. Čez Krko na Kočevsko in se utaborili v logarski kolibi na Jelenici. Čim bližje je bila pomlad, več prostovoljcev je prihajalo iz doline, zdaj že tudi iz Mirenske doline, Sentruperta in dru-

gih krajev Dolenjske. Borci so se premaknili v izpraznjeno Vse Gornjo Toplo Reber, kjer je bilo dovolj prostora za vse in tudi toplote ni manjkalo v hišah ob zakurjenih pečeh.

Na Gornji Topli Rebri se je zbralo že okoli 140 borcev, medtem formiranih v dveh četah, ki sta jih vodila Jože Prijatelj-Slobodan in Dušan Švara-Dule. Tretjega marca, pa so taborišče obiskali Viktor Avbelj-Rudi, sekretar novomeškega okrožnega komiteja partije in nekateri člani okrožnega odbora OF, je bil dejansko ustanovljen Prvi dolenski partizanski bataljon. Za komandanta bataljona je bil določen Žan Rore-More, za političnega komisarja bataljona, po nalogu glavnega poveljstva, Dušan Pirjevec-Ahac in za vojaškega inštruktorja Filip Tekavec-Gašper. Za komandirja prve čete je bil že prej imenovan Jože Prijatelj-Slobodan in za političnega komisarja Odon Pakiž-Koki; za komandirja druge čete pa Dušan Švara-Dule in za političnega komisarja Jože Slak-Silvo.

Glede na vse večji dotok novih prostovoljcev in bližnje akcije bataljona se je bataljon preselil v bližnjo vas Rdeči kamen, kjer je bila formirana še tretja četa bataljo-

na, ki jo je vodil komandir Franc Pirkovič-Črt, politični komisar pa je bil Vid Košljan.

Šestindvajsetega marca je bataljon izvedel prvo akcijo na karabinjersko postajo v Zužemberku. Akcija je bila slabo organizirana in je bila zato tudi vojaško gledano neuspešna. Imela pa je večji propagandni pomen, saj je pospešila aktivizacijo za NOB na terenu in sprožila tudi tedaj pomembno akcijo med mladino za množično vstop v partizane. Ta čas je imel bataljon že okrog 170 borcev.

Italijani so že naslednjega dne začeli zasledovati partizane. Prišli so do kmetije na Ostrem vrhu, ki so jo požgali in domače odpeljali s seboj. Zajeli so tudi štiri borce bataljona v dolini pred Globodolom. Trije borci: Alojz Sprajcar, Savo Grom (oba iz Novega mesta) in Alojz Potočar so bili po mučenju v Globodolu tudi ustreljeni. Vemo, da so s Sava Groma obledenega v rdečo sokolsko srajco, po koščkih trgali z njegovega telesa tisto rdečo srajco misleč, da so dobili v roke pomembnega komunisto. Maksa Petriča so ustrelili na območju Straže – Vavte vasi. To so bile tedaj tudi prve žrtve bataljona. Borci bataljona so se takrat zbrali v gozdu blizu Rdečega kala. Prvič so zaprisegli zvestobo boju proti okupatorju in domačin izdajalcem. Vsaka četa je nato posebej odšla na svoj novi operativni sektor, kjer je lahko delovala samostojno in bila zato toliko bolj uspešna.

Prva četa, ki sta jo vodila Jože Prijatelj-

Slobodan in Odon Pakiž-Koki je odšla na mirenško območje in se utaborila na Blatnem Klancu. Druga četa, ki sta jo vodila Dušan Švara-Dule in Jože Slak-Silvo, je pravzaprav že pred žužemberško akcijo odšla na Ostri vrh. Od tam pa je krenila ob tedanji nemško-italijanski meji blizu Škocjana in se utaborila v Graškem gozdu pod Telčami. Tretja četa, ki sta jo vodila Franc Pirkovič-Črt in Vid Košljan, je odšla na Gorjance in delovala ob desnem bregu reke Krke vse do nemško italijanske meje pri Sv. Križu (danes Podbočje).

Čete so na novih položajih izvajale številne akcije proti okupatorju. Preprečevale so ustanavljanje belogardizma na Dolenjskem. Prav iz tega bataljona se je dne 7. maja 1942. leta na Blatnem klancu ustanovil 1. dolenski odred. Bataljon je dal za odred ves komandni kader. Tudi kasneje, ko sta bila v drugi polovici junija ustanovljena Krški in Zahodnodolenski odred, je bil regrutiran kader v veliki meri prav iz vrst borcev tega bataljona. Ob ustanovitvi 1. dolenskega odreda je štel bataljon okoli 370 borcev. Kasneje je bilo med borci bataljona 7 narodnih herojev, desetine komandantov odredov, brigad in divizij. Na desetine generalov in višjih oficirjev.

Mislimo, da je zaradi vsega tega toliko večja naša dolžnost, da se že sedaj pripravimo na častno proslavo 45-letnice ustanovitve bataljona, ki bo 1987. leta.

(Konec)

Trebuške razglednice

Dolina se je odprla z dvoglavim Poldanovcem na robu Trnovskega gozda. Trebuščica je čista, žuboreča kot nekoč, postarvi velike. Le steze so zaraščene, mostički majavi...

Da, nekoč, pred tritret stoletja...! Vse je bilo obljudeno, shojeno, pokošeno, obdelano, urejeno, ovce, kravji zvonci...

A danes? nikogar ne srečaš po dolini. Po dolgih letih me vodi tja mrtvec. Na pogreb. Edino tako se še srečamo včasih. Žal, res. In ob tem oživljajo spomini. Vsaka skala, grapa, vsak grm, vsaka hiša po dveurni dolini obuja nekdanje čase.

Cesta, cesta!

Strmi, skalnati Drnulk, prelaz iz Trebuše v Čepovan. Leta 1915 je tu ropotalo, se treslo, kadilo in pokalo iz tistih sten in prepado, da je bila v strahu vsa Trebuša. Otrci smo vsi preplašeni strmeli v tisto skalo, kjer je bila vojska, kot smo mi razumeli. Stotine, tisoče ruskih ujetnikov je tam skozi neprehodne prepeade delalo cesto za avstroogrsko vojsko, da so v soški fronti prek Banjske planote prodrli za hrbet Italijanom. Strateško uspešno, ni kaj! Toda spodaj po dolini, ob Trebuščici je bila še sveža, nezaraščena trasa obetavne ceste, ki naj bi v resnici služila Trebuši, kot je ves navdušen hrabil ljudi celo župnik Leban. Vojska pa je vse prehitela, obrnila, kar se še danes maščuje. Samo prekopana vodoravna trasa, ki je obšla in premagala stoletne prehode čeri, stenovja in grap za Prvejkom in drugod kot začeta, nakazana cesta, samo ta je ostala in še danes služi. Seveda, le za peš pot. Za pravo cesto pa je bila vsa povojna leta vrsta sestankov, peticij, delegacij in obljub v prazno.

Ruski konj

»Vse so pobrali in pojedli! Le kaj naj dam vam, otrokom!« je nekega jesenskega jutra 1915 mati vsa obupana jokala. Njiva ob hiši je bila vsa prekopana, prehojena, izpraznjena. Sosed Pršjakar je dejal, da Rusi umirajo od lakote. Na delu so jih pretepali, obešali in privezovali na drevesa. Otroci smo se kar poskrili. V Ščuri, na Krmenjku in drugod so bili šotori in barake. Ti reveži pa so uhajali, se potikali naokrog in skušali kakorkoli priti do hrane, do življenja.

Nekega dne se je pojavil eden od teh ujetnikov pred hišo. Kazal in ponujal je lesenega konjička z glavo na vrvi, ki jo je celo obračal, dvigal... Oči so se mi zaiskrile. »Samo za malo krompirja,« je revež dopovedoval več z rokami kot z besedo. A mati se ni omeščala, ni mogla, vsi smo bili lačni. Ujetnik je povsili glavo, požrl slino, me pogledal in mi dal konja ter izginil okrog hiše. Še danes, kot da ga vidim, prepoznal bi ga.

Makaronska vaba

Od prihoda Italijanov in njihove začetne okupacije se kot 7-8-letni otrok najbolj spominjam makaronov. Da bi se prikupili ljudem, so Italijani vsako nedeljo po maši pred cerkvijo delili iz velikega kotla njihovo znano jed. Samo da si imel posodo in žlico! Otroci smo bili brž tam okrog. Kar z očmi sem izpraznil avstrijsko menažko. Kdo je takrat poznal kaj takega, in s paradižnikom in tako dišečim, prvič znanim parmezanom!

A že tisto in zlasti naslednjo nedeljo sem slišal, kako so naši možaki komentirali to okupacijsko vabo. Ernest, Šojčer, Prajz in drugi so ugotavljali, kako se Italijani skušajo dobrihati, a da so v resnici strahopetne kure, večji reveži kot mi. Njihove makarone naj kar sami jedo. In moj oče mi je trdo zabičal, naj ne hodim več po makarone. Zbal, ubogal, celo

razumel sem, in niti slin nisem več imel ob tistih makaronih naslednjo nedeljo.

Po rovi, zakloniščih in okrog zapušenih barak je bilo takrat na kupe železja pa tudi orožja in celo streliva. Za nas otroke so bile posebej privlačne obleke vseh vrst avstro-ogrske vojske. Na široko smo se šli ofenzive. In med Madžari, Čehi in drugimi smo najbolj čislali Bosance z rdečo čepico, ki so morali zmagati, Italijani s perjastim klobukom pa so obvezno morali bežati. Tako je bilo naše nenapisano pravilo. Zakaj? Še danes ne vem.

Vzornik Ajnže

Tudi ob skali pri Črnem verju na naši gmajni se je po toliko časa spet obudil spomin na zanimiv dogodek iz prvih let »Italije«. Med mnogimi tihotapci, ki so iz Jugoslavije prek naših krajev tihotapili tobak, saharin in celo konje na italijansko stran, je bil tudi Ajnže. Prav pri tisti skali se je nekega dne uprl financarjem, ki so ga ujeti in vodili proti Slapu. Enega je treščil v grapo, drugega zgrabil za vrat in zbežal. Bil je to »uvoženi Trebušar« zelo živahne, neukrotljive vipavske, gorjanske krvi. Začela se je brezkončna, dolgoletna hajka za njim. Italijani so ga hoteli prijeti za vsako ceno. On pa se ni dal, čeprav je bil v glavnem doma ob družini. Karabinjerji so prihajali podnevi, sredi noči, nepričakovano. Obkoljevali so hišo, poizvedovali, preiskovali... Nič! Čez leto so začeli z zvijačami ter prihajali v civilu kot trgovski potniki, kot turisti... Največja, zadnja njihova ukana pa je bila z inženirji. Prišla jih je cela skupina z vsemi možnimi instrumenti in začeli so meriti ter zakoličevati novo cesto. Spet cesta! Stanovali pa so po hišah, prirejali obiske in plesne ter se hlinili domačinom, kot le oni znajo. In res so izvahali, kje se Ajnže shaja – pri Maklajcu. Nekega večera so se vsi inženirji spremenili v do zob oborožene karabinjerje in obkolili hišo. Pa vendar ga niso našli. Samo ranili so ga na begu. Nato se je umaknil na jugoslovansko stran.

Za Trebušarje je bil ta nenehni lov skozi leta in leta na enega samega človeka kot znak skrajne slabosti in nemoči okupatorja. Vsako nedeljo pred cerkvijo so se možaki krohotali, kako je Ajnže spet unikal zasledovalce in ušel. Celotni streljal je včasih na zasledovalce iz skrivališča ali gozda, tako da če so prišli do hiše, nazaj se niso upali brez žene in otrok ob sebi, da bi se zavarovali. Ajnže je tako postajal vse večji junak, občudovan in spoštovan. V ljudeh so se dvigali samozavest, moralna, nacionalni ponos. Če bi bili vsi kot Ajnže, kaj nam morejo Italijani, fašisti. Tako smo takrat sklepali zlasti otroci, mladinci, šolarji in zdelo se nam je, da smo v naši, trebuški dolini nedosegljivi, močni, nepremagljivi.

Triglav, moj dom

Končno se je dolina umirila, otrpnila in na tiho zaživela v novih razmerah Italije. Toda zapihal je nov obetajoči veter z obujanjem starih sanj Slovenije, svobode... Zlasti leta 1942. Čez takratno državo (krivično) mejo, čez plamene požgane domačije Čibejevih je po dolini zavel mrtvaški ples. Pri Skoku (gostišče pri cerkvi) se vsilujeta še dve razglednici.

Prva triglavska. Dan pred božičem 1943. Vse okrog Skoka je bilo zastraženo, polno partizanov pa tudi aktivistov, domačinov. Borštnar, Kajtmir in drugi vodilni tovariši so v hiši razpravljali in usklajevali dokončne smernice za novo, veliko bojno enoto Primorske, Deveti korpus. V veži pa je komisar Strela z vso zavzetostjo rojenega zborovodje zbiral naspeve, da bi ob tem slovesnem dogodku sodelovali v kultur-

nem programu in vsaj zapeli tisto: »Oj Triglav, moj dom...« Vsa resna poročila, govori in zaprisege, vse je za nas ostalo neke v ozadiju pred našim nastopom. Tako se je vsaj nam zdelo.

Trebuša, ki je že bila posejana z grobovi žrtev, je bila ponosno prizorišče nove sile, nove vere v zmago, v svobodo.

Trebuški Banačani

Še vedno pri Skoku. Kot prvi val našega dosežka skozi vso partizansčino je takoj po svobodi najgloblje odjeknila kolonizacija, preseljevanje vseh kmečkih delavcev. Obljubljen dežela je bil Banat, Vršac. Od tam so se izselili nemškutari. Vsi kmečki dninarji, hlapci in dekle iz pasivnih krajev naj bi šli v Vršac, kjer je sama ravnina, sama plodna zemlja, kruh, življenje. Toda pogoj: borci, aktivisti, vsi, ki so se bojevali, delali za lepše dni. Naj to zdaj čimprej dobijo! In seveda, da so poročeni, mlade družine.

Po kamnitem Lokovcu in iz trebuških bajt je bilo brž dovolj upravičenih in navdušenih kandidatov. V Avčah in na Mostu so bili že naloženi vagoni pohištva, orodja in drugega za Vršac. Popisi, pojasnila, sestanki in zadnje priprave so bile na dnevnem, tekočem traku. In vse bolj napeti, vznikli, ganljivi...

In končno je bilo pri Skoku ganljivo slovo. Velika soba je bila nabito polna. Zvonimir in drugi izseljenci so drugim Trebušarjem zaželeli zdravja in sreče na starih domovih, ostajajoči domačini pa so prihodnjim, srečnim Banačanom zaželeli zdravja in sreče v novi, rodovitni, bogati domovini.

Razen nekaj litrov vina se je po mizah pojavilo še nekaj peharjev s krofi, poticami in celo klobase in dišeči pršut z domačim hlebcom kruha. Le od kod so ljudje vzeli! Pač velik dogodek, delitev Trebušarjev na ostajajoče domačine in na odhajajoče Banačane. Ni bilo konca ganljivih nagovorov in besed, objemov in stiskov tresočih rok.

In potem? Izid?

Čez nekaj dni je prišel Roman Albreht in povedal, da nihče ne bo šel nikamor. Sam Kardelj je to zabranil, ker bi z izselitvijo najzavestnejšega dela prebivalstva povsem osiromašili našo, hudo izpostavljeno etnično mejo na zahodu. Seveda so bili prizadetim ljudem povrnjeni stroški. A marsikaj je ostalo kot grenak spomin. Če ne drugega, tisti, ki so se takrat na hitro poročali, razprodajali itd.

Namesto takratnega Banata pa so ljudje nato iskali in našli vse vrste izhodov iz kamnitih gričev in trebuških grap. Le da se je takratni Vršac zadržal bližje po primorskih in drugih industrijskih središčih.

Take so razglednice trebuške doline. Pod belimi lasmi oživljajo davni spomini. Dve vojni, okupacija, s poplavam in viharji, vse je zamglilo davne graditelje ceste, lačne ruske ujetnike, makarone, Ajnžeta, 9. korpus ter grobove padlih.

Karel Makuc

CERKNO

11. spominski pohod na Porezen

V spomin na tragične dogodke na Poreznu v zadnji sovražni ofenzivi proti enotam 9. korpusa NOVJ, 24. marca 1945. leta bodo v nedeljo, 23. marca letos, že enajstič organizirali množični spominski pohod borcev, planincev, mladine, pripadnikov JLA in TO na 1632 metrov visoki vrh Porezna.

Predstavniki planinskega društva Cerkno in krajevne družbenopolitične organizacije v sodelovanju s predstavniki borcev gorenskega vojnege področja, Kosovelove brigade in inženirskega bataljona 31. divizije so že izdelali program letošnjega spominskega pohoda na Porezen, ki ga letos organizirajo pod pokroviteljstvom Kmetijske zadruge Idrija in ob pomoči delovne organizacije ETA Cerkno in ZTKO občine Idrija.

Organiziran odhod pohodnikov bo v nedeljo, 23. marca, ob 7. uri iz Cerknega po poti Kosovelove brigade. Ob 11. uri bo spominska slovesnost pri spomeniku na vrhu Porezna, kjer se bodo pohodniki poklonili spominu na padle borce Kosovelove brigade in gorenskega vojnege področja. Dostop na vrh Porezna je kljub visoki snežni odeji mogoč še po naslednjih poteh: iz Železnikov prek Davče po poti enote gorenskega vojnege področja, iz Podbrda po poti Inženirskega bataljona 31. divizije.

Po besedah predsednice odbora za organizacijo pohoda na Porezen Katice Filipič organizatorji priporočajo, naj se vsi pohodniki napotijo samo po napovedanih poteh, ker bodo samo te ob vodstvu vodnikov s primerno zimsko opremo in previdno hojo varne. Na vrhu Porezna je novi planinski dom Andrej Žvan-Boris pod snegom, tako da v njem ni možno bivanje. Kljub temu bo pohodnikom pri planinskem domu na voljo skodelica toplega čaja za okrepčilo, hrano pa naj prinesejo pohodniki v nahrbtniku.

Odbor za organizacijo pohoda na Porezen bo skladno s pravili spominskega zimskega vzpona podelil pohodnikom za dvakratno udeležbo na pohodu bronasto značko, za štirikratno udeležbo srebrno, za šestkratno udeležbo zlato spominsko značko, za desetkratno udeležbo pa pohodniki prejmejo posebno plaketo. Lani je plaketo prvič prejelo okrog 300 pohodnikov.

Lanskega spominskega pohoda na Porezen se je udeležilo okrog 4000 pohodnikov iz Slovenije, Hrvatske in zamejstva, zato organizatorji tudi v nedeljo pričakujejo številno udeležbo ljubiteljev zimskih pohodov.

SILVO KOVAČ

VAS – FARA

Bratsko sodelovanje

Vodstvo in vsi zaposleni na Osnovni šoli Vas – Fara, ki ima podružnično šolo v Osilnici, skrbijo, da bi eno izmed najpomembnejših izkušenj narodnoosvobodilnega boja, to je uveljavljanje bratstva in enotnosti, prenesli na mladi rod, ki obiskuje osnovno šolo. Imajo tesne vezi s solami iz krajev delniške in čabranske občine v SR Hrvaški. V ta namen prirejajo skupna srečanja mladine in borcev NOV.

V minulem letu, ko smo praznovali 40-letnico osvoboditve naše domovine, so sodelovali na tradicionalnem srečanju pri Taborski steni nad Belico. Ob tej priložnosti so se učenci te šole in številnih okoliških šol seznanili, kako in v kakšnih razmerah je bila izvedena bitka v maju 1942 v tem kraju. Učenci te šole se večkrat srečujejo s svojim rojakom iz bližnje Banjaloke narodnim herojem Andrejem Cetinskim-Levom, ki jim pripoveduje posamezne dogodke iz NOB in na ta način prenaša izročila iz obdobja štiriletnega boja za svobodo. Ogledal so si razstavo, ki je prikazovala zgodovinski razvoj Kočevskega odreda. Priredili so tudi pohod do Stružnice, ki je sedaj opuščena vas brez prebivalcev. Med NOV pa je bil ta kraj pomemben za delovanje oblastvenih organov in drugih, saj je odročen in oddaljen kraj od drugih središč. Učenci te šole aktivno sodelujejo na številnih prireditvah in proslavah. Za svoje uspešno in aktivno delo so prejeli vrsto priznanj in nagrad. Na tej šoli so pred leti učenci izdali posebno publikacijo o srečanjih in pogovorih z aktivisti in udeleženci NOV.

Podobno bodo naredili tudi letos, ko praznujemo 45-letnico začetka oborožene vstaje naših narodov. Posebno načrtujejo še tesnejše sodelovanje in bratsko sodelovanje z učenci v Pleščih in Cabru.

VIKTOR DRAGOŠ

SEBEBORCI

Novo avtomatsko strelišče

Konec minulega leta je Strelska družina Sebeborci v murskosoboški občini, ki deluje šele drugo leto, s požrtvovalnim delom svojih članov in prispevki delovnih organizacij uredila 5-stezno avtomatsko strelišče za zračno puško v nekdanji osnovni šoli. Na otvoritvi strelišča, ki je stalo okrog 200 tisoč dinarjev, je predsednik OSZ Murska Sobota Anton Kranjc pohvalil prizadevne strelce iz Sebeborci, ki jih uspešno vodi Vlado Grof.

Na tekmovalju ob otvoritvi novega strelišča, ki je poleg Murske Sobote prvo avtomatsko strelišče na vasi, je sodelovalo 16 ekip. Rezultati: ekipno: 1. mesto SD Mura M. Sobota 594 krogov, SD K. Flisar Tišina 545 krogov in SD Ljutomer 543 krogov. Posamežno: 1. mesto Andrej Šiftar (SD Mura) 187 krogov (rekord strelišča), 2. mesto Branko Bukovec (SD K. Flisar Tišina) 186 krogov in 3. mesto Alojz Rubin (SD Ljutomer) 185 krogov.

FILIP MATKO

KRANJ

Pester program dela komisij

V začetku marca je bila v dvorani skupščine občine Kranj seja odbora skupnosti borcev NOV Gorenskega odreda, na kateri so pregledali program dela 7 komisij.

Največ pozornosti so posvetili zbiranju gradiva za kroniko Gorenskega odreda. Kot je povedal Janez Lošina, predsednik komisije za zbiranje gradiva za kroniko Gorenskega odreda, bo gradivo zbrano do maja letos. V načrtu za letošnje leto sta tudi odprtje dveh razstav, in sicer v kasarni v Bohinjski Beli in v šoli v Zireh. Na kraju so potrdili tudi osnutek priznanja, ki ga bo odbor skupnosti borcev NOV Gorenskega odreda podeljeval zaslužnim organizacijam in posameznikom.

J. KUCHAR

Obvestilo

Dore Klemenčič – Maj, akademski slikar, sem med narodnoosvobodilnim bojem veliko slikal partizanske kraje, predvsem pa sem rad portretiral partizane.

Ker sedaj pišem knjigo o spominih iz narodnoosvobodilne vojne, bi mi slike iz NOB zelo koristile, zato prosim bivše borce, če še hranijo slike ali portrete, naj to sporočijo na moj naslov, da bi jih preslikal. Za uslugo se že vnaprej zahvaljujem.

Dore Klemenčič – Maj
Ljubljana, Murgle 29
Telefon 331-438

Vabili

Vabimo na zbor skupnosti borcev gorenskega vojnege področja in komand mest, ki bo v petek, 28. marca, ob 10. uri v domu JLA, Nazarjeva 3, Kranj.

Na zboru bomo volili nove organe zbora, dobili obvestila o dosedanjem delu in sprejeli program za prihodnje delo. Po zboru bo prijateljsko srečanje borcev.

Odbor

V nedeljo, 23. marca, bo enajsti tradicionalni zimski pohod na Porezen. Pripravljeni odbor pohoda vabi borce, mladince, planince, vojske in druge občane na pohod. Ob 11. uri bo spominska slovesnost ob grobnici na vrhu Porezna.

Pohodnikom priporočamo zimsko opremo in še posebno dobro obutev. Na svidenje na Poreznu!

Odbor

Konfekcija

LOGATEC

industrija lahke konfekcije

Tržaška ul. 3, 61370 LOGATEC

Telefon: (061) 741-321, 741-243

Telegram: Konfekcija Logatec

Poštni predal: 23

Žiro račun SDK Vrhnika: 50110-601-29140

Železniška postaja: Logatec

Kurirčkova pošta 1986

Če bi torba znala govoriti

V ponedeljek, 17. marca, so spet zaživele kurirške poti na vseh petih progah kurirčkove pošte. Začela se je ena najbolj množičnih akcij slovenskih pionirjev. Skoraj tri mesece bodo pionirji kurirji nosili torbice od javke do javke, se ustavljali ob spomenikih NOB, se pogovarjali z borci in aktivisti NOB, se izogibali zasedam... Ves ta čas bodo kurirčkovo pošto spremljale še številne druge akcije, ki so jih pionirji pripravili skupaj s svojimi mentorji, s člani krajevnih organizacij ZZB NOB, s člani TO, s člani Zveze rezervnih starešin JLA, s pripadniki JLA, z mladinci in še z drugimi organizacijami in društvi, ki so jih pritegnili v pripravljani odbor kurirčkove pošte v občini ali v krajevni skupnosti.

Na ta način bodo pionirji spoznavali in raziskovali našo revolucionarno preteklost in njene vrednote, obenem pa tudi sami preizkušali svoje obrambne sposobnosti.

Na koroški progi so kurirčkovo pošto prvi pospremili pionirji z ljubenske osnovne šole, na štajerski progi je startala iz Gornje Radgone, na gorenjski progi iz Krnic nad Spodnjo Idrijo, na primorski progi je šla na pot iz Knežaka pri Iirski Bistrici, na dolenski progi TV pa tokrat prvič iz Delnic, iz sosednje republike.

»Pionirji iz naše občine so se pridružili kurirčkovi pošti pravzaprav že pred leti,« je povedal nekdanji ravnatelj OŠ Brod Moravice Vjekoslav Crnković. »Začelo se je s tesnim sodelovanjem in prijateljstvom med našo šolo

li tudi nekdanji borci iz našega kraja. Uredili smo panoje v šoli, pisali smo literarna dela o ženskah med narodnoosvobodilnim bojem, obiskali spominska obeležja,

divizije po teh krajih, o 9. kočevski brigadi, ki je v napadu izgubila 13 borcev; o Matič Poljani, kjer je 26. februarja zaradi hudih vremenskih razmer izgubilo življe-

slovenskimi in hrvaškimi partizani.

Kurirčkovo torbico je pionirjem z OŠ Ivan Goran Kovačić izročil član predsedstva ZZB NOV Slovenije Stane Repar.

»Če bi torbica znala govoriti,« je rekel, »bi lahko veliko povedala, o tem, kako so jo pionirji nosili že pred 26 leti. O tem, kako iznajdljivi so bili, da jim je niso vzeli sovražniki, da niso padli v zasedo... V 26 letih, kar teče akcija kurirčkove pošte, se še ni zgodilo, da bi jo prevzel sovražnik. Pazite, varujte jo tudi vi.«

Tak je bil začetek pošte v Delnicah. Podobne zgodbe bi verjetno lahko zapisali tudi o začetkih v drugih krajih. No, kurirčkova pošta je medtem prepotovala že kar precej kilometrov. Poti vseh petih prog pa se bodo stekle 7. junija v Trebčah na zboru pionirjev Jugoslavije.

Udeležili se ga bodo pionirji iz vseh slovenskih občin in delegacije iz vseh republik in pokrajin. Zbor bo namenjen 25-letnici gibanja neuvrščeni, spoznavanju vloge tovariša Tita v tem gibanju in spoznavanju revolucionarne preteklosti spominskega parka Trebče in krajev ob Sotli. Z zbora bodo pionirji poslali predsedstvu SZDL Slovenije tudi skupno sporočilo kurirčkove pošte 1986. Oblikovali ga bodo iz vseh sporočil, ki jih bodo pionirji v času akcije prilagali v kurirčkovo torbico.

Vladka Durjava
Fotografije: Mare Rudolf

Stane Repar, član predsedstva ZZB NOB izroča kurirčkovo torbo kurirčku Ivanu Majnariću iz Delnic.

pripravili smo uro o dogodkih iz NOB in seveda tudi miting ob slovesnem začetku kurirčkove pošte.«

Mesto pokriva v tem času še debela snežna odeja. Mraz in veter, ki sta tisto jutro (17. marca) gospodarila na planoti, pa sta bila glavna »krivca«, da se je »osvobodeno ozemlje« preselilo v veliko športno dvorano.

nje 26 borcev itd. Najbolj navdušeno pa so pionirji iz Delnic pozdravili v svoji sredi seveda svoje vrstnike iz Kočevja in iz Cabra.

»Pri kurirčkovi pošti nam je najbolj všeč ravno sodelovanje in prijateljstvo med nami in pionirji iz Slovenije,« je pojasnila Nataša Šnajder, predsednica pionirskega odreda. Tako je, kot je bilo najbrž pred toliko leti med

Glasilo osnovne šole Matija Valjavec v Preddvoru Matijev rod

»Bil je visoke koščene postave, črnolas, s podolgovato glavo, dobrodušnimi črnimi očmi, po značaju živahen, šaljiv, duhovit, samostojen, kot učitelj strog, a pravičen in zelo delaven.« Tako so Matija Valjavca-Kračmanovega, pesnika iz deželice pod Storžičem, označili učenci osnovne šole v Preddvoru v številki svojega glasila, ki so jo posvetili 155-letnici rojstva njihovega rojaka Matija Valjavca. Ponosni so nanj in s ponosom nosijo njegovo ime. Poznajo ga kot pesnika, folklorista in jezikoslovca, ki se je rodil 17. februarja leta 1831 na Srednji Beli pri Kračmanu, umrl pa 15. marca 1897 v Zagrebu. Poznajo tudi njegove pesmi, narodne pripovedke ter najlepšo pravljico v verzih – Pastir – ki je prevedena v številne tuje jezike.

Učenci so še zapisali: »Valjavčev rod se nadaljuje... Mladi ustvarjalci, izpod njemu tako priljubljene Storžičeve deželice, za katero mu je vse življenje utripalo domoljubno srce, nadaljujejo s pisanjem pesniških in proznih del.«

Kako to delajo, se bo marsikdo vprašal. Brskajo po običajih svojega kraja, in »narodno blago« skrbno spravljajo na strani svojega glasila. »Le katera knjiga bi nam lahko dala več?« se je ob enem takšnih prebiranj Matijevega roda vprašal Slavko Prezelj iz krajevnih skupnosti Preddvor. Prav ta misel je v krajevni skupnosti spodbudila idejo, naj bi bil literarni natečaj ena od pis-

nih oblik ohranjanja vseh starih običajev in raznovrstnih dogodkov v deželici pod Storžičem.

»Velikokrat je iz življenja otroštva do starosti le en sam korak,« pravi Slavko Prezelj, »in še ta lahko izbrisani ter pozabljeni.« Zakaj, se vprašam. Mar ni vsak človek vreden svoje zgodovine? Prav

»Ja, v dnino sem hodila, k ta bogatim kmetom, oče pa zvečer z lojtro pod okno – kajne Janez,« je povedala in se nasmehnila. Njihov vsakdanjik. Prav to so tiste pripovedi, ki so krojile življenje našega človeka dolga stoletja. V teh ljudeh je danes pisana zgodovina, ki ne bi smela mimo nas v pozabo.

Kako skromni znajo biti stari ljudje. Morda zato, ker so rasti v preproščini, ob skorji kruha, večkrat premražen, pa vendar srečni v svoji usodi, zdravi in pošten. Z njihovim pripovedovanjem, stkanim od otroštva do starosti, lahko vsi črpamo

hišo. »Podobna je drugim hišam na Srednji Beli,« piše, »toda za njenimi zidovi se skriva bogata in zanimiva preteklost. V njej se je rodil Matija Valjavec-Kračmanov. Kmalu po njegovi smrti je hiša prešla v druge roke. O hiši in še o marsičem sem se oni večer pogovarjala s prijetno ženo, ki ji pravimo kar Kračmanova tetka. Čeprav je že dopolnila osemdeseto leto, je še vedno živahna, se rada smeji in ima dober spomin. Pravi, da čas hitro mine in da človek do petdesetega leta še gleda naprej, potem pa se mu utrinjajo lepi trenutki mladosti.

To hišo je kupila naša stara mama od pesnikovega brata, pripoveduje Sonja Kračmanova tetka. Ohranilo se je domače ime Kračman. V hiši je ostala pesnikova podoba. O Matiji Valjavcu pa so pripovedovali starejši vaščani. Med drugim se je ohranilo izročilo, kako zelo rad je poslušal pripovedke. Baje je dajal Boštetovemu očetu za frakeljček, da mu je katero povedal. Skrila pa sta se na kozolec, da sta imela mir. No, pri hiši so še Valjavčeve Poezije v izvirniku, zato jih zelo varujemo. Pri nas so se pred leti oglašali pesnikovi sorodniki, med drugimi celo sorodnik iz daljnj Amerike, ki je želel odkupiti hišo. Ker pa ni bila naprodaj, se je vrnil v Ameriko in pozneje tam zgradil popolnoma enako tej.

Valjavčev rojstno hišo si hodijo ogledovat študentje s Češke, Poljske, Nemčije in tudi naši študentje. Zanimivo pa je, da Valjavca bolj cenijo v svetu kot pri nas. Bil je izreden človek, je končala svojo pripoved Kračmanova tetka.

Pravzaprav je izredna tudi naša tetka, je premišljala Sonja, ko se je vračala domov.

Živa Drole

MATIJEV ROD

GLASILO OSNOVNE ŠOLE MATIJA VALJAVEC V PREDDVORU
LETNIK XXI ŠTEVILKA I

spisi, ki so jih učenci poslali na literarni natečaj Življenje v zenitu, so dokaz, da o vsakem človeku lahko zapišemo kaj izvirnega. Morda je kakšna žena najprej zamahnila z roko, češ le koga zanima, kako smo živeli včasih! Počasi pa je le začela:

življenjsko resnico in nauke, da bomo tudi sami laže hodili skozi življenje.«

Naslovnica glasila prikazuje Valjavčev rojstno hišo, ki sta jo upodobila Magda Markič in Martin Lavrič. Sonja Toporš iz 8. a razreda pa se je ustavila prav pred to

»Veseli smo, da je kurirčkova pošta začela svojo pot v Delnicah,« so povedali pionirji z OŠ Ivan Goran Kovačić.

in šolo Vas-Fara pa s pobratenima krajevnima skupnostima. Potem so se v kurirčkovo pošto vključile vse šole iz občine Delnice in tudi šole iz občine Čabar. No, letos pa imamo prvič čast, da se je Kurirčkova pošta začela prav v naših krajih.

»Pionirji smo z navdušenjem sprejeli predlog, da pri nas pripravimo začetek kurirčkove pošte na dolenski progi,« je dodala pionirka Sanja Špoljarič. »Veliko časa smo namenili pripravam. Pri tem so nam krepko pomoga-

Micka Vranc

Številni krajanji in prijatelji so se lani poslovili od Micke Vranc, ki je vse po vojno obdobje v svojem kraju nadvse aktivno delovala v družbenopolitičnih organizacijah, v narodnoosvobodilni boju pa se je vključila leta 1944. Rojena je bila v Strmcu 1917. leta.

Marjan Zlobec

Decembra lani smo se na avberskem pokopališču poslovili od Marjana Zlobca, rojenega 1909. leta v Trstu. Že kot mladenič se je upiral nacifističnemu nasilju, nacionalnim in socialnim krivicam. Zaradi tega je bil večkrat preganjan in zaprt. Z OF je začel sodelovati že 1942. leta. V partizanske enote se je vključil septembra 1943 in jeseni 1944 je kot aktivist prevzel funkcijo okrajnega pooblaščenca za upravljanje narodnega premoženja KUNI. To funkcijo je opravljal do aprila 1946. leta. Po upokojitvi je bil član odbora aktivistov OF za bivša okraja Komen in Sežana. Posebno si je prizadeval pri zbiranju gradiva iz NOV in pisanje vaških kronik.

Jožko Korpar

Januarja smo se na pokopališču v Podgorcih pri Veliki Nedelji poslovili od kmeta Jožka Korpara iz Osluševca. Rodil se je 1926. leta. Med vojno je deloval od julija 1944. leta na kurirski postaji TV 8, ki je imela svoj sedež na Bolfenku v Haložah. V popadu v Nemci je bil ranjen. Ostal je vojaški vojni invalid. Po vojni je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah, večkrat je bil občinski in republiški delegat, podpredsednik SZDL Ormož. Posebno prizadeven je bil pri lovski družini.

Pavel Plesničar

Na čepovanskem pokopališču smo se januarja poslovili od Pavla Plesničarja. Rodil se je pred 82 leti.

ti v Čepovanu. Že v začetku 1943. leta je začel materialno podpirati NOB in oktobra istega leta se je vključil v partizanske vrste kot bорец komande mesta Čepovan. Po vojni se je vključil v obnovo porušene vasi in bil aktiven član družbenopolitičnih organizacij. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Anton Malnaršič

Na štivanskem pokopališču pri Postojni smo se januarja poslovili od Antona Malnaršiča, rojenega 1905. leta iz Matenje vasi. Med NOB je materialno pomagal in deloval na vasi, za kar je prejel odlikovanje.

Marija Kogoj

Januarja smo se v Čepovanu poslovili od partizanske mame Marije Kogoj iz Vrat pri Čepovanu. Rodila se je pred 88 leti na Praprotnem brdu na Tolminskem. V NOB je začela delati že 1942. leta skupaj z možem in drugimi družinskimi člani. V začetku 1943. leta je bila pri njih javka za Okrevališče št. 1 na Vršah. Po razpadu Italije je tu delovala tudi mladinska tehnika Mlada, proti koncu vojne pa tehnika Bojnik. Prejela je več odlikovanj in priznanj.

Anton Bizjak

Na Predmeji smo se lani poslovili od Antona Bizjaka. Od leta 1942 je sodeloval z OF, leta 1943 se je aktivno vključil v NOV. Najprej je bil v 19. brigadi Srečka Kosovela in nato pri zvezi 9. korpusa. Za sodelovanje v NOV je bil dvakrat odlikovan.

Danilo Zlatoper

Na pokopališču v Idriji pri Bači smo se januarja poslovili od borca NOV Danila Zlatopera, rojenega 1926. leta. Komaj 17-leten je 1943. leta odšel v Gradnikovo brigado. Na goriški fronti je bil ranjen in ostal je invalid. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod 3. stopnje in z medaljo za hrabrost. Nato je bil pri zaščitem bataljonu 9. korpusa. Opravljal je kurirska dela in bil ponovno ranjen. Do

1946. leta je bil pri obveščevalnem centru 9. korpusa, ko je bil demobiliziran.

Ivan Šušteršič

Rodil se je 1912. leta v bohorskem zaselku Reštanj. Leta 1944 je odšel v partizane. V Kozjanskem odredu je bil dodeljen 1. bataljonu. Bojeval se je na Kozjanskem, Gornji Savinjski dolini, Paškem Kozjaku in Graški gori. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost. Od njega smo se poslovili januarja v Brestanici.

Stane Kodrič

Decembra lani je v Novi Gorici umrl upokojeni miličnik Stane Kodrič. Rodil se je 1925. leta na Planini pri Ajdovščini. V začetku 1943. leta se je vključil v NOB in bil najprej bорец Tomšičeve in pozneje Gradnikove brigade. Po demobilizaciji 1974. leta se je zaposlil pri organih za notranje zadeve. Za delo med NOB je bil odlikovan z redom za hrabrost.

Združenje borcev NOV Vipava sporoča, da so v 1985. letu umrli tile njeni člani:

Andrej Čuk, rojen 1910. leta v Višnjah. Do kapitulacije Italije je bil v posebnem bataljonu in nato na Sardiniji.

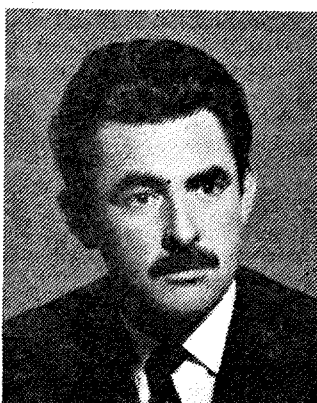
Franc Fabjan, rojen 1907. leta v Vipavi. V NOB je začel sodelovati leta 1942, nato je bil odpeljan v posebni bataljon v Italijo in po razpadu Italije v Corsico.

Franc Hrovatin, rojen 1916. leta v Vipavi. Februarja 1943 je bil odpeljan v posebni bataljon, Po razpadu Italije se je v Afriki vključil v 4. prekomorsko brigado. Bil je dvakrat odlikovan.

Jože Pavlin, rojen 1909. leta v Vipavi. Med NOB je bil odpeljan v posebni bataljon in 1944. leta je prišel med borce Gradnikove brigade. Kasneje je bil v nemškem taborišču na Jesenicah.

Miroslav Princes, rojen 1909. leta v Vipavi. V NOV se je vključil 1941. leta. Naslednje leto je bil v posebnem bataljonu, od koder je bil odpeljan v Alžir, kjer se je vključil v 2. prekomorsko brigado. Prejel je dve odlikovanji.

Dušan Perme

Poslovili smo se od Dušana Permeta, dolgoletnega člana, funkcionarja in pevača Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane. Iz pevskih vrst je odšel pevec, ki je bil od ustanovitve Invalidskega pevskega zbora do prerane smrti soustvarjalec programa in skoraj 42 let zvesti član PPZ.

Dušan je svoja mladostna leta preživel v Grosupljem v številni delavski družini. Že maja 1941 je bil sprejet v SKOJ. Sodeloval je v vseh akcijah, pri zbiranju orožja, hrane in preraščanja propagandnega gradiva za narodnoosvobodilni boj. Spomladi 1942 se je prostovoljno pridružil 2. grupi odredov. Po roški ofenzivi 1942 je prestopil v Šerčerjevo brigado. Kot sekretar SKOJ brigade je sodeloval v vseh pohodih in bojih. V boju z belogardisti na Brezovi Rebri je bil hudo ranjen in odpeljan v bolnišnico. Po okrevanju je prevzel delo v propagandnem oddelku Glavnega štaba NOV in POS, kjer je postal tudi član Invalidskega pevskega zbora, kateremu izročilo je ostal zvest do smrti.

Za svoje junaštvo je prejel poleg spomenice 1941 še 11 odlikovanj ter bronasto, srebrno in zlato odličje PPZ ter številna družbena priznanja in pohvale.

V vrstah pevcev je nastala velika vrzel. Omahnil je v času, ko je bil vsem še zelo potreben, odšel pa ni. Od soustvarjalca, pevača, predvsem pa zvestega in iskrenega tovariša je tako nepričakovano ločitev – huda.

Jože Jenič

Antonija Gustinčič

Brkinske Tatre žalujejo. Umrli je Antonija Gustinčič, Vencajeve Tona. Partizanska mama, kakor so ji pravili nekoč, brigadirska mamca, kakor so jo vseprek imenovali med gradnjo brkinskega vodovoda in slemenske ceste, ko so generacije mladinskih delovnih brigad poselile zibelke primorskega partizanstva. V 75. letu starosti jo je pobrala pljučnica.

Sodila je v tisto množico tihih in nevidnih junakov, brez katerih partizansko gibanje ne bi bilo ljudsko gibanje, a jih nismo nikdar

obvesili s priznanji in odlikovanji. Že ob začetku vojne sta z možem Jožetom postala aktivista Osvobodilne fronte. V njuno hišo so se zatekali prvi organizatorji osvobodilnega gibanja, po ustanovitvi Brkinske čete so partizani našli pri skromni, v pomanjkanju živih družini s šestimi otroki prijazno besedo, streho nad glavo in tudi kaj za pod zob, kakor je povedal brkinski partizan Lojze Maslo ob njenem grobu. Ko so ji fašisti aretirali moža, je vse aktivistično delo padlo na Tonina ramena – ob skrbi za otroke in garanju za vsakdanji kruh ga je opravljala nadvse skrbno. Ob kapitulaciji Italije je skupaj z vaščani razorožila italijansko posadko na Tatrah. Odtlej je delala v odboru OF, skrbela za hrano v partizanskih enotah, oskrbovala je ranjence v partizanski bolnišnici v Padežu in pod Ostrožnim brdom, spodbujala ljudi, ki so jim fašisti pobili vojce in ki so bežali iz požganih vasi – ob tem pa so bile tudi njene Tatre že pogorišče. Po vojni je bilo njeno življenje eno samo žrtvovanje obnovi, kmetijski zadruzi, odboru AFŽ, ki mu je predsedovala, Rdečemu križu, borčevski organizaciji – in otrokom, ki so drug za drugim odhajali v svet... Kot večina brkinskih otrok.

Ko so pozno, pozno po osvoboditvi začeli opustelimi Brkinom odpirati vrata v svet, so pripadniki mladinskih delovnih brigad vzeli Vencajevo mamo za svojo. Tršata, odločna, šegava in dobrotna Gustinčičeva mama je za stotine mladih ljudi, ki so se zgrijali pri njej, skrbela kot za svoje otroke.

Zdaj je še ena brkinska hiša ostala prazna.

Slavko Fras

Milan Balantič

Februarja smo se na pokopališču v Lendavi poslovili od Milana Balantiča, komunista, borca NOV, dolgoletnega družbenopolitičnega delavca, prijatelja in sodelavca.

Rodil se je 1919. leta v Kamniški Bistrici. Med služenjem vojaškega roka je po razpadu stare Jugoslavije leta 1941 prišel v vojno ujetništvo. V letih 1941 vse do junija 1944 je bil v taborišču Stalag III/A pri Berlinu, iz katerega je pobegnil in se takoj vključil v partizanske vrste NOV, kjer je dočakal svobodo in osvoboditev Jugoslavije. Bojeval se je v Kamniško-zasavskem odredu in v 2. bataljonu 3. VDV brigade. Iz borca je napredoval v vodnika in kmalu postal namestnik komandirja čete. Sodeloval je v štabu 2. divizije in 4. brigade in v 113. letalskem lovskem polku v Ljubljani. Leta 1946 je bil na svojo željo demobiliziran.

Po osvoboditvi je kot per-

sonalni referent oziroma državni uslužbenec prevzel odgovorne naloge. Do leta 1951 je bil v rudniku Zabukovica ter v rudniku Črna-Kamnik tajnik, v Beogradu in Zemunu industrijski poslovodja ter pomočnik direktorja. Leta 1951 je bil premeščen v Lendavo, kjer je opravljal različna dela in naloge. Milan je poleg strokovnega dela nesebično prenašal svoje znanje na sodelavce v najhujših časih naše socialistične graditve. Aktivno je bil vključen v vse oblike družbenopolitične aktivnosti v občini in je kot komunist in izkušen politični delavec veliko prispeval k uresničevanju in uveljavljanju političnega sistema socialističnega samoupravljanja ter krepitvi samoupravnega položaja delavca in občana. Sodeloval je pri ustanavljanju prenekatere organizacije združenega dela v občini, njegova trdna volja in delovni elan sta mu pa pa omogočala, da zanj nikoli ni bilo pretežke ali neizvedljive naloge. Njegov bojni duh mu ni dovoljeval, da bi tudi pozneje, ko je leta 1978 šel v zaslužni pokoj, počival in miroval. Še naprej smo ga srečevali kot aktivnega občana v delu krajevne skupnosti Lendava. V socialistični zvezi, v delu komunistov in borčevski organizaciji. Številna družbena priznanja in pohvale, ki jih je za svoje neutrudno delo in aktivnost prejel, simbolizirajo vsaj del tega, kar je v svojem življenju dal in prispeval. Med drugim je prejel: red dela s srebrnim vencem, medaljo zaslug za narod, plaketo občine, priznanje OF in še druga.

OO ZZB NOV
Lendava

Pobuda o družbeni akciji za omejitev kajenja in preprečevanja njegovih škodljivih posledic

... Da bi preprečili kajenje v zaprtih prostorih

V 9. številki našega tednika smo objavili članek z naslovom Omejimo kajenje in mu pridodali podpis tovariša Vladimira Krivica. Besedilo smo povzeli iz osnutka predloga zoper kajenje, ki ga je pripravil in v pripombe na mnoga društva in organizacije razposlal v imenu posebnega »akcijskega odbora« tovariš Krivic.

Na to nas je Vladimir Krivic po objavi tega »apela«, ki smo ga po svoji presoji nekoliko skrajšali in preoblikovali, posebej opozoril, obenem pa nas je opozoril tudi na dejstvo, da je medtem nastalo novo, izpopolnjeno besedilo, ki daje vrsto predlogov skupščini SRS, s katerim naj bi se aktivizirali vsi družbeni dejavniki ter učinkovito zavrnili škodljivo razvado, kot je kajenje, ter postopno ustvarjali drugačen odnos do njega predvsem z vzgojnimi ukrepi pa tudi s predpisi in ukrepi.

Akcijski odbor predlaga kot osnovo za razpravo o tej problematiki tole:

1. da skupščina SR Slovenije sprejme priporočilo, ki naj bo naslovljeno na vse družbenopolitične organizacije, na JLA, na vsa sredstva obveščanja, na zdravstvene in vzgojne ustanove, organizacije in zavode ter mladinske, ženske in športne orga-

nizacije, da z močjo prepričevanja prispevajo k zmanjšanju oziroma opustitvi kajenja.

Skupščina SR Slovenije naj sprejme tudi priporočilo republiškim in občinskim oblastvenim ter samoupravnim organom in organizacijam, da sprejmejo ustrezne samoupravne in druge akte na svojem področju, posebno v ozdih, uradih in zdravstvenih ustanovah v zvezi s kajenjem pri delu v skladu z zakonom o varstvu pri delu;

2. Skupščina SR Slovenije naj predlaga zvezni skupščini, da sprejme v svoji pristojnosti predpis, ki bo terjal obvezno označbo vsebnosti katrana, nikotina (in kadmijskega) na zavojčkih tobakovnih izdelkov z opozorilom, da je kajenje zdravju škodljivo;

3. S predpisom naj se prepove kajenje v zaprtih prostorih. Določijo naj se kazni, ki naj bodo višje za kršitev predpisa v zdravstvenih, vzgojnih in športnih ustanovah;

4. za reklamiranje tobakovnih izdelkov naj se predpiše ustrezne najvišje denarne kazni, ker se zakonska prepoved oglaševanja še vedno krši;

5. v obvezni program zdravstvene vzgoje v vseh osnovnih, srednjih in visokih šolah ter delavskih uni-

verzah bi bilo nujno vnesti informacijo o sodobnih ugotovitvah glede škodljivosti kajenja, prav tako pa tudi v JLA in enotah teritorialne obrambe;

6. uvede naj se primerna obdavčitev vseh izdelkov tobaka glede na vsebnost škodljivih snovi v tobaknem dimu. Ta dohodek naj se zbira v fondu za pravočasno odkrivanje pljučnega raka, kroničnega bronhitisa ter za vzgojno propagando;

7. verjetno bi bilo tudi koristno sankcionirati kajenje v zdravstvenih, vzgojnovarstvenih, socialnih in drugih zavodih posebnega družbenega pomena kot prekrške zoper javni red;

8. izvršilni upravni organi in sanitarni inšpektorji naj dobijo ustrezne pristojnosti za ukrepanje, da bi se lahko zagotovilo dosledno izvajanje sprejetih načel in družbenih ukrepov;

9. patronažne sestre, fizioterapevti, delovni terapevti, varnostni tehniki kot tudi spremeno in vozno osebje v javnih prometnih sredstvih naj bi šteli za moralno in vzgojno dolžnost delovati preventivno v svojih delovnih okoljih.

Odbor za pobudo o družbeni akciji za omejitev kajenja in preprečevanje njegovih škodljivih posledic

Za prihodnje slovesnosti

Na Tatrah se z brkinske slemenske ceste odcepi ozka pot na Kozjane, najbolj odročne in opuščene, med vojno trikrat požgane in nikoli obnovljene brkinske vasi. Dne 13. marca 1943 je na Kozjanah v boju z italijanskimi fašisti padlo sedem borcev Brkinske čete. Za tisti čas in tamkajšnje ljudi je bil to hud udarec. Zarezal se je v spomin, kot se morda ni zarezal noben kasnejši, še hujši dogodek v Brkinah.

Leta 1953 smo padlim borcem Brkinske čete in osemnajstim vaščanom, ki so darovali življenje za novo Jugoslavijo, odkrili na Kozjanah spomenik. Od tedaj je pred tem spomenikom vsako leto žalna slovesnost, za katero smo slišali želje, naj bi postala osrednja brkinska spominska prireditev.

Letos je bila ta slovesnost na soboto, tik pred našimi skupščinskimi volitvami. Na nekoliko zasnežene Brkine je sijalo sonce in na Kozjanah, kjer živi le 11 družin v hišah, v katerih je bilo nekaj 38 gospodarstev, se je zbralo dvakrat več ljudi kot preteklo leto. Ti so drug drugemu z velikim zadovoljstvom sporočali to ugotovitev. Vseh udeležencev je bilo okrog 300.

Skrb za slovesnost so tudi letos prevzeli sežanski OO ZZB NOV, odbor skupnosti borcev Istrskega odreda, redki preživeli borci Brkinske čete, pevski zbor in recitatorji osnovne šole Dr. Bogomir Magajna iz Divače in

še kdo. Zbranim je pred spomenikom spregovoril predsednik mladine iz Sežane, Rajko Babuder, ki je lepo povedal, kaj se je zgodilo v tej vasi in ki je tudi znal vse to povezati s sedanjim časom in nalogami.

K slovesnosti je veliko pripomogla pihalna godba iz Divače, zlasti ko smo se s trenutkom tišine spomnili padlih partizanov in domačinov ter velikega prijatelja svobodljubnih in trpečnih ljudi, zločinsko ubitega švedskega premiera Olofa Palmeja.

Kaj delamo narobe, sva se spraševala z Bernardom Kljunom, predsednikom krajevne skupnosti Misleče, potem ko so klobuki in čepice pokrile sive in gole glave. Med nami namreč ni bilo ljudi srednje generacije. Niti tistih, ki so kdaj kot osnovnošolci prizadeto nastopali v tej vasi. In skupaj sva premi-

šljala o tem, kako bo s temi slovesnostmi, ko nas, sivcev in gologlavcev, ne bo več. Že sedaj bi morala SZDL in ZSMS v celoti prevzeti skrb za takšne slovesnosti. Pa ne samo za program, tudi za tiste, ki naj bi program poslušali.

Bernard Kljun, ki vsako leto sodeluje pri organizaciji žalne slovesnosti na Kozjanah, pa je premišljal še o marsičem in tudi o svojem delu v KS, kjer je predsednik od začetka. Na vprašanje, kako bo z volitvami pri njih, je brez zadržka izjavil, da bodo v njihovi skupnosti, ki zajema 6 brkinskih vasi, volili vsi. Samo eno volišče smo pripravili, je povedal in pojasnil, da vseh prebivalcev skupaj ni veliko, komaj za eno dobro nekdanjo brkinsko vas. Toda o tem morda kdaj drugič.

Stane Koman

Invalidnost in življenje

V Potrošniško-informativnem centru v Ljubljani so 12. marca zaprli razstavo Invalidnost in življenje. Razstava je bila izraz potrebe invalidov po intenzivnejši komunikaciji z družbo nasploh in izobraževalnimi ustanovami. Obenem pa so z razstavo zaznamovali tudi mednarodni dan invalidov, ki ga vsako leto praznujemo prvo pomladansko nedeljo.

Razstavo je v sodelovanju z devetimi slovenskimi invalidskimi zvezami in društvi pod pokroviteljstvom koordinacijskega odbora za družbeno aktivnost in položaj invalidov pri predsedstvu republiške konference SZDL organiziral Univerzitetni zavod za rehabilitacijo iz Ljubljane.

(jč)

TJA DO NASLEDNJEGA ČETRKA

V četrtek, 20. marca, lahko izbiramo: na 2. televizijskem programu bomo lahko priče novi veliki preizkušnji s Shakespeareom. Po Juliju Cezarju bo Richard II zagotovo zvalil marsikoga k dolgemu, a vrednemu dvojnopolurnemu dramatičnemu »ždenju.« Hkrati bo na 1. programu v drugo dramila davne spomine na evropski zahod izpred 60 let: Nežna je noč (nova nadaljevanja).

V petek, 21. marca, se ne ponuja nič takega, da bi bilo vredno in potrebno iskati posebna priporočila. Razen, morda, Hudičevega voza v okviru 2. dela angleške dokumentarne serije o avtomobilih in avtomobilizmu – avtomaniji, kjer nam menijo prikazati najstarejšo voznico na svetu, zdaj staro 102 leti.

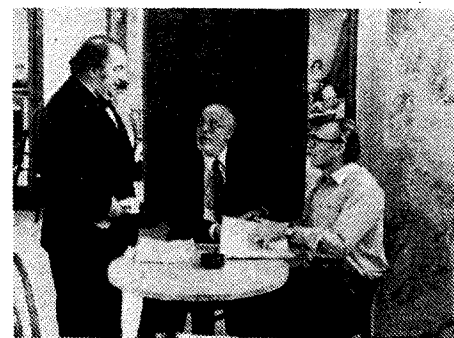
V soboto, 22. marca, bodo kamere (od 10.50 naprej vključene v Planici, kjer bo na vrsti zadnje dejanje letošnjega svetovnega pokala v smučarskih skokih – in ne poletih, da nas po neljubih prizorih iz Kulma ne bi bilo vnaprej strah.

Posebej bomo opozorjeni na oddajo Knjiga: njeni gostje bodo tokrat trije izmed Kajuhovih nagajencev 85: Rado Bordon, Marjeta Novak in Branko Gradišnik.

Večerni del sporeda (od 20.35 naprej) bo izpolnil angleški vojni film Umazana igra,

pripoved o skupini vojakov, nekdanjih kaznjencev, ki morajo v puščavi uničiti nemško zalogo bencina. Pa ne gre zgolj za akcijo. V ospredju so medsebojni konflikti in obračuni teh mož – mučna podoba vojne in vsega, kar sproži v človeku.

V nedeljo, 23. marca, lahko tokrat absolviramo z delovnim posnetkom s snemanja TV kavarne.

V ponedeljek, 24. marca, preživimo večer ob desetem nadaljevanju Vihre vojne in po njih ob odprtem vprašanju (v oddaji Aktualno): Kako daleč sežejo gospodarske vizije?

V torek, 25. marca, so nam sklenili naši televizijski »dobrotniki« popestriti večer z vključitvijo v prenos podelitve letošnjih filmskih oskarjev iz Los Angelesa. Saj vemo: do odločilnega »da« ali »ne« bomo trepetali za našega Kusturico in njegovega (pa seveda tudi našega) Očeta na službeni poti.

V sredo, 26. marca, ob 17.40: Ko se korenin zavemo – od brigad do vizije – 8. del dokumentarne serije – čas pred kapitulacijo Italije, poln dinamičnih dogodkov, ustanavljanja partizanskih odredov, brigad ter 14. in 15. divizije. Po sprejetju Dolomitske izjave je odšlo slovensko vojaško in politično vodstvo iz Polhograskih Dolomitov na Kočevski Rog.

In zvečer – v termin filma tedna – znova Shakespeare, tokrat: Milo za drago, komedija, zanesljiv gledališki izziv in obet.

Že 12. oživele gazi na Snežnik

Množični pohodi v snegu in vetru na Snežnik so postali ob vzponih na Stol v Karavankah in na Porezen in seveda na še vrsto drugih planin, znanih po dogodkih med NOB, zelo priljubljeni med planinci in ljubitelji gora. Do letos se je na Snežnik, na pohodih seveda, povzpelo več kot 20.000 ljubiteljev gora; letos pa kar 610 prvič.

nagovoru Jože Žnidaršič med drugim povedal: »Borci skupnosti Istrskega odreda smo ponosni, da nam je PD Snežnik iz Ilirske Bistrice ponudilo in zaupalo pokroviteljstvo skupaj s CDO Primorske novice, hkrati pa nam je žal, da je naša udeležba iz leta v leto manjša. V vsakoletnem vzponu pa nas vežejo spomini na tiste bud-

V spomin na tiste borce, ki so padli in jih je za vedno pokrila prst snežniških gozdov, je tudi to spominsko obeležje na 1.242 metrov visoki planoti Sviščaki, izhodišču vzponov na Snežnik.

Borci smo ponosni in zadovoljni ob tolikšni udeležbi pohodnikov, ker je to zagotovilo, da snežniške strmine ne bodo pozabljene.

Ob koncu velja še zapisati priznanje 200-članski ekipi prostovoljcev, ki je tudi letos organizirala zimsko manifestacijo na Snežnik. Ne gre prezreti splužene ceste iz Ilirske Bistrice do Sviščakov in urejenih prakišč za številne avtobuse in terenska vozila, uhojevalcev gazi, ki so tudi znesli na ramenih kar precej do zavetišča pod vrhom Snežnika (tu so razen čaja potrjevali vzpon in zigosali razglednice s posebnim poštnim žigom). Posebno priznanje pa gre ilirskobistriškemu radioamaterjem, saj si brez njih res ne bi mogli zamisliti takšnih akcij na Snežnik. Z radioamaterskimi zvezami so povezali vrh Snežnika, taborniško bazo pri Kapetanovi bajti za prvo pomoč, izhodišče na Sviščakih in Ilirsko Bistrico. V Ilirski Bistrici oziroma na Snežniku je vzoren primer sodelovanja radioamaterjev in planincev, saj imajo v koči urejen radioamaterski studio, odkoder tudi med letom vzdržujejo zveze in na tekmovalnih so že ujeli zavidljiva priznanja.

Besedilo: Stane Škrabar
Foto: Jože Čurin

Na nevarnih mestih so ilirskobistriški planinci gaz zaznamovali z vrvjo, tik pod vrhom Snežnika pa je bila celo dvosmerna varovana pot. Na vsej dolžini od Sviščakov do vrha so bili v debelo snežno odejo zataknjeni kolčki z daljšimi plastičnimi trakovi: modri so označevali varno pot, rdeči, rumeni in oranžni pa nevarna mesta.

(jč)

Navdušenja nad tolikšno udeležbo in organizacijo seveda ni mogel skriti predsednik občinskega odbora ZZB NOV Ilirska Bistrica in član skupnosti borcev Istrskega odreda Jože Žnidaršič. Na sklepnih slovesnostih na Sviščakih pri spominskem obeležju padlim v snežniškem gorju med NOB, kamor so prinesli požrtvovalni smučarji s Snežnika venec, je v priložnostnem

ne čase boja, pohodov ob pomankljivi hrani in opremljenosti skozi snežniške gozdove. Ena najtežjih, odgovornih in humanih nalog je bil vsakekor prenos 36 ranjencev iz partizanske bolnišnice Zalesje v Brkinah (vseh pa se je zdravilo 230) skozi snežniške gozdove na Notranjsko, na letališče Nadlesk, odkoder so jih letala odpeljala v zdravniške in tudi naše bolnišnice v južni Italiji...

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Sečnem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK. Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR. Novinarji – uredniki: ZIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica: redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-4572 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 421/72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35